

SIMBA

sammen i innsatsen mot barnefattigdom i Drammen kommune

KARIN GUSTAVSEN, RANVEIG VAN DER MEIJ, HEIDI JØNDAHL NILSEN OG HEIDI
BRAATHEN

Rapport nr. 302

2012

Tittel: SIMBA – sammen i innsatsen mot barnefattigdom i Drammen kommune

TF-notat nr: 302

Forfatter(e): Karin Gustavsens, Ranveig Van Der Meij, Heidi Jøndahl Nilsen og Heidi Braathen

Dato: 15.12.2012

ISBN: 978-82-7401-513-5

ISSN: 1501-9918

Pris: 230,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)

Prosjekt: Prosjekt SIMBA- Sammen i innsatsen mot barnefattigdom i Drammen kommune. Praksisutvikling i utforskende partnerskap

Prosjektnr.: 20090650

Prosjektleder: Karin Gustavsens

Oppdragsgiver(e): NAV Drammen i samarbeid med Drammen kommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforskning.no

Forord

SIMBAs hensikt er å bekjempe barnefattigdom og redusere reproduksjon av fattigdom i Drammen kommune. Innsatsen har vært forankret i Drammen kommunes Senter for oppvekst og NAV Drammen, og har vært økonomisk støttet av Arbeids- og velferdsdirektoratet. Under detalj utviklingen av SIMBA, som for en stor del foregikk i juli – oktober 2009¹, ble det klart at et videre arbeid med å bekjempe fattigdom blant barn og unge nå måtte ha både et foreldreperspektiv og et barneperspektiv. Det er gjennom å styrke foreldrenes økonomiske, sosiale og kulturelle posisjon at vi kan øke sjansene for at barna løftes ut av fattigdom og at dette kan være av varig karakter. Samtidig var det viktig med fortsatt oppmerksomhet på barna, på deres særskilte livssituasjon her og nå.

SIMBAs innsats har foregått i praksisfelleskap mellom levekårsutsatte familier, SIMBA medarbeidere og forsker. Gjennom løpende erfaringsutveksling mellom SIMBA-familier og aktuelle tjenester har vi lagt grunnlaget for praksisnær, systematisk, erfaringsbasert fag- og tjenesteutvikling der målet har vært å styrke familiens mulighet til selvhjulpenhet og fravær av fattigdom.

Denne rapporten er en sluttrapport fra arbeidet i perioden 2009 - 2011. Telemarksforskning har tidligere rapport fra utviklingsperioden i et notat fra pilotarbeidet sammen med 9 familier. Rapporten som nå foreligger, er en samlerapport for hele perioden.

Telemarksforskning takker for meget spennende, utviklende og lærerike år. Vi vil rette en stor takk til medforskerne, som også har utgjort prosjektgruppa. Denne har bestått av prosjektleder Ranveig van der Meij i Senter for oppvekst, prosjektmedarbeider Heidi Jøndahl Nielsen i Senter for oppvekst/barneverntjenesten og Heidi Braathen fra NAV. En varm takk til dere for fabelaktige utvekslinger av meninger, faglige perspektiver, personlige oppfatninger, forhåpninger, frustrasjoner, humor, ambisjoner og verdier. Dere representerer en praksisfaglig og menneskelig gullgrube. Dere er alle tre medforskere og medskrivere av denne rapporten, slik dere var det i pilotnotatet. Videre vil vi rette en stor takk til virksomhetsleder Liv Gjønnes, som med sitt engasjement og klokskap, forsto betydningen av mot og vilje til endring in-

---

¹ Drammen ble tildelt midler mai 2009, derfor så vidt sen operativ oppstart.

nen et fagområde som roper på dette, men der det kan være vanskelig å finne fotfeste. Hun har vært en avgjørende person i igangsettingen av både denne og andre viktige innsatser for Drammen kommune. En stor takk også til Sverre Helganger, tidligere sosialsjef i Drammen og nå avdelingsleder ved NAV Drammen, for sin utrettelige oppmerksomhet om levekårstematikk. Han var også en av aktørene som bidro til at SIMBA ble en realitet. Sammen med leder av NAV Drammen, John Dutton som også har vist stor interesse for SIMBA, vil dere være sentrale aktører for SIMBAs videre arbeid. Det samme gjelder kommunaldirektør Tore Isaksen, som har gitt SIMBA støtte, mot og vært til inspirasjon. Vi vil også takke alle dere fagpersoner og ledere som SIMBA har vært i kontakt med og der vi alltid fikk med oss nye og viktige innfallsvinkler i arbeidet med fattigdomsbekjempelse. Dernest vil Telemarksforsking også rette en takk til Arbeids- og velferdsdirektoratet som i samarbeid med Fylkesmannen i Buskerud har muliggjort arbeidet gjennom tildeling av tilskudd.

Sist, men ikke minst, vil vi rette en overordnet takk til SIMBA-familiene. Uten dere ville vi ikke SIMBA vært en realitet. Uten dere ville vi ikke forstått så mye av hva som er lurt i arbeidet med å bekjempe barnefattigdom og reproduksjon av sosiale ulikheter. Dere representerer essensen av SIMBA.

Karin Gustavsen, prosjektleder

Bø, 22.10. 2012

Innhold

1. Sammendrag	10
2. Innledning	13
3. Om SIMBA-satsingen.....	14
3.1 Kort om Drammen kommune og om bakgrunnen for SIMBA.	14
3.2 Aktørene	16
3.2.1 NAV Drammen	16
3.2.2 Oppvekstetaten Drammen	17
3.2.3 Særskilt om Barneverntjenesten	18
3.2.4 Telemarksforskning	20
3.2.5 Andre samarbeidspartnere	20
3.2.6 Deltagerne: SIMBA-familiene	20
3.3 Ressursinnsats i utviklingsperioden.....	21
4. Forskningsoppfølgingen	23
4.1 Om aksjonsforskning.....	23
4.2 Teori i interaktiv aksjonsforskning	26
4.2.1 Faser i utviklingsarbeidet der aksjonslæring står sentralt.....	28
4.3 Særtrekk ved aksjonsforskningen i SIMBA	29
4.4 Medforskernes rolle og oppgaver.....	31
4.5 Medforskernes vurdering av, og erfaring med, aksjonsforskning som metode i prosjektarbeid.....	32

4.6	Datamaterialet for perioden 2009 - 2011.	33
5.	Mål og organisering	34
5.1	Hensikt og mål.....	34
5.2	Organisering	34
5.3	Verdigrunnlag	35
5.4	Rekrutteringen	35
5.4.1	Prosjektets metode.....	36
5.4.2	Prosjektmedarbeidere/medforskere	38
6.	Fattigdom og sosial eksklusjon.....	40
6.1	Barnefattigdom	41
6.2	Skammen	44
6.3	Helsedimensjonen i fattigdommen	46
7.	Sosiale ulikheter i oppvekst	48
8.	Brukermedvirkning	50
8.1	Brukermedvirkning	50
8.2	Brukermedvirkning forstått som partnerskap	53
8.3	SIMBA-brukeres medvirkning.....	54
9.	Deltagerfamiliene	57
9.1	Oversikt deltagerfamiliene	57
9.1.1	Deltagere fordelt på distrikt.....	57
9.1.2	Etnisk norske – ikke etnisk norske.....	58
9.1.3	Alder på barna.....	59

9.1.4	Hovedtema levekår i deltagerfamiliene	60
9.2	Deltagertid i SIMBA.....	61
9.2.1	Fire typiske SIMBA-familier	62
10.	Fremgangsmåte og gjennomføring	66
10.1	Feltarbeidet	66
10.1.1	Møte med familiene.....	66
10.1.2	Hjemme hos: Om å komme hjem til	67
10.2	Kartleggingen: Helhet og åpenhet	68
10.3	Oppfølging: Samme vei, felles ansvar, brukeren i førersetet	69
10.4	Erfaringsmøter: Slutfase og ei åpen dør	70
10.5	Stormøter	70
10.6	Økonomisk tilskudd til familiene	70
10.7	Møtearenaer i utviklingsarbeidet	71
10.8	Kompetanseheving	72
10.9	SIMBAs kvinnegruppe	72
11.	Hva SIMBA erfarte og lærte.....	73
11.1	Innledning.....	73
11.2	Historiene om samarbeid med to SIMBA-familier	74
11.2.1	Familie på fire.....	74
11.2.2	Familie på seks	75
11.3	Barnestemmene	75
11.4	Foreldre om barnas situasjon	77

11.5	Deltagerfamilienes erfaringer med SIMBA	78
11.6	Hva synes du har vært lurt med SIMBA?	79
11.7	Om kvinnegruppa / ressursgruppa:	80
11.8	Hva har SIMBA betydd for deg?	81
11.9	Brukernes medvirkning	82
11.10	Ventetid er verst	83
11.11	Medforskerne – faglige friaktører	84
11.12	Velferdstjenester i skjæringspunktet mellom bistand og grensesetting.....	86
11.13	Nye stemmer	87
12.	Erfaringer knyttet til modell og metode.....	89
12.1	Modellnivå.....	90
12.1.1	Samarbeid mellom etater	90
12.1.2	Koordinering	91
12.1.3	Helhetlig, samordnet og koordinert tjeneste for barn og unge ...	92
12.2	Metode	93
12.2.1	Eksisterende metoder i Drammen kommunes arbeid med barn og unge	93
12.2.2	Kartleggings- og avklaringsverktøy.....	94
12.2.3	Brukermedvirkning.....	95
13.	Resultater av SIMBA.....	98
13.1	Resultater på enkeltpersons- og/eller familienivå	98
13.1.1	Bolig	99

13.1.2	Arbeid og utdanning.....	99
13.1.3	Økonomi og materiell.....	100
13.1.4	Helse.....	100
13.1.5	Ressursgruppe for kvinner.....	101
13.1.6	SIMBA – et ressurscenter for fremtiden	101
13.2	Modellnivå.....	101
13.3	Metode	103
14.	Fattigdomsbekjempelse – et felles anliggende	104
	Referanser	105
	Vedlegg – 1:.....	113

1. Sammendrag

SIMBAs hensikt er å bekjempe barnefattigdom og redusere reproduksjon av fattigdom i Drammen kommune. Allerede i 2005 startet Drammen arbeidet med å bekjempe barnefattigdom. I et samarbeid mellom daværende Sosialtjenesten og Senter for oppvekst ble det utarbeidet prosjektskisse og søknad til Sosial- og helsedirektoratet om tilskudd til å forebygge og redusere barnefattigdom. I november 2005 ble det gitt tilsagn om prosjektmidler. Prosjektet ble iverksatt desember 2005. Satsingsområdene i prosjektet var todelt. Det første var *kompetanseheving og kompetanseutvikling*. En viktig målsetting for dette satsningsområdet var godt tverretatlig samarbeid, der også samhandling med frivillige organisasjoner inngikk. Det ble derfor arrangert lokale, tverretatlige idédugnader, samt byovergripende seminar og erfaringskonferanser. Det andre satsingsområdet var fokus på *nærmiljøarbeid i bydeler*. Tre nærmiljø og tre lokale modeller inngikk i prosjektet. I alle tre modellene sto skolen som en sentral arena for å forebygge utsatthet blant barn og ungdom. Det ble utviklet fritidsaktiviteter og leksehjelp i tilknytning til utvalgte skoler i bydeler med store levekårsutfordringer. Tiltakene ble gjennomført i samarbeid mellom skolene, frivillige organisasjoner, frivillighetssentral og lokalt idrettslag. Det ble også etablert utstyrsdepot for utlån av fritidsutstyr ved aktuelle skoler, og det ble arrangert ulike ferietiltak i skolens sommerferie.

Under detalj utviklingen av SIMBA, som for en stor del foregikk i juli – oktober 2009², ble det klart at et videre arbeid med å bekjempe fattigdom blant barn og unge nå måtte ha både et foreldreperspektiv og et barneperspektiv. Det er gjennom å styrke foreldrenes økonomiske, sosiale og kulturelle posisjon at vi kan øke sjansene for at barna løftes ut av fattigdom og at dette kan være av varig karakter. Samtidig var det viktig med fortsatt oppmerksomhet på barna, på deres særskilte livssituasjon her og nå. Dette kan dreie seg om at barn og unge blir gjenstand for selvstendig oppmerksomhet for eksempel i form av mulighet til positive opplevelser som ferie og fritid, skolefokus, styrket mestringsopplevelse m.v. Samtidig med dette ble det viktig å legge til rette for at foreldrene ble gitt mulighet til kompetanseheving og arbeidstilknypning så vel som bistand på andre kjerneområder i hverdagslivet. SIMBA har ved

---

² Drammen ble tildelt midler mai 2009, derfor så vidt sen operativ oppstart.

dette innført et helhetlig familieperspektiv, der familiens samlede levekårssituasjon har vært gjenstand for systematisk oppmerksomhet. Familiens behov og deres løsningsforslag, har vært sentralt i arbeidet. Likeså deres anbefalinger i forhold til hva som er kapasitetsfremmende samhandlingsformer med tjenesteforvaltningen. Brukermedvirkning forstått som reell og faktisk påvirkning har derved stått sentralt i utviklingen av nye samhandlingsformer (metode) og strukturer for dette (modell). Gjennom løpende erfaringsutveksling mellom SIMBA-familier og aktuelle tjenester har vi lagt grunnlaget for praksisnær, systematisk, erfaringsbasert fag- og tjenesteutvikling der målet har vært å styrke familiens mulighet til selvhjulpenhet og fravær av fattigdom. Arbeid, aktivitet og kompetanseheving er grunnpilarer deltagerne selv har målbåret som avgjørende for seg og sine familier.

Utviklingen av SIMBA har vært basert på prinsipper for aksjonslæring der løpende loggføring står sentralt. Vi har kontinuerlig dokumentert hva vi har gjort, hva vi har lært og hva som er lurt å gjøre videre basert på hva vi har gjort og lært.

I samhandling med deltagere i SIMBA har vi identifisert og utviklet en praksismetode og tjenestemodell for arbeid med fattigdomsutsatte familier som fra høsten 2012 innføres som en arbeidsform i NAV Drammen og Drammen kommune. Den nye praksisformen går ut på at tjenester som er i nær kontakt med familiene, skal arbeide i fellesskap sammen med familiene. Modellen går ut på at NAV og Oppvekstsenteret etablerer et fast SIMBA-team med utstrakt beslutningsmyndighet. Dette teamet skal benytte SIMBA-metoden i sitt samarbeid med familier. Her er felles koordinering ut mot bolig tjenesten, helsetjenesten, skole og arbeidsliv sentralt. Teamet skal både være et mottaksteam for nye familier og et oppfølgingsteam for familier som mottar bistand fra Nav og kommunale tjenester. Praksismetoden går ut på at samarbeidet med familiene skal være basert på verdier om likeverdighet og reell medvirkning, der familiens kompetanse og kapasitet aktivt benyttes i endringsarbeidet. For å sikre at tjenesteforvaltningen og familiene har felles forståelse av hva som er lurt, skal det i hver familie gjennomføres en felles, helhetlig kartlegging. Denne kartleggingen bør primært finne sted i familiens hjem. Det er viktig at også barna deltar, så fremt de kan og vil. Kartleggingen gjennomføres av to personer fra SIMBA-teamet og skal omhandle familiens samlede levekårssituasjon, barnas særlige situasjon, foreldrenes ønsker og behov knyttet til deltagelse i utdannings- og arbeidsliv, samt et tydelig helsetfokus. I kartleggingen inngår også løsninger og gjennomføring. Det påhviler et gjensidig ansvar fra tjenesteforvaltningen og familiene for å følge opp gjennomføringsplanen. For noen familier kan det være lurt med en individuell plan. Hensikten er at tjenesteforvaltningen også følger opp med det tempo som er nødvendig for å

sikre fremdrift og utvikling. Erfaringer fra SIMBA viser nemlig at mange familier bruker mye tid på å vente, både på å få time ved et offentlig kontor, på telefonkontakt, på vedtak og oppfølging og på åpning inn i arbeidslivet. Denne ventetiden ser ut til å bryte ned familienes tiltro til egen kapasitet og muligheter. Når den vanskelige livssituasjonen vedvarer til tross for at mange offentlige etater er involvert og uten at noen tar et helhetlig ansvar og når tempo i oppfølgingen er svært langsom, rammer håpløsheten og fortvilelsen tungt. Derfor er det avgjørende at vi får økt gjennomføringskraft og -takt fra tjenesteforvaltningens side. I SIMBA-team skal dette sikres gjennom utstrakt beslutningsmyndighet, minimalisering av byråkratiske prosesser der det er mulig, tydelighet i kommunikasjonen både i samarbeid med familier og i interne prosesser, og forutsigbarhet i oppfølging. Gjennom denne nye praksisen er det grunn til å anta at langt flere familier vil bli selvberende og frigjøres fra fattigdom.

Brukermedvirkning i utvikling av offentlige tjenester er et område som får økt oppmerksomhet. Drammen kommune har vist en vei i dette arbeidet gjennom sin satsing på SIMBA. Vår ambisjon er at dette skal ha en betydning her og nå, men også en virkning på utviklingen fremover for levekårene til Drammens befolkning. Ved å videreføre SIMBA som modell og metode, slik Drammen skal gjøre, og ved stadig å videreutvikle SIMBA i samråd med brukerne, vil Drammen kommune også styrke utsatte brukergruppers kompetanse og posisjon. Gjennom et slikt fokus anser vi at mulighetene for å redusere reproduksjon av dårlige levekår, øker. Slik kan Drammen kommune, i likhet med andre kommuner, bekjempe fattigdom på kort og lang sikt.

2. Innledning

Denne rapporten er en dokumentasjons-, erfarings- og læringsrapport fra Drammens kommunes innsats for fattigdomsbekjempelse, SIMBA, i perioden oktober 2009 – november 2011. I tillegg har vi trukket inn utviklingen i arbeidet med fattigdomsbekjempelse i Drammen kommune og NAV Drammen frem til juni 2012. Tidligere er det skrevet et notat fra SIMBA-arbeidet, som omhandlet pilotperioden oktober 2009 – januar 2010.

Rapporten starter med en gjennomgang av prosjektets mål og organisering. Derne st gjøres rede for aksjonsforskning som forskningsmetode, der vi kort skriver om hvilke implikasjoner dette har hatt for SIMBA. Videre følger en gjennomgang av prosjektaktiviteter før vi bringer inn teori og kunnskap om fattigdom og sosiale ulikheter. Etter dette presenterer vi arbeidet i SIMBA, der vi starter med å vise til deltageroversikt, metoden, hva vi har gjort og hvordan det ble gjennomført. Derne st redegjør vi for erfaringer fra innsatsen og hvilken betydning det har hatt og bør ha i det videre arbeidet med bekjempelse av barnefattigdom i Drammen spesielt og med blick for nasjonal innsats generelt.

For den som er mest interessert i hovedoppsummeringen, vises til sammendraget og til vedlegg 1. Dette vedlegget beskriver den modell og de retningslinjer for metodisk praksis som er det direkte produkt av SIMBA-arbeidet.

3. Om SIMBA-satsingen

3.1 Kort om Drammen kommune og om bakgrunnen for SIMBA.

Drammen kommune hadde i 2011 64 597 innbyggere. Av disse hadde 22,6% minoritetsspråklig bakgrunn. Innbyggere i alderen 0 – 18 år var i 2011 ca. 14 000. Av årsrapporten for 2011 for Drammen kommune, finner vi at kommunen i betydelig grad har satset på byutvikling, kompetanseøkning og på tiltak som legger grunnlaget for mangfoldighet, kreativitet, stolthet og inkludering. Samtidig med dette, opplever Drammen kommune, som mange andre kommuner, at økonomien er stram. For å sikre gode tjenester og rom for nye tiltak har det vært drevet et kontinuerlig omstillingsarbeid i virksomhetene. Av kommunens årsrapport for 2011 går det videre frem at det i 2010 og 2011 er gjennomført innstramninger for i alt 96 millioner kroner. Videre finner vi at regnskapet for 2011 viser et overskudd på 22 millioner, mens netto driftsresultat før årsoppgjørdisposisjoner er negativt med 7,6 millioner kroner. Dette er likevel 53,6 millioner kroner bedre enn forutsatt i justert budsjett. Forbedringen skyldes ifølge årsrapporten for 2011 mindreforbruk i virksomhetene, økt skatteinngang og mindre utgifter til pensjon. Kommunen hadde ved utgangen av året 2011, 160 millioner kroner i disposisjonsfondet. Drammen kommune ble kåret til nest beste sevicekommune i Forbrukerrådets servicetest når det gjaldt hvordan kommunen møter innbyggerne. Servicetorget i kommunen oppnådde 88 av 100 mulige poeng.

I 2011 finner vi også en nedgang i antall sosialhjelpsmottakere, fra 2 029 til 1 903 personer. Dette kan bety at flere er i arbeid eller under utdanning. Det er også flere som deltar på kvalifiseringsprogram, 251 personer i desember 2011 mot et snitt på 150 i 2010. I tillegg har det vært en betydelig innsats de senere år for å sikre utsatte grupper bedre boforhold, blant gjennom økning av startlån og fokus på boligsosialt arbeid.

Drammen kommune har over flere år vært et av de områdene i landet der en relativ høy andel av barnebefolkningen lever i hushold som er kategorisert som inntektsfattige. Inntektsberegninger viser også at fattigdommen i Drammen, som i landet forøvrig, perioden 2000 – 2009, var svakt økende. Studerer vi de nasjonale tallene nærme-

re, finner vi at den etniske delen av befolkningen er særlig fattigdomsutsatt, hvilket først og fremst har sammenheng med fravær av lønnet arbeid³. Uavhengig av etnisk tilhørighet, kan veien til arbeid for utsatte grupper bestå av mange ledd. Av den grunn har Drammen kommune over mange år satset både strategisk og praktisk på å komme i posisjon til utsatte grupper gjennom ulike tiltak. Allerede i 2005 startet Drammen arbeidet med å bekjempe barnefattigdom. I et samarbeid mellom daværende Sosialtjenesten og Senter for oppvekst ble det utarbeidet prosjektskisse og søknad til Sosial- og helsedirektoratet om tilskudd til å forebygge og redusere barnefattigdom. I november 2005 ble det gitt tilsagn om prosjektmidler. Prosjektet ble iverksatt desember 2005. Satsingsområdene i prosjektet var todelt. Det første var kompetanseheving og kompetanseutvikling. En viktig målsetting for dette satsningsområdet var godt tverretatlig samarbeid med vekt på samarbeid med frivillige organisasjoner. Det ble derfor arrangert lokale, tverretatlige idédugnader, samt byovergripende seminar og erfaringskonferanser. Det andre var fokus på nærmiljøarbeid i bydeler. Tre nærmiljø og tre lokale modeller inngikk i prosjektet. I alle tre modellene sto skolen som en sentral arena for å forebygge utsatthet blant barn og ungdom. Det ble utviklet fritidsaktiviteter og leksehjelp i tilknytning til utvalgte skoler i bydeler med store utfordringer knyttet til levekår. Tiltakene ble gjennomført i samarbeid mellom skole, frivillige organisasjoner, frivillighetsentral og lokalt idrettslag. Det ble også etablert utstyrsdepot for utlån av fritidsutstyr ved aktuelle skoler, og det ble arrangert ulike ferietiltak i skolens sommerferie.

Erfaringer fra dette arbeidet dannet grunnlaget for en ytterligere satsing knyttet til levekårsutsatte familier. De erfaringene Drammen hentet ut av de tiltak som var iverksatt, dannet grunnlag for en innsats som i tillegg til kompenserende tiltak som for eksempel fritidsaktiviteter for barn og unge, også rettet seg mot foreldrenes posisjon. I den videre utvikling av SIMBA, som for en stor del foregikk i juli – oktober 2009, ble det derfor lagt opp til både et barne- og et foreldreperspektiv i satsingen. Det ble lagt til grunn at det først og fremst er gjennom at foreldrene kommer ut av fattigdom, at barna deres har mulighet til å bedre sine levekår.

Drammen hadde også lært av foregående satsinger, at det nå ble avgjørende å samarbeide tett med brukere for å forstå mer om hvordan tjenestene bør innrettes og opptre i møte med utsatte familier. SIMBA-arbeidet representerer derved også en ny

---

³ SSB, (2011). Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2010. Oslo: Statistisk sentralbyrå, 2011. Rapport 5/2011

form for tjenesteutvikling, gjennom at brukere har medvirket i arbeidet med å identifisere en tjenstemodell og praksismetode som samvirker med brukerne på en slik måte at det optimaliserer deres potensiale og muligheter.

I det videre skal vi se nærmere på aktørene som har deltatt i SIMBA.

3.2 Aktørene

3.2.1 NAV Drammen

NAV ble etablert for å få en helhetlig og effektiv forvaltning som skal få flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad. NAV Drammen ble etablert i 2010 etter en utviklingsperiode på ca 2 år.

NAV skal ivareta brukerens helhetlige behov for bistand, og tilby en individuelt tilpasset oppfølging med de tjenester, tiltak og virkemidler som kontoret rår over. Ved behov skal NAV-kontoret tilby målrettede tiltak som kan hjelpe den enkelte til å få eller beholde arbeid.

Kommunen har et omfattende ansvar for innbyggernes velferd på områder som helse, sosial, barnevern, integrering, oppvekst og utdanning, og kultur og fritid. Kommunen har et særlig ansvar for personer som faller utenfor eller får utilstrekkelig hjelp fra andre velferdsordninger. Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (lov om sosiale tjenester i NAV) inngår i kommunens samlede velferdsansvar, og omhandler de kommunale tjenester og oppgaver som NAV-kontoret skal utføre og medvirke inn i. Kommunens ansvar etter loven må planlegges og ses i sammenheng med kommunens øvrige velferdsområder.

NAV Drammen har ca 150 ansatte fordelt på 4 avdelinger. Kontoret er organisert etter brukernes bistandsbehov og ikke etter ytelser.

NAV Drammen gir fortløpende oppfølging til ca 3.650 brukere som har behov for en spesielt tilpasset bistand for å nå målet om arbeid eller aktivitet. I tillegg gis det oppfølging til vel 800 brukere som ikke har et så omfattende oppfølgingsbehov for å komme tilbake til arbeid, såkalt situasjonsbestemt innsats.

I 2011 mottok 1.903 husstander i Drammen sosialhjelp i en eller annen størrelse. 467 av disse husstandene hadde forsørgeransvar for barn. Antallet barn i disse familiene var 997. Av de 467 husstandene hadde 160 familier med 329 barn sosialhjelp som viktigste kilde til livsopphold.

Formålet med lov om sosiale tjenester i NAV er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig. Loven skal fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet samt gi råd og veiledning til alle som befinner seg i en vanskelig livssituasjon. Loven skal videre bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer. Loven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. I lov om sosiale tjenester i NAV, vises også til verdiene loven særlig skal fremme der blant annet følgende fremgår:

Barn og unge skal ha en levestandard og livsvilkår som er tilstrekkelig for barnets fysiske, psykiske, åndelige og sosiale utvikling. Barn og unge er spesielt sårbare i vanskelige situasjoner, og NAV-kontoret må sørge for at deres særskilte behov blir ivaretatt i familiens møte med kontoret. Samarbeid med andre instanser vil ofte være nødvendig for å få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud; for den enkelte familie og i generell tilrettelegging og forebygging i lokalsamfunnet.

3.2.2 Oppvekstetaten Drammen

Senter for oppvekst er en samordnet tjeneste for barn og unge under 18 år som har ulike bistandsbehov. Virksomheten består av Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), barneverntjenesten, habiliteringstjenesten for barn og unge og oppvekstteamet. Pedagogisk-psykologisk tjeneste tilbyr utredning, behandling og veiledning i forbindelse med lærevansker, syn, hørsel, fagvansker, tilpasningsvansker i skole, barnehage og hjem, samt psykisk eller fysisk funksjonsevne.

Habiliteringstjenesten yter bistand til familier med barn eller ungdom, hvor barnet eller ungdommen har midlertidig eller varig funksjonshemming.

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse eller utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

3.2.3 Særskilt om Barneverntjenesten

Barneverntjenesten forvalter tiltak etter lov om barneverntjenester (barnevernloven). Lovens formål er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

§ 3-1. *Barneverntjenestens forebyggende virksomhet.*

Kommunen skal følge nøye med i de forhold barn lever under, og den har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og adferdsproblemer. Barneverntjenesten har spesielt ansvar for å søke avdekket omsorgssvikt, adferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og den skal sette inn tiltak i forhold til dette.

§ 3-2. *Samarbeid med andre deler av forvaltningen.*

Barneverntjenesten skal medvirke til at barns interesser ivaretas også av andre offentlige organer. Barneverntjenesten skal samarbeide med andre sektorer og forvaltningsnivåer når dette kan bidra til å løse oppgaver som den er pålagt etter denne loven. Som ledd i disse oppgavene skal barneverntjenesten gi uttalelser og råd, og delta i den kommunale og fylkeskommunale planleggingsvirksomhet og i de samarbeidsorganer som blir opprettet.

Betegnelsen ”hjelpetiltak” i nåværende lov om barneverntjenester erstatter betegnelsen ”forebyggende tiltak” som ble anvendt i tidligere barnevernlov av 1953.

Dette kan eksempelvis dreie seg tiltak som familier kan motta i en avgrenset periode. Felles for alle type hjelpetiltak er at de iverksettes i en situasjon karakterisert av mangel ved omsorgspersonens utøvelse av omsorg for barnet. Mangelen kan være langvarig eller midlertidig. Eksempelvis vil omsorgsfamiliens økonomiske situasjon kunne utløse midlertidig økonomisk støtte til et bestemt formål.

Beslutningsgrunnlaget for når hjelpetiltak iverksettes og hvilke hjelpetiltak som iverksettes, vil nødvendigvis innebære stor grad av skjønnsutøvelse. Hvorvidt famili-

en økonomiske situasjon vektlegges, samt hvorvidt økonomisk bistand anvendes som hjelpetiltak, vil dermed også vurderes ulikt. Rapporten *Bare fantasien setter grenser* viser at barnevernet ofte kan ha en pragmatisk tilnærming til fattigdom hos sine brukere, men at økonomisk stønad ofte gis som et nødvendig tiltak for å sikre at familien har overskudd til å ta tak i andre problemer (Gjerustad m.fl 2006).

§ 4-4. *Hjelpetiltak for barn og barnefamilier.*

Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak.

§ 4-4: Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien, f.eks. ved å oppnevne støttekontakt, ved å sørge for at barnet får plass i barnehage, ved besøkshjem, ved avlastningstiltak i hjemmet, ved opphold i senter for foreldre og barn eller andre foreldrestøttende tiltak. På samme måte skal barneverntjenesten også søke å sette i verk tiltak som kan stimulere barnets fritidsaktivitet, eller bidra til at barnet får tilbud om utdanning eller arbeid, eller anledning til å bo utenfor hjemmet. Barneverntjenesten kan videre sette hjemmet under tilsyn ved at den oppnevner tilsynsfører for barnet.

Barneverntjenesten kan også yte økonomisk stønad som hjelpetiltak for barnet.

(Lov om barneverntjenester BLD 1992).

Økonomisk stønad kan ikke gis i stedet for, eller i tillegg til, økonomisk stønad etter sosialtjenesteloven. Økonomisk stønad etter barnevernloven kan bare gis som hjelpetiltak for barnet, dvs. til dekning av utgifter som f. eks. ferieopphold og fritidsaktiviteter for barnet (Ot.prp.nr.44,1991-92).

Hjelpetiltak i barnevernet gir mulighet for stort rom for bruk av skjønn. Det ser også ut til at det går mot en dreining i ansvarsforholdet mellom statlige og kommunale barneverntjenester, der kommunene vil få et økt ansvar [for finansiering av institusjonstiltak, noe som forventes å stimulere til mer forebyggende arbeid i kommunene⁴.

---

⁴ Høringsnotat – forslag til endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 5. september 2012.

3.2.4 Telemarksforskning

Telemarksforskning er et regionalt forskningsinstitutt med nasjonal og internasjonal relevans. Vi har oppdrag både for offentlige og private aktører. Hovedtyngden er knyttet til kommunale, regionale eller nasjonale oppdrag. Telemarksforskning har et bredt nedslagfelt for sin forskning, der både kommunalforskning, næringsutvikling, regional utvikling og helse-/velferdsforskning er blant våre forskningsområder. Prosjekt SIMBA er tilknyttet fagområdet helse og velferd (HOV).

Forskningsmetoden har vært aksjonsforskning. Aksjonsforskning kjennetegnes av at forskeren er aktiv deltagende i utviklingsarbeidet. Metoden kan ikke sammenliknes med verken en evaluering eller en mer tradisjonell undersøkelse. Dette er omtalt nærmere underveis i rapporten. Forskeren innehar også faglig spisskompetanse på barnefattigdomstematikk, noe som også bidrar til å sikre faglig kunnskap i det løpende prosjektarbeidet.

3.2.5 Andre samarbeidspartnere

En helhetlig tilnærming til fattigdomsproblematikken innebærer samarbeid med ulike deler av tjenesteforvaltningen, samt tverrsektorielt samarbeid. I prosjektperioden har derfor tverrfaglige og tverretatlige informasjons- og drøftingsmøter vært vektlagt. Her har også 3. sektor v. Drammen sanitetsforening og Frelsesarmeen i Drammen vært representert. Det er også avholdt informasjons- og kunnskapsmøter med skole, barnehage og helsetjenesten.

3.2.6 Deltagerne: SIMBA-familiene

Deltageroversikt over deltagere i forskningsperioden (november 2009 – november 2011):

- ◆ Antall familier samlet: 30
- ◆ Antall med etnisk minoritetsbakgrunn: 16. I 2 familier var den ene part etnisk norsk og den andre ikke-etnisk norsk.
- ◆ Antall par: 10
- ◆ Antall enslige: 20
- ◆ Antall barn samlet: 69

- ◆ Antall barn 0 – 6: 20
- ◆ Antall barn 6 - 12: 28
- ◆ Antall barn 12 – 18: 13
- ◆ Over 18: 5
- ◆ Antall jenter: 32
- ◆ Antall gutter: 34

Vi kommer nærmere tilbake deltagernes sosioøkonomiske status og hvordan de for-
deler seg i kommunen.

3.3 Ressursinnsats i utviklingsperioden

SIMBA-arbeidet har vært organisert som prosjekt, med styringsgruppe, prosjekt-
gruppe, prosjektleder og operativ feltgruppe.

Det er to medarbeidere som har utgjort operativ feltgruppe. Dette er medforskere
Heidi Jøndahl Nilsen og Heidi Braathen, som også er medforfattere av denne rappor-
ten. Prosjektleder, Ranveig van der Meij, har vært deres mentor og veileder og er
også medforfatter av denne rapporten. Faktisk ressursinnsats i operativ feltgruppe,
tilsvarende i snitt ca 120 % stilling i prosjektperioden. Legger vi til samlet tidsbruk i
prosjektperioden, inkludert mentoring, styringsgruppe, veiledning, dokumentasjon
og møtevirksomhet i den operative del av prosjektet, samt tidsbruk knyttet til syste-
matisk kunnskapsutvikling (herunder medvirkning i løpende dokumentasjon og rap-
portskriving), er det beregnet til i snitt 175 % (målt i stillingshjemmel). Trekker vi
inn den samlede ressursinnsatsen fra NAV og Drammen kommune, herunder møte-
virksomhet i styringsgruppen, ansattes deltagelse i seminarer, kunnskapsformidling
og dialogmøter, representerer den samlede tidsbruk i snitt 2,3 årsverk i perioden på
årlig basis. I tillegg til dette har innsatsen vært tilført ressurs knyttet til aksjons-
forskningsarbeidet.

I prosjektperioden er det på årlig basis innvilget i snitt kr. 720.000 i eksterne utvik-
lingsmidler gjennom Arbeids- og Velferdsdirektoratets satsing på barnefattigdomsbe-
kjempelse. Innsatsmidler for øvrig er dekket av Drammen kommune gjennom om-
prioriteringer av interne budsjetter.

4. Forskningsoppfølgingen

4.1 Om aksjonsforskning

Aksjonsforskning er en tilnærming innenfor samfunnsforskning der man har som ideal at den som kjenner problemene må være aktivt med i forskningsprosessen. Forsker og aktør er likeverdige partnere i en felles undersøkelsesprosess. Det er et demokratisk samarbeidsideal (Hem 2002). Denne forskningstilnærmingen fikk fornyet interesse på 1970-tallet. Forskningen måtte ut av det akademiske elfenbenstårnet og bidra med praktiske løsninger på praktiske problemer. Teori hadde ikke forrang lenger, og forskningen ble heller ikke sett på som verdifri. Forskningsprosjektene karakter vil bære preg av om de blir satt i gang av forskerne sely, av myndigheter eller av forskningsobjektene, f.eks. en sosialt utsatt gruppe. Hensikten er å bringe den faglige ekspertisen med i en ønsket samfunnsendrende prosess, slik at forskeren blir en aktør i stedet for en observatør som tilstreber objektivitet.

Ifølge Tiller (2006) er aksjonslæringens bidrag å gi retning til forbedring med sikte på størst mulig læringsutbytte, og Kalleberg (1992) betegner det som profesjonell virksomhet når fagpersoner bruker egne erfaringer ved blant annet utredninger, utviklingsarbeid og opplæring. Dette til tider litt diffuse skillet mellom aksjonsforskning og ren profesjonell virksomhet er beskrevet av Eilertsen (2004) som en vanskelig balansegang. Bjørnsrud (2005) beskriver aksjonslæring som en kontinuerlig lærings- og refleksjonsprosess hvor en med støtte fra kolleger forsøker å forandre sin egen situasjon til noe bedre. Denne forståelsen har mange likhetstrekk med det Carr og Kemmis kaller frigjørende aksjonsforskning der aksjonslæring står sentralt.⁵

Læringsprosessene har opp gjennom tidene vært forsøkt forklart på ulike måter alt etter hvilken vitenskapsform og hvilket kunnskapssyn som har vært rådende. Et konstruktivistisk læringsyn innebærer at kunnskap formidles og konstrueres på nytt hos deltagerne i læringsprosessen. Med utgangspunkt i en sosialkonstruktivistisk tilnærming til læring (Vygotsky 1976) skapes kunnskap i sosiale prosesser. Læring er et sosialt fenomen som skjer i en sosial kontekst hvor både språk og sosiale forhold

---

⁵ <http://www.pik.no/WEB-artikkel%2001-09.pdf>

bidrar til å utforme kunnskapen. En sentral målsetting med aksjonsforskning er å skape felles lærings- og refleksjonsprosesser som involverer både eksterne forskere og interne ”problemeiere”. En grunnidé er at disse partene har forskjellig, men komplementær, kunnskap og kompetanse. Ved å bringe ulike aktører sammen kan man bli i stand til å gode utvikle løsninger på konkrete problemer. Løsningene kan prøves ut og vurderes i en syklisk prosess (Levin og Klev 2002).

Det er utviklet flere metoder og oppskrifter på hvordan man kan legge til rette for felles læring og refleksjon. Søkekonferansen ble utviklet av aksjonsforskningsmiljøer og ble først benyttet i Norge på slutten av 1970-tallet som et ledd i lokalsamfunnsutvikling (Hem 2002). Dialogkonferanser bygger på søkekonferanser, men er mer spesifikt rettet mot utvikling av bedrifter. Dialogkonferanser fungerer i praksis som arenaer hvor forslag til forbedring og utvikling skal danne et beslutningsgrunnlag for ledelsen. Modelleringskonferanser brukes også som ett ledd i bedriftsutvikling, og er en metodikk som kombinerer søkekonferanser med prosesstenking fra Business process reengineering (Davenport og Short 1990). I likhet med dialogkonferanser, er bred medvirkning også grunnlaget her (Gjersvik 2002).

Viktige grunnideer i aksjonsforskning er medvirkning, samhandling, integrering i vid forstand og **samskapt læring**.

Figur 1: Det speilvendte sekstall, faser i ”Smartere sammen-prosessen”⁶

Valg av metodisk design med aksjonsforskning som et grunnleggende metodologisk perspektiv, begrunnes derfor med at det studeres noe som er under utvikling og at

---

⁶ Modellen ble utviklet med bakgrunn i innføring av internkontroll i bedrifter (Nytrø et al. 1995)

det har vært nødvendig å ta utgangspunkt i faktiske hendelser for å forstå hvilke muligheter som finnes for å utvikle handlingsmønstre, og for å studere hvilke utfordringer og problemer som oppstår.

En kritikk mot aksjonsforskningen er at det er en fare for at forskeren har en formening om hvordan et gitt utviklingsarbeid *bør* gå, og påvirker prosessen. Englestad mener en slik aktivitet er ” *pussig når man er forsker*”⁷. Han tilføyer at det i aksjonsforskning stilles særegne krav til refleksjon og at man må man trå veldig varsomt. Ifølge Tiller (2006) er ikke aksjonsforskning en metode eller en særegen type data, men et helhetlig forskningsopplegg av konstruktiv karakter. Forskeren er med på å forandre det felt som blir studert. Aksjonsforskning krever allikevel systematisk og gyldig dokumentasjon på samme måte som annen forskning slik at den kan gjøres tilgjengelig for kritisk evaluering. I travle hverdager er aktiviteter styrt av rutiner, men for å løse nye problemer må man kunne distansere seg fra handlingen og verbalisere kunnskapen. I aksjonsforskning, hvor jo siktemålet er å utvikle praksis, blir refleksjon et nøkkelbegrep. Hensikten er å stille essensielle spørsmål ved egen praksis, ofte uten at det gis noen umiddelbare svar, ikke å reprodusere eksisterende praksis.

Aksjonsforskningen som læringsform betegner Tiller (1999) som ei læringstrapp, der systematisk refleksjon og teoretisering over erfaringer står sentralt. Når vi skal legge grunnlaget for aksjonslæring, er det avgjørende at alle aktører som deltar i utviklingsarbeidet, kommer til orde. Ved å organisere nye former for diskusjoner og samtaler mellom personer og grupper som normalt ikke fører dialog, kan man skape et "mer fullkomment virkelighetsbilde" av den organisasjonen man jobber innenfor. Aksjonsforskerne har vært opptatt av å utvikle et hjelpemiddel som medlemmene i organisasjonen kan bruke for å organisere disse diskusjonsprosessene. Som påpekt tidligere, er dialogkonferanse navnet på et slikt hjelpemiddel. Dialogkonferanse⁸ er

---

⁷ <http://www.klassekampen.no/kontakt/51078/article/item/null>

⁸ Dialogkonferanse er opprinnelig utviklet og anvendt som verktøy innen organisasjonsutvikling i regi av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) (http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_856/hParent_8/hDKey_1)

en metode i medvirkning som bidrar til å bryte ned skillet mellom ulike maktposisjoner. Hensikten er å redusere den maktubalanse som kan eksistere gjennom aktørens ulike posisjoner i sine respektive organisasjoner. Et bærende prinsipp er at deltagerne på en dialogkonferanse skal være likeverdige. Møtet skal være av ikke-hierarkisk karakter⁹.

4.2 Teori i interaktiv aksjonsforskning

Teorier kan deles opp i fire ulike nivåer. Disse er vist i figur 2. De ulike sirklene i figuren representerer teorier som nærmer seg virkeligheten på en stadig mer begrenset og konkret måte.

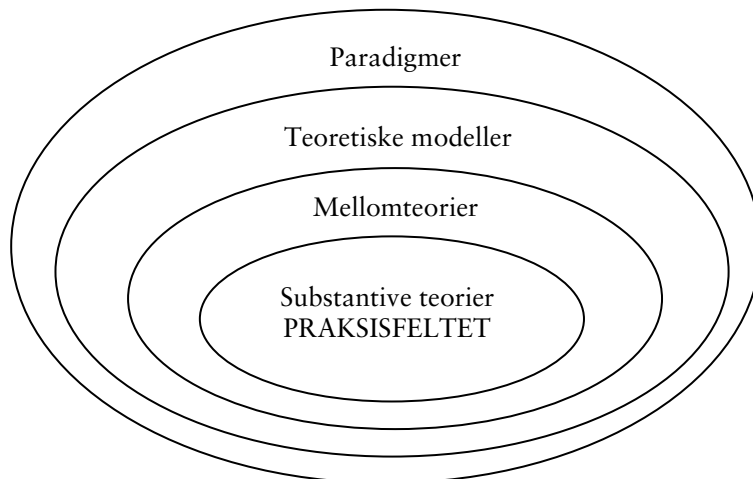

Fig. 2

9

(http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPKey_856/hParent_8/hD_Key_1)

Teorier som omfatter alle de andre blir kalt **omfattende teorier**, eller paradigmer. Disse teoriene er et uttrykk for hvordan man oppfatter verden, altså et verdenssyn. Kognitivism, konstruktivism og positivisme er slike teorier. Alle disse teoriene eller tradisjonene innehar perspektiver som uttrykker ideer om hvordan alle ting henger sammen og tanker om hvordan en kan oppdage kunnskap. Kognitivismen og positivismen har begge vært fremtredende paradigmer som ramme for forskning. Disse to retningene kan i utgangspunktet oppfattes som helt ulike, men de innestår begge for ideen om at mennesket selv ikke skaper eller konstruerer kunnskapen som etter hvert blir en del av deres egen livsverden. Innenfor den positivistiske tradisjonen blir læring sett på som en registrering og et minne av sanseintrykk som kommer utenfra. Folk kan sammenlignes med tomme krukker eller *tabulae rasae*. De erverver kunnskap gjennom observasjon og ved å bli forelest for.

Innenfor den kognitive tradisjonen blir kunnskap sett på som en forløsning av kapasiteter som er latent til stede i mennesket. Denne iboende kunnskapen som mennesket har fått tildelt ved å være en del av menneskeheten, blir aktivisert og kommer til syne ved hjelp av påvirkning utenfra. Dette kan skje gjennom undervisning på skolen eller ved at vi på andre måter får erfaringer og blir stimulert psykologisk (Säljö 1999). Innenfor begge disse retningene blir kunnskapen betraktet som absolutt og kan dermed avdekkes i forskningsarbeid.

Innenfor det konstruktivistiske paradigmet blir mennesket betraktet som aktivt handlende og ansvarlig. Videre oppfattes kunnskap som en konstruksjon av forståelse og mening skapt i møte mellom mennesker i sosial samhandling. Kunnskap er dermed ikke noe som er gitt en gang for alle og som skal overføres, forløses eller avdekkes. Kunnskapen er derimot i stadig endring og fornyelse.

Både tradisjonell kvalitativ forskning og interaktiv aksjonsforskning kan langt på vei defineres innenfor den konstruktivistiske tradisjonen. Kunnskap og forståelse blir skapt i møte mellom forsker og forskningsdeltakere. Forskere inntar en ”aktiv medlemskapsrolle”. Den aktive medlemskapsrollen inkluderer forskere som blir involvert i de sentrale aktivitetene forskningen omhandler, og som tar ansvar for at gruppen skal kunne utvikle sin praksis. Dette gjøres uten at forskeren identifiserer seg som et fullverdig medlem av gruppen. Enegrøm (1999) forfekter at forskeren sammen med praktikerne eller forskningsdeltagerne skal ha som mål å endre praksis. Selv om han ikke benevner dette som aksjonsforskning, innebærer det en utvikling av praksisfeltet gjennom et samarbeid mellom forsker(e) og forskningsdeltager(e) uten at forskeren er

eller blir et fullverdig medlem av praksisfeltet. Forskerrollen som Engestrøm beskriver ligger derfor nært opp til det som betegnes som en aktiv medlemskapsrolle (ibid).

Spenninger eller konflikter mellom de ulike faktorene i dette aktivitetssystemet er grunnlag, og dermed utgangspunkt, for endring og utvikling, i følge Engestrøm 1999, som uttrykker videre at forskeren tar sikte på å skape nye måter å utføre handlinger på sammen med de lokale deltakerne med utgangspunkt i disse spenningene og konfliktene. Det kan dreie seg om at teammedlemmene ikke klarer å fordele arbeidet mellom seg, eller at noen ikke tar ansvar for sine oppgaver, slik at ønskelig måloppnåelse blir vanskelig.

I SIMBA var forskeren aktiv i prosjektutviklingen og var også koplet til innsatser knyttet til fattigdomsbekjempelse allerede fra 2005. Forskeren har med dette ikke inntatt en styrende holdning til hva som ”burde” gjøres, men har gjennom kunnskapsbaserte innspill bidratt til å være en faglig medspiller i iverksetting, strukturering og utviklingen av arbeidet.

4.2.1 Faser i utviklingsarbeidet der aksjonslæring står sentralt

I ethvert utviklingsarbeid finner vi innslag av eksplorerende karakter, hvilket innebærer at tilnæringer, metoder, organisasjonsformer osv. utprøves uten at det foreligger erfaring eller kunnskap om virkninger, resultater og effekter. Det er utviklingsideens natur at svarene verken er forhåndspredikert eller bestemt. Aksjonsforskning ivaretar dette grunnelementet i utviklingsarbeid, det unike, ved at metoden beveger seg med utviklingen og tillater at mye kan forandres underveis. Tiller (2004) sier at aksjonsforskning preges i sterk grad av det uferdige og at den næres av den kreative spenstighet som ligger i skissene, forslagene, refleksjonen og ideene når mennesker møtes og meninger brytes. I slike endringsprosesser er det viktig å gi seg tid til didaktiske refleksjoner for å få alle med i tenkningen, slik at alle får eierforhold til det nye som skal skje. En forhåndsbeskrivelse av gjennomføringen vil derved kun bli skissmessig. Det vil dreie seg om sirkulære faser mer enn en detaljert, oppdelt plan for gjennomføring. Fasene i aksjonsforskning kan beskrives som følger:

- ◆ Identifisering av felt og ønsket mål
- ◆ Drøfting av utviklingsmål og virkemiddelbruk
- ◆ Utprøving av virkemidler, samtidig pågående erfaringssystematisering

- ◆ Erfaringsutveksling og teoretisering: Ny felt- og målforståelse: Hva betyr dette for feltet og for det ønskede målet?
- ◆ Ny identifisering av felt og ønsket mål
- ◆ osv.

Denne skissemessige oversikten viser at vi går fra konstruksjon av mening til handling som gir grunnlag for ny mening. En betegnelse på dette er samskapt læring, slik fig. 1 viser .

4.3 Særtrekk ved aksjonsforskningen i SIMBA

I SIMBA har aksjonsforskeren hatt ansvar for å dokumentere den løpende prosess og har blant annet bidratt til å utvikle dokumentasjonslogger som medforskere har benyttet. Forskeren har også vært i feltarbeid i familier, deltatt på en rekke møter i tjenesteforvaltningen, bidratt med kunnskapsdeling gjennom ulike interne og eksterne seminarer, gjennomført fokusintervjuer med grupper av deltagere og datadialoger med medforskere og prosjektleder. Det har vært gjennomført regelmessige tilbakemeldingsløyper underveis i prosjektarbeidet og en rekke skriftlige innspill. Rapportarbeidet, både den foregående pilotrapporten og denne, er også et samarbeid mellom sentrale aktører i arbeidet. Samlet legger dette grunnlaget for forskningsbasert praksisutvikling der partnerskap forstått som reell og likeverdig medvirkning fra deltagende aktører, har vært det bærende prinsipp.

I SIMBA har vi basert oss på en metode som ble utviklet i Hortensia (Gustavsen mfl 2012) der vi utviklet en systematisk metode for erfaringsdeling som vi betegner som *datadialog*. Denne dialogen har en noe strammere form og færre aktører enn dialogkonferansemetodikken. Denne systematiske dialogen, som baserer seg på forskerens observasjoner og nedtegnelser, legger grunnlaget for videre veivalg i utviklingsarbeidet. Dette er aksjonslæringen og samskapt læring, og kan illustreres slik, hentet fra Kongsvold 2004: Smartere sammen: Å bygge læringsmuskulatur¹⁰.

---

¹⁰

http://www.kunne.no/upload/Gamle%20publikasjoner/Nedtegnelser/Smartere%20sammen_Kongsvold_Madsen_N0204.pdf

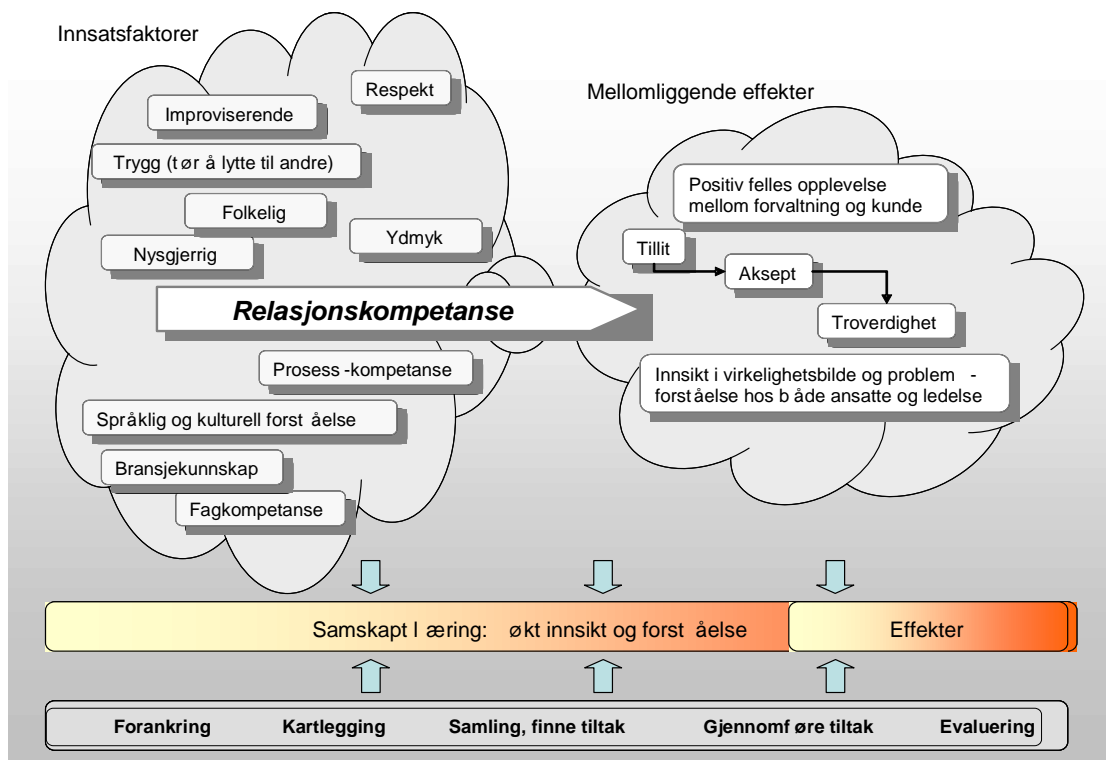

Fig. 3:

Ved at dialogen er basert på prosessdokumentasjon som både er åpent tilgjengelig for alle aktørene og har vært gjenstand for løpende drøftinger, er det også mulig å identifisere områder og temaer der aktørene har misoppfattet hverandre, har ulike erfaringer, meninger og oppfatninger. I en slik åpen prosess som ledes av en aktør (forskeren) som både er ekstern og samtidig aktiv deltager i utviklingsarbeidet, legges til rette for at også følelser, kommentarer og meningsbrytninger kommer frem. Det er nettopp dette som skaper en ønsket dynamikk og sikrer en omforent utvikling.

Forskerens tilnærming er fenomenologisk, det vil si at forskeren beskriver hendelser slik de umiddelbart fremtrer uten å trekke inn bakenforliggende årsaker. En grunnregel i fenomenologien er å gå til fenomenene selv, slik de opptrer i en gitt naturlig, samfunnsmessig eller kulturell kontekst. Fenomenologi er læren om fenomenene, og begrepet fenomen (fra det greske *phainomenon*, det som viser seg) betegner det som kommer til uttrykk, det som kommer oss i møte. I et læringsperspektiv er det feno-

menene i verden, i deres opprinnelige og direkte form, som danner det egentlige grunnlaget for læring. Det er menneskets *sambhandling* i forhold til omgivelsene innenfor rammen av en sosial og kulturell kontekst, som er fenomenologens utgangspunkt. I fenomenologien står forholdet mellom observasjon, refleksjon og kommunikasjon sentralt, slik det også gjør i aksjonsforskning.

I SIMBA har forskeren deltatt på ulike møtearenaer, bidratt til å gjennomføre dialogkonferanser med ansatte, datadialogmøter med prosjektaktører, løpende samtaler med prosjektaktører, holdt faglige innlegg for samarbeidspartnere, faggrupper og politikere, gjennomført intervjuer samt ført løpende logger og referater. I tillegg har forskeren deltatt ute i felt, i møte med en rekke familier, avholdt stormøter og fellesmøte med inviterte familier. Samlet inneholder datamaterialet et rikt datatilgang som har gitt tilgang til grundig studie av hva som er gjort, hva som er lært og hva som ut av dette kan anses som lurt, i tråd med aksjonsforskningens og aksjonslæringens grunnprinsipper.

4.4 Medforskernes rolle og oppgaver

I SIMBA har tre prosjektaktører fra tjenesteforvaltningen vært å anse som medforskere. Dette er prosjektleder for arbeidet (Ranveig van der Meij), en prosjektmedarbeider fra senter for oppvekst (Heidi Jøndahl Nilsen) og en prosjektmedarbeider fra NAV (Heidi Braathen). Prosjektmedarbeiderne har vært aktive i felt og samarbeidet med familiene. Disse kan betraktes som feltmedforskere. Prosjektleder har vært deres veileder og ansvarlig for fremdrift og rapportering internt. Forskeren fra Telemarksforsking har gjennomført systematiske datadialoger med alle tre medforskere samlet, og i samarbeid har vi utarbeidet kartleggingsverktøy og logger som feltmedforskere har benyttet i sitt daglige arbeid. Nettopp dette at feltmedforskere har ført løpende logger fra sitt arbeid har dannet et viktig grunnlag for dokumentasjon og læring.

Alle tre medforskere har vært medskrivere av denne rapporten. Det er også et viktig prinsipp i aksjonsforskning og aksjonslæring. Gjennom samskrivingsarbeidet har vi også lært mer om hva vi har gjort, og i fellesskap har vi identifisert hva datamaterialet faktisk viser av retning for det videre arbeidet, det vil si hva som er lurt.

Familiene har også medforskerstatus. De har gitt oss tilgang til å erfare sammen med dem både gjennom å gjøre og gjennom å reflektere over hva vi erfarer og lærer. Fa-

miliene har ikke deltatt i skrivearbeidet av denne rapporten. Det har derimot vært avholdt fellesdialog der representanter fra 15 familier deltok. Under denne dialogen delte vi hva vi har gjort og lært, og førte en åpen dialog om hva som er lurt videre. Familiens anbefalinger er redegjort særskilt for i senere i rapporten.

4.5 Medforskernes vurdering av, og erfaring med, aksjonsforskning som metode i prosjektarbeid

---

Aksjonsforskeren og aksjonsforskningen har hele tiden tatt utgangspunkt i brukernes ståsted. Det at forsker og vi som medforskere har vært tilstede sammen med familiene, påvirker også maktbalansen. Det innebærer blant annet at brukerne ”tør” å formidle virkeligheten både på godt og vondt. Vi kjenner til både sorger, gleder, drømmer, suksesshistorier og motgang. Det at vi som medforskere ser, deler og opplever noe sammen med familiene, har også medført at vi har sett deres verden på en ny måte. Vi har opplevd på kroppen deres hverdag, på godt og vondt. Den grundige kartleggingen og det at vi har vært sammen med familiene i oppfølgingen, innebærer også mange sterke opplevelser. Sammen med familiene har vi møtt de samme utfordringene med å nå frem i forvaltningssystemene som brukerne opplever, og det gjør noe med oss. Under prosjektperioden merket vi at vi gradvis tilpasset oss systemet, med fare for at vi kanskje ble mindre offensive enn vi var i prosjektets oppstartsperiode. Det har derfor vært av avgjørende betydning å ha kontakt med aksjonsforsker som kan hjelpe oss å se dette i en sammenheng.

At vi har ført systematisk logg i alle saker har gitt oss grunnlag for dialog og refleksjon sammen med aksjonsforsker, har vært avgjørende for læring og for å se de smarte veiene videre. I tillegg har dette gir oss et godt grunnlag for sluttrapportering. Refleksjonene vi har hatt sammen med forsker underveis i arbeidet, har også gitt oss pågangsmot til å gå videre i vanskelige saker.

4.6 Datamaterialet for perioden 2009 - 2011.

Aksjonsforskningen har i perioden 2009 - 2011 samlet inn følgende data:

Datakilde	Aktører	Tid	Type data
Aksjonslæringslogger fra samarbeid med 30 familier nedtegnet av medforskere (hoveddatakilde)	Deltagerfamiliene, medforskere	Løpende	Handlinger, prosesser, læring, resultater, Samhandling, samarbeid, organisering, fremdrift.
Gjennomføring av stormøter	Representant fra deltagerfamiliene, forsker, medforskere	Løpende	Samhandling, samarbeid, organisering, fremdrift
Deltagelse i kartlegginger	Deltagerfamiliene, medforskere	Løpende	Prosess, utvikling
Datadialoger	Medforskere, forsker,	8 i perioden	Virkning, betydning, utvikling
Datadialoger med ledere	Medforskere, forsker, ledere av relevante tjenester	4 i perioden	Virkning, betydning, utvikling, resultater
Læringsdialoger	Medforskere, forsker	Løpende	Prosess, læring, betydning
Erfaringsdialoger familier	Deltagerfamiliene, medforskere	Løpende	Prosess, læring, betydning, virkning
Notater	Medforskere, forsker	Løpende	Læring, betydning
Møter	Prosjektgruppa, styringsgruppa, ledermøter	5 møter	Betydning, virkning, utvikling
Seminarer	Ledergrupper,	3 møter	Læring, utvikling
Eksterne seminarer og konferanser	Faggrupper eksternt	6 arenaer	Innspill eksternt

5. Mål og organisering

5.1 Hensikt og mål

SIMBAs overordnede mål og hensikt er å bekjempe barnefattigdom i Drammen kommune både på kort og lang sikt. I dette ligger at en ambisjon om at SIMBA også skal bidra til å redusere reproduksjon av fattigdom. Det er videre en ambisjon om å redusere sosiale ulikheter i oppvekstvilkår. Målgruppen er familier som mottar bistand fra offentlig forvaltning, der et hovedkriterium er at foreldrene mottar bistand fra NAV. Bistand kan forstås både økonomiske bistand og/eller andre former for bidrag. Det skulle legges vekt på mottakere av økonomisk sosialhjelp.

For å nå SIMBAs overordnede mål/hensikt ble det nedfelt konkrete mål for arbeidet på modell og metodenivå.

På modellnivå var målet: Samordne og koordinere tiltak for fattigdomsutsatte barnefamilier i den hensikt å korte ned veien til selvhjulpenhet, sikre en mest mulig effektiv utnyttelse av ressurser og bedre samarbeidsvilkårne mellom familiene og forvaltningen. I tillegg var det et mål å sikre et forutsigbart tjenesteapparat for både brukere og ansatte.

På metodenivå var målet: Utvikle praksismetode for økt selvhjulpenhet blant foreldre gjennom aktiv og reell brukermedvirkning. Kjerneelementer i den nye praksismetoden som skulle utvikles i innsatsperioden, var: Systematisk og ressursorientert samtale, likeverdighet mellom samtaleaktørene, koordinerende praksis, effektiv praksis og forløsende praksis der selvhjulpenhet står sentralt.

5.2 Organisering

Samarbeid mellom sosialtjeneste/NAV og Senter for oppvekst, ble under utviklingen av SIMBA vurdert som en sentral strategi i arbeidet med økonomisk utsatte barn og familier. SIMBA har derfor vært organisert som et samarbeidsprosjekt mellom Senter for oppvekst og NAV Drammen. Prosjektleder har i tjenestelinje vært knyttet til Senter for oppvekst. Prosjektmedarbeidere, også kalt medforskere, har tidligere vært

ansatt ved henholdsvis barneverntjenesten og NAV, men har i prosjektperioden vært ansatt i prosjektet og fristilt fra andre oppgaver. Fordi SIMBA - prosjektet har vært forankret både i NAV og Senter for oppvekst, var det viktig å rekruttere prosjektmedarbeidere fra begge etater. Ved sammensetting av styringsgruppe ble det vektlagt å sikre ledelsesforankring og tverretattlig samordning. Styringsgruppa for prosjektet har derfor bestått av tidligere sosialsjef ved Drammen sosialsenter (nå avdelingsleder i NAV), Virksomhetsleder ved Senter for oppvekst og Barnevernleder i Drammen kommune.

5.3 Verdigrunnlag

Det bærende prinsipp, som også er en grunnleggende verdi i prosjektet, er likeverdig partnerskap mellom faglig kompetanse (forvaltningen) og livserfaringskompetanse (bruker). Dette innebærer at brukerens erfaring skal behandles som en kompetanse i utviklingsarbeidet (se bla Gustavsen, Dalen og Skar 2012). I dette ligger at brukers erfaring med blant annet tjenesteforvaltningen er viktig å identifisere og lære av i arbeidet med å utvikle ny tjenestemodell og praksismetode. Bærende prinsipper/kjerneverdier for arbeidet har vært:

- ◆ Likeverdig partnerskap mellom tjenesteforvaltning og brukere
- ◆ Lytte aktivt, fordomsfritt og uten moralske innvendinger
- ◆ Myndiggjøring

5.4 Rekrutteringen

Prosjektdeltagere ble rekruttert i samarbeid med Senter for oppvekst og NAV. Aktuelle deltagere mottok et informasjonsskriv som ble utdelt av tjenesteforvaltningen. De tok så selv kontakt med SIMBAs medforskere eller ga sitt samtykke til at tjenesteforvaltningen kunne opplyse om at de var interesserte. Konkret betyr dette at prosjektet ikke var kjent med aktuelle familier før vedkommende selv gav sitt samtykke til deltagelse. Utvelgelsen i NAV og Senter for oppvekst, var rettet mot målgruppen for satsingen. I Senter for oppvekst var det først og fremst barnverntjenesten som, i nært samarbeid med de barnevernfaglige medarbeidere i SIMBA, identifiserte en rekke levekårsutsatte familier. SIMBA erfarte imidlertid at rekrutteringen fra NAV gikk til dels svært langsomt, noe som ble forklart med at NAV, samtidig med at SIMBA på-

gikk, var under nyetablering og betydelig omstilling. Fokus var derved i stor grad rettet mot interne prosesser. Rekrutteringsutfordringer som kan forklares med systemet og ikke med brukernes manglende interesse, kommer vi tilbake til senere.

5.4.1 Prosjektets metode

Kjerneelementet i prosjektet har vært at medforskere har inngått i et systematisk utviklingssamarbeid med barnefamilier som over tid har vært i kontakt med NAV med vekt på mottakere av økonomisk sosialhjelp. I tillegg har flere av deltagerfamiliene vært i kontakt med andre deler av tjenesteforvaltningen, især barneverntjenesten. Dette praksisbaserte erfarings- og utviklingsfellesskap skulle danne grunnlag for å identifisere ”den gode praksis”.

Kartlegging

Første fase i utviklingssamarbeidet med deltagerfamiliene var kartlegging basert på tre hovedtemaer:

- 1) Levekår, herunder materiell/utstyr
- 2) Erfaringer med tjenesteforvaltningen
- 3) Ressurser, talenter og drømmer

Kartleggingen har angitt retning og innhold til det utviklingssamarbeidet som prosjektmedarbeidere (medforskerne) og familiene inngikk i. Kartleggingen har primært foregått hjemme hos familiene, og den har vært detaljert og grundig.

Familiene har vist oss deres hverdag, slik den oppleves og erfares. Dette har gitt oss et unikt kartleggingsmateriale og en oppriktig og plattform for samarbeid.»
(utsagn fra medforsker)

Ved at kartleggingen foregikk i hjemmet, fikk SIMBA tilgang til et svært detaljert og autentisk materiale. Familiene ønsket å vise SIMBA den faktiske hverdagen, slik at kartleggingen også besto av både å høre på familiens beskrivelser og se hva den besto av og i. For eksempel fravær av senger, madrasser, lite klær, gamle og ødelagte hvitevarer, fravær av pc og nettilgang mv. Denne form for «bevitnelse» er nokså sår-

bart, både for familien selv og for den som mottar informasjonen, både etisk og i forhold til oppfølging. Det forplikter nemlig å få tilgang til så mye informasjon. Nettopp dette gjorde sterkt inntrykk på SIMBA. Senere i rapporten drøftet hva vi lærte av nettopp denne form for kartlegging i levekårsutsatte familier.

Oppfølging

Fase to i utviklingssamarbeidet med familiene var å gjennomføre de planer som ble satt opp som følge av kartleggingen. Hver deltagerfamilie har hatt sin særskilte SIMBAkontakt som har fulgt dem i den perioden de har deltatt i SIMBA. Prosjektmedarbeiderne/medforskerne skriver følgende om arbeidsformen:

Arbeidsformen har vært basert på at brukeren angir retning for arbeidet, samt tid og sted for ulike møter. Dette har medført mange hjembesøk, møter på kafé og besøk til ulike deler av tjenesteforvaltningen. Vi har også hentet og kjørt i butikker, hentet mat på Frelsesarmeen, reist på besøk i fengsel, hentet på sykehus, vasket ut av leilighet osv. Det at vi har hatt god tid til hver familie og mulighet for tett oppfølging har gjort at det har blitt rom for et bredt spenn i forhold til hvilke oppgaver vi har utført sammen med dem. Vi har vært i hjemmet, gjennomgått uåpnet post og fått oversikt over regninger. Vi har bistått med å skrive brev til kreditorer om betalingsvansker, søknader til NAV, ringe rundt for å opprette kontakt med de etater eller instanser brukeren har hatt behov for å få kontakt med. Det viktigste har vært muligheten til å være der brukeren har behov for oss, uavhengig om det er en praktisk ting som skal utføres eller om det har vært behov for støtte og oppmuntring. I noen tilfeller har vi sett at det er en hjelp i seg selv bare at de vet at vi er der. I andre sammenhenger har de behov for at vi tar over eller utfører oppgaven for dem, særlig gjelder dette forhold til å få kontakt med tjenesteforvaltningen. For flere av brukerne er det å ta kontakt og be om eller spørre om noe hos tjenesteforvaltningen en stor bøyg. Det at vi har ringt eller sende mail til rett saksbehandler og be dem ta kontakt med brukeren har vært type bistand vi har kunnet gi, og en bistand mange familier har hatt stort behov for.

Prosjektmedarbeidere/medforskere har løpende nedtegnet arbeidet som har vært gjort i logger og prosessnotater. Dette har de både gjort sammen med familiene, og som egenrefleksjon. Dette materialet, loggene fra samarbeidet med familiene, danner

det viktigste materialet i SIMBA - forskningen. Loggene er basert på aksjonslæringsloggen der dimensjonene gjort – lært – lurt danner strukturen (Tiller 1999).

Erfaringsdialoger

Etter tre måneders prosjektdeltagelse har alle prosjektfamilier gjennomført erfaringsamtaler. I fire familier ble disse samtalene gjennomført sammen med familiens SIMBA kontakt og forsker, i de øvrige ble de gjennomført av prosjektmedarbeidere/medforskere. Erfaringsamtalen har blitt gjennomført ved bruk av aksjonslæringsloggen ”gjort – lært – lurt”¹¹. Gjennom denne systematikken sikret vi både en strukturert gjennomgang av aktiviteter som var gjennomført i perioden, oppsummering av hva vi har lært av dette og av samarbeidet og hva vi ønsker å bygge videre på. I tillegg til erfaringsamtalene har vi gjennomført en erfaringsdialog der 15 familier var representert. Vi kommer nærmere tilbake til dette.

Refleksjonssamtaler

For å sikre at medforskerne løpende var i stand til å vurdere sin egen praksis i møte med familiene, har forsker gjennomført regelmessige refleksjonssamtaler der medforskerne har delt sine erfaringer og reflektert omkring dette. Disse refleksjonssamtalene ble nedtegnet av forskeren, og fulgt opp fortløpende. I det videre skal vi se nærmere på medforskernes rolle.

5.4.2 Prosjektmedarbeidere/medforskere

Prosjektmedarbeiderne har som vist hatt status som medforskere i prosjektet. De har ikke vært bundet av tradisjonelle forvaltningsroller. Denne friaktørrollen har vært gjenstand for særskilt vurdering, som ledd i å identifisere ”den gode fagpraksis”. Medforskerne beskriver dette selv på følgende måte:

Vi opplever at vi har hatt en mye større frihet i kontakten med brukerne og i forhold til hvilke oppgaver vi har hatt i kontakten. Vi har opplevd å ha bedre tid og større frihet i hva vi har brukt denne tiden til, og også en mye større fleksibilitet når det gjelder arbeidstid. Når det gjelder møte med brukerne har dette

---

¹¹ Tiller 1999

skjedd der brukerne har ønsket det og i stor grad har møtene foregått hjemme hos familiene eller på de arenaer brukene har ønsket å ha oss med. Som friaktører har vi hatt en større fleksibilitet og vi har opplevd det som en styrke i vår kontakt med familiene at vi har vært fristilte. I kontakt med tjenesteforvaltningen forøvrig har vi ikke opplevd den samme effekten (at vår friaktør rolle har hatt så stor virkning). Vi må forholde oss til en tjenesteforvaltning som er bundet til sine retningslinjer og ikke minst den praksisen de har ved kontoret.

Medforskernes erfaring knyttet til deres friaktørrolle, behandler vi under kapittel 10 og 11. I SIMBA har vi forstått en friaktør å være en aktør som deltar i SIMBA på vegne av Drammen kommune eller NAV, men der deres oppgave- og beslutningsmyndighet er utvidet.

6. Fattigdom og sosial eksklusjon

Fram til midten av 1990-tallet var det lite forskning om fattigdom i Norge. Kun noen få forskningsartikler og bøker omhandlet fattigdom i det norske samfunnet (Seim 2006). Rapporten *Fattigdom i en Velstandskommune* av Gro Guttormsen og Cecilie Høigård fra 1973 var et unntak som vakte stor oppmerksomhet. Det samme var Steinar Stjernøs bok *Den moderne fattigdommen* fra 1985. Begrepet fattigdom var på den tiden nesten totalt fraværende i politisk diskurs og forskning og få samfunnsforskere stilte spørsmål ved om det fantes fattigdom i det norske samfunnet. I en oversikt over forskning om fattigdom i de nordiske land i 1996, var det en vanlig oppfatning i de nordiske landene på 1960- og 1970-tallet at kampen mot fattigdom var vunnet ut fra en forståelse av fattigdom som et absolutt begrep (Halleröd, Heikilä, Mäntysaari, Ritakallio og Nyman 1996:328, etter Seim 2006).

Introduksjon av begrepet *relativ fattigdom* førte til en ny tradisjon av fattigdomsforskning. I Sverige, Danmark og Finland ble fattigdom "gjenoppdaget" rundt 1980-tallet, men i Norge kom interessen for fattigdomsforskning senere, først i siste halvdel av 1990-tallet (Stolanowski og Gustavsen Tvetene 2005, Harsløf og Seim (red.) 2008, Seim 2006). Økt forskning om fattigdom var et ledd i regjeringen Bondeviks innsats for å bekjempe fattigdom etter stortingsvalget i 2001. Dette har blitt fulgt opp av senere regjeringer. Vi har etter dette både fått frem oversikter på omfang av fattigdom i Norge etter ulike målemetoder (Fløtten (red.) 2009) og hvordan fattige selv opplever sin situasjon (Underlid 2005). Barnefattigdom som fenomen i det norske samfunn er også viet stor oppmerksomhet fra 2001 (Backe – Hansen mfl. 2004 og 2010, Fløtten mfl. 2011, Larsen og Seim (red.) 2011, Gustavsen 2001), og vi har nå også forskning på barnefattigdommens omfang (Ytrefhus 2004, Nadim, Marjan og Nielsen, Roy A 2009) og studier som viser hvordan norske barn og voksne selv erfarer og opplever det å være fattig barn i det norske samfunn (bl.a. Gustavsen Tvetene 2001, Stolanowski og Gustavsen Tvetene 2005, Hjelmtveit 2004 og 2008, Sandbæk (red.) 2008, Underlid 2005, Larsen og Seim mfl.2011, Harju og Thorød (2011), Harju 2005 og 2008, Harju og Salonen 2003).

Regjeringens fattigdomsmål baserer seg på en definisjon av fattigdom på en 50 prosents grense av medianinntekten i landet, mens EU opererer med en grense på 60 prosent av medianinntekten. Tar vi utgangspunkt i 50 prosent, vil andelen på nasjonalt nivå i Norge variere mellom 5 prosent og 6 prosent, og med utgangspunkt i 60 % av medianen vil andelen være ca 9 % av befolkningen. I begge tilfeller er studenter inkludert¹². Fattige personer i Norge er i all hovedsak mennesker som står utenfor arbeidslivet og som mottar offentlig inntektssikring. Etniske minoriteter og enslige forsørgere er særlig utsatt. Lavt utdanningsnivå reduserer sjansene for arbeid og øker derved faren for fattigdom.

6.1 Barnefattigdom

Antall fattige barn som lever i hushold der registrert inntekt er under 60 prosent av medianen, økte i perioden 2000 - 2006 fra 50 000 til 85 000. Vi har altså hatt en økning av antall fattige i en periode der skiftende regjeringer har hatt ambisjoner om å redusere og fjerne fattigdommen. Tallene sier ikke noe om hvorvidt tiltak som er iverksatt i samme periode under regjeringens fattigdomssatsing, har gitt fattige tilgang til flere arenaer gjennom bl.a. gratis fritidsaktiviteter for barn. Denne type tiltak kan i noen grad kompensere for dårlig økonomi i husholdet, øke livskvaliteten og redusere opplevelse av marginalisering og sosial eksklusjon. Tallene viser imidlertid at fattigdommen er økende. Dette kan også tyde på at den sosiale ulikheten er økende i det norske samfunn.

Forskning på fattigdom i Norge viser at fattige barn og unge deltar på tilbud og aktiviteter som koster penger i mindre grad enn andre barn og unge (Sandbæk (red.) m. fl. 2008). Barn og unge rapporterer også at de unnlater å spørre foreldrene om penger til å være med fordi de vet at familien har dårlig råd (Gustavsen Tvetene 2001, Hjelmtveit 2004 og 2008, Gustavsen 2009, Sandbæk (red.) 2008). Hjelmtveits studie viser også at barn og unge som lever i fattigdomsutsatte familier, føler seg utenfor et fellesskap de oppfatter at andre kan være med på (Hjelmtveit 2004 og 2008). Hjelmtveit viser også til at informantene i hans materiale uttrykte stor frustrasjon over familiens dårlige økonomi. Gustavsen (2001) fant det samme i sin undersøkelse:

---

¹² Det er en pågående diskusjon om studenter skal inkluderes eller ikke i slike mål. En stor del av disse vil nemlig i løpet av utdanningen falle inn under definisjonen av fattige. Siden dette vil være en midlertidig tilstand, kan det imidlertid være grunn til å ta disse ut av statistikken.

Studier viser også at barn og unge som bor i fattige familier og som kunne ønske seg mulighet til å delta i ulike aktiviteter, ikke vil fremsette dette som et ønske verken overfor foreldre eller andre. Undersøkelsene viser at barn og unge som lever i fattigdom ikke vil utsette sine foreldre for de påkjenninger det innebærer for foreldrene alltid å si nei. De vil heller ikke utsette seg selv for å ønske seg noe de har erfaring med ikke kan gjennomføres. De lærer seg å dempe forventninger, de lærer seg å leve med å ha mindre og delta mindre enn andre barn (Harju 2008, Stolanowski og Gustavsen Tvetene 2005). Barn og unge som bor i fattigdomsutsatte familier, ser også ut til å bevisst unngå å utsette seg selv for å bli marginalisert i vennegjengen og trekker seg av den grunn tilbake. Ridge (2002) fant, i likhet med Gustavsen (2001), at fattige barn og unge søker hen til andre barn og unge som er i en liknende situasjon som dem selv, for å unngå å føle seg annerledes. Dette er en naturlig og adekvat reaksjon gitt deres situasjon.

Et annet forhold er knyttet til foreldrenes situasjon. Forskning har vist at fattige voksne er utsatt for selvbildereduksjon, tap av selvtillit og redusert tro på egne evner og ressurser (Underlid 2005). Mange fattigdomsutsatte voksne er også personer med helseplager. Det er grunn til å tro at denne helsesituasjonen, kombinert med det faktum at økonomien ikke strekker til, reduserer deres kapasitet og styrke til blant annet å ta initiativ i forhold til barns aktiviteter. Telemarksforskning fant i en pilotstudie blant fattige familier at foreldrene gir uttrykk for stor bekymring, fortvilelse og frustrasjon over ikke å være i stand til å gi barna mulighet til å delta på fritidsaktiviteter (Gustavsen m.fl. 2010).

En studie av kulturskolebruk og inntektsklasser viste at barn fra lavere inntektsklasser sjeldnere benyttet kulturskoletilbudet enn barn fra middel- og høyklasse. Materialet tyder på at dette først og fremst kan forklares med pris på tilbudet (Gustavsen og Hjelmbrekke 2009). En rekke empiriske studier viser også at idretts- og friluftslivstilbudet ikke på langt nær er for alle. For så vel friluftsliv som idrett gjelder at deltagelsen i nær sagt alle aktiviteter er høyest blant barn og ungdom fra ressurssterke familier. Også det markerte frafallet i skolen har en sosial dimensjon (Markussen mfl 2008). Det er ulike forklaringer på dette, og økonomiske forhold er én dimensjon. Normer og regler, og seleksjonsmekanismer knyttet til dette, er en annen dimensjon. Denne seleksjonsprosessen medfører blant annet at fattige barn i mindre grad enn andre barn, deltar i idretts- og friluftsliv. Tilsvarende finner vi for fattige voksne.

En artikkel i tidsskriftet *Journal of Cognitive Neuroscience* (Kistliyama 2008) viser at mangel på stimulering i form av blant annet nye opplevelser, øker faren for nedsatte

kognitive ferdigheter og evne til problemløsning. Dette kan påvirke utvikling av evner som er av betydning for barnets læringsutvikling.

Forskning på barn som vokser opp i fattigdom viser også at fattigdomsutsatte barn og unge ofte bærer på omfattende bekymringer knyttet både til sine foreldre og seg selv (Ridge 2002). Dette ”forstyrrer” læringsmuligheter, noe som igjen øker faren for dårlige skolerresultater. I sin tur påvirker det selvbildet negativt og barnet får lav mestringfølelse, noe som ”forstyrrer” læringsbildet ytterligere. Når vi også vet at selvbildet til foreldre av fattigdomsbarn og unge er utsatt for devaluering (Underlid 2005), forsterkes denne negative spiralen ytterligere ved at barnet heller ikke har modeller i hjemmet som kan kompensere for eget selvbilde, snarere tvert om. Det er denne spiralen som bidrar til å øke faren for det vi har kalt for sosial arv. Foruten at økt mestringsevne har en egenverdig for barn og unge her og nå, legger det også grunnlaget for å redusere sjansene for at fattigdom går i arv. Dette forklares med at utdanningsforløpet i grunnskolen vil påvirke elevens tro på seg selv og sine muligheter, noe som igjen kan virke inn på videre skolevalg. Utdanning er den enkeltstående variabel som i størst grad påvirker mulighetene på arbeidsmarkedet, som igjen er den viktigste enkeltstående faktor som medvirker til å redusere sjansene for fattigdom (St. meld. 16... og ingen sto igjen..). Forskning viser at bortvalg av og fra (drop-out) videregående opplæring særlig er knyttet til elever som kommer fra familier med lav sosioøkonomisk status (Grøgaard og Hatlevik 2004, Markussen mfl 2008). Det er mange forklaringer på dette.

Undersøkelser viser også at fattige foreldre prioriterer barna og de forsøker å skjerme dem fra fattigdommens konsekvenser. Men der fattigdommen opptrer over tid, er det ikke mulig å unngå at barn og unge rammes (Sandbæk (red.) 2008).

Samlet viser studier av barnefattigdom i Norge at barn og unge som lever i fattigdom opplever at de ikke kan delta på lik linje med de fleste andre. De opplever å være utenfor det alminnelige felleskap, de føler seg ekskludert. Dette gjelder først og fremst barn og unge som lever i familier som over tid har hatt svært dårlig økonomi (Ibid).

Statistisk sentralbyrå (SSB) viser i sin oppsummering av sosiale indikatorer i 2010, at ett av de mest entydige negative utviklingstrekkene i Norge er økningen av andelen barn som tilhører lavinntektsgruppen. Dette skyldes delvis endringer i befolknings-sammensetningen (flere innvandrere), men også at flere av stønadene som er viktige for barn i lavinntektsgruppen, særlig barnetrygden, har blitt mindre. Andre negative utviklingstrekk er større inntekts- og formuesulikhet, samt at enkelte grupper som fra

før hadde relativt lav inntekt, har sakkett akterut i inntektsutviklingen. Dette gjelder framfor alt yngre aleneboende. SSB viser videre til at holdningsundersøkelser tyder på at det store flertallet av befolkningen ser på økte inntekts- og formuesforskjeller som et problem (Hellevik 2008).

6.2 Skammen

Fattigdom er et ladet begrep. Det gir sterke assosiasjoner til nød, utarming og død. Dette kan være noe av forklaringen på hvorfor det har vært, og er, problematisk for mange å anvende begrepet om norske forhold. Vi skal faktisk flere hundre år tilbake i tid for å finne at fattigdom ikke alene var forbundet med nød, men også med skam og vanære. Adam Smith formulerte dette omtrent slik for drøyt 230 år siden:

En linskjorte ... er, strengt tatt, ikke en livsnødvendighet. Jeg antar at grekerne og romerne levde veldig komfortabelt selv om de ikke hadde lintøy. Men i størstedelen av Europa i dag vil en troverdig dagarbeider skjemmes over å opptre i offentligheten uten en linskjorte, siden en slik mangel kan antas å skyldes den skammelige grad av fattigdom som ingen kan falle under uten å vise ekstremt dårlig framferd. (Smith, 1776, Book 5, Chapter 2 (fritt oversatt av artikkelforfatteren))

Skammen over å være fattig finner vi også i vår tid og er blant annet omhandlet i Harjus (2008) doktorgradsarbeid om fattige barn i Sverige. Hun fant at en felles erfaring hos barna som opplever begrensninger når det gjelder sosial delaktighet, er at barna uttrykker en følelse av skam og redsel for ikke å passe inn og for å være annerledes. For å unngå disse følelsene og denne redselen, arbeider både barn og foreldre aktivt med å minske gapet til andre barn. Foreldre prioriterer barna fremfor seg selv (Harju 2008, Sandbæk m.fl. 2008). Ifølge Harju (2008) innebærer det å leve med knapp økonomi et kontinuerlig forebyggende arbeid for å unngå opplevelsen av skam og utestengning, dernest for å kunne fremstille seg slik man ønsker.

Forskning på fattige voksne viser tilsvarende funn. Underlid (2005) fant at fattigdom er sterkt forbundet med vanære og devaluering. Barn og unges opplevelse av skam er også noe beskrevet i norsk forskning (Gustavsen 2009). Forskningen viser at fattige barn og unge gruer seg til å komme tilbake til skolen etter ferie fordi de ikke har feriefortellinger å legge frem i klassen. Skammen over fravær av opplevelser, deltagelse og mangel på utstyr er også områder barn og unge rapporterer om. Skam over dårlig-

ge boliger et annet område. Barn og unge rapporterer at de synes det er flaut å ta med seg venner hjem fordi de bor dårlig og ofte trangt. En informant i SIMBA delte rom og seng med sin mor fordi det kun var ett soverom i leiligheten. Hun uttrykte sterk skamfølelse over situasjonen og gråt da hun fortalte følgende:

Jeg tar aldri med venner hjem. Det er bare en venninne, hun som står meg aller, aller nærmest, som har vært her hjemme og sett hvordan vi har det, som har sett at jeg ikke har eget rom og må sove i samme seng som min mor. Det er så grusomt¹³.

Prosjektet "Shame, social exclusion and the effectiveness of anti-poverty programmes: A study in seven countries"¹⁴), har som mål å studere hvordan utformingen og implementeringen av velferdspolitikken kan påvirke en mulig sammenheng mellom opplevelsen av fattigdom og skam. Bakgrunnen for prosjektet er å finne i Amartya Sens postulat, der fattigdom universelt er knytt til skam. Kunnskapen som kommer ut av dette prosjektet, kan medvirke til en bedre og mer kunnskapsbasert undervisning i hvordan vi kan møte brukere med respekt og unngå skadevirkninger¹⁵.

Noen vil hevde at det er en hensikt med skammen fordi den kan bidra til at befolkningen etterstreber å unngå livssituasjoner og tilstander som er marginalisert og skambelagt. Gjennom dette argumenteres det for at vi reduserer omfanget av slike tilstander. Hvordan frykten for skammen påvirker folks handlinger, for eksempel på en måte som gjør at den enkelte ikke vil skille seg ut "fra mengden", er studert i en rekke arbeider.

Hjelmtveit (2004) oppsummerer sin studie på følgende måte:

Savnet av selve de materielle godene og aktivitetene innebærer altså samtidig en opplevelse av sosial deprivasjon. Det ikke å ha ting og ikke å kunne gjøre ting har samtidig en tilleggsdimensjon som handler om sosial rangering.

---

¹³ Gustavsen m.fl. 2012, under publisering.

¹⁴ <http://www.forskning.no/artikler/2011/november/304343>

¹⁵ Det britiske forskningsrådet (ESRC) støtter dette internasjonalt prosjekt om fattigdomsforskning der Høgskolen i Oslo, avdeling for samfunnsfag (SAM) ved professor Ivar Lødemel er partner.

Tilsvarende funn finner vi blant annet i skandinavisk og engelsk forskning på området (Harju 2008, Ridge 2002).

Det som er viktig å være klar over i forbindelse med barn og unge, er at de i liten eller ingen grad er i stand til å påvirke levekårsdimensjoner som har sterk innflytelse på deres hverdagsliv og oppvekst. Dette gjelder for eksempel foreldrenes tilknytning til arbeidslivet og foreldrenes inntekt. Barn og unge er så og si uskyldige ofre for samfunnets holdninger til fattigdom. Hvordan slike holdninger påvirker deres selvbilde og selvtilit er lite studert. Etter vårt syn er dette avgjørende kunnskap når vi skal søke å forstå og forklare blant annet reproduksjonsmekanismer i det norske samfunn.

6.3 Helsedimensjonen i fattigdommen

Etter vår vurdering er helsedimensjonen i forhold til fattigdom for lite påaktet generelt i Norge. Helseforskjeller i Norge forekommer i alle aldersgrupper, gjelder for begge kjønn, er store uansett mål på sosial status og gjelder for mange ulike mål på helse. Det ser også ut til at forskjellene har vedvart over tid, og er kanskje i ferd med å øke. Vi finner også at helseforskjellene danner en gradient (Gradientutfordringen). Elstad (2008) viser til at den sosiale gradienten i helse ikke fremstår like tydelig i barndom som vi finner hos voksne. Hun fremholder at forskningen gir et inkonsistent inntrykk og at det ofte er små forskjeller som er funnet. Andre studier peker på tilsvarende funn (West og Sweeting 2004, etter Elstad 2008). Elstad fant imidlertid at fattigdom over tid påvirket helsen negativt, primært knyttet til psykosomatiske plager og vekst målt ved høyde. I en studie blant barn i familier med inntekt under 80.000 kroner fant man også at det var relativt flere dødsfall i sjuårsperioden 1993–1999 (0,24 prosent) i disse inntektsgruppene enn blant barn i familier med over 110.000 kroner (0,18 prosent). Flere nordiske studier har også vist at barn og unges helse er sosialt skjevt fordelt (Grøholt mfl. 2001). Med data fra alle de nordiske landene viste Grøholt og medarbeidere at forekomsten av flere kroniske barnesykdommer former en sosial gradient (Grøholt mfl. 2001). Målt både for utdanningsnivå, inntekt og yrke fant man i denne studien høyere forekomst av astma, allergi og eksem hos barn i familier med lavest sosioøkonomisk status. Grøholt og medarbeidere har i en senere studie med data for alle de nordiske landene undersøkt ulike smertetilstander hos barn etter sosioøkonomisk status hos foreldrene (Grøholt m.fl. 2002, 2003a og 2003b). De fant høyere forekomst av hodepine, magesmerter og ryggsmarter hos barn i familier med lavt utdanningsnivå og lav husholdningsinntekt. Man

viste i denne studien en økt risiko på 40 prosent for at barna opplevde disse smertetilstandene dersom familien hadde lavt utdanningsnivå og lav husholdningsinntekt.

Tallrike studier viser også at det er en sammenheng mellom inntekt og helse. Helsen i befolkningen blir gradvis bedre med økende inntekt. Det finnes en stor mengde forskning, både nasjonalt og internasjonalt, som blant annet beskriver ulike forklaringer knyttet til sosial ulikhet i helse, herunder inntektsforklaringen der det blant annet fokuseres på at psykososiale risikofaktorer for helse kan være knyttet til ulike status effekter av plassering i inntekthierarkiet. Tilgang til kjøp av helse i form av trening, helsebringende kosthold, helsetjenester osv. er også en forklaring. Slike studier har først og fremst vært rettet mot voksne.

I SIMBA har vi i noen grad trukket inn helsetjenester gjennom at vi har vært med på legeavtaler og helsestasjon for ungdom har deltatt i stormøte. Men det er fremdeles et betydelig, uutnyttet potensial knyttet til å ta i bruk fastlegers, helsestasjonens og andre helsetjenesters kompetanse systematisk.

7. Sosiale ulikheter i oppvekst

Nettopp dette, sosiale ulikheter, har de senere årene fått økende oppmerksomhet både i fag, politikk og forskning. Det er blant annet godt dokumentert at vi finner sosial ulikhet i helse i Norge og at denne danner en sosioøkonomisk gradient. Mål på sosioøkonomisk status er utdanning, inntekt og yrke. Gradienten viser at helsetilstanden har sammenheng med sosioøkonomisk status. De ulike komponentene antas å kunne påvirke hverandre, for eksempel utdanning og arbeid, arbeid og inntekt osv. Levekår skapes nemlig som et resultat av ressurser, seleksjon til ulike arenaer og den fordelingen som foregår på de enkelte arenaene. En ressurs som utdanning kan for eksempel realiseres på arenaen arbeidsmarkedet. Arbeidsmarkedet reguleres av ulike seleksjonsmekanismer, der for eksempel dårlig helse kan innebære at noen ikke får adgang. Normer eller tradisjoner kan også føre til at enkelte grupper foretrekkes framfor andre, for eksempel at menn favoriseres eller at yngre foretrekkes framfor eldre.

Telemarksforskings rapport ”Sosiale ulikheter i oppvekst – en humanitær utfordring” (Gustavsen 2011) tar for seg sosiale ulikheter i oppvekst, med fokus på økonomi (fattigdom), helse og utdanning. Hensikten med rapporten er å peke på hvilke utfordringer vi står overfor i Norge i dag når det gjelder barn og unges oppvekstsituasjon. Vi var særlig opptatt av inklusjon, eksklusjon og reproduksjon av sosiale ulikheter. Rapporten viser at vi finner systematiske sosiale ulikheter i oppvekst der det er den samme gruppe barn og unge som er utsatt på områdene vi har studert. Vi finner at barn og unge som bor i familier med lav sosioøkonomisk posisjon, i langt større grad enn andre barn erfarer opphopning av negative livshendelser. De ulike livshendelser påvirker hverandre negativt. For eksempel vil et barn som bor i en familie der foreldrene mottar offentlig inntektssikring og ikke er i lønnet arbeid, være langt mer fattigdomsutsatt enn andre barn. Dette øker risikoen for dårlige boforhold. De samme barna vil også oppleve langt større helseproblemer hos foreldrene enn andre barn. Dette kan igjen påvirke barnets egen helse, som i sin tur kan virke inn på barnets skolegang.

I arbeidet med å bekjempe fattigdom er det derfor viktig at vi inntar et helhetlig perspektiv. Telemarksforskning har også påpekt betydningen av at barnefattigdomsbekjempelse ikke alene må dreie seg om kompenserende tiltak, f.eks. tilbud om fritidsaktiviteter, utstyrssentraler m.m., men at det også må fokuseres på foreldrenes

situasjon, samt at det er nødvendig med et systemperspektiv. Med systemperspektiv menes her å utvikle metoder og modeller som retter seg mot flere risikofaktorer samtidig, slik vi blant annet gjør i Hortensia. I vårt arbeid de senere årene står også brukerperspektivet svært sentralt, forstått som reell og likeverdig medvirkning. Brukerens løsningsforslag som retningsgivende på veien til å bli selvhjulpne anser vi helt sentralt. Dette korresponderer godt med ambisjonen i Hortensia.

8. Brukermedvirkning

8.1 Brukermedvirkning

Brukermedvirkning er en rettighet som er nedfelt i flere lovverk og i føringer til lovbestemmelser. Det kan skje på ulike nivå, som gjennom medvirkning i politikktutforming, påvirkning på systemnivå og på individnivå. Både nasjonalt og internasjonalt har det vært et sterkt fokus på brukermedvirkning over mange år. Blant annet er det utviklet en europeisk veileder i brukerreting og brukermedvirkning¹⁶ Offentlige dokumenter, bøker og artikler har blitt skrevet, og mange tjenesteytere har tatt brukermedvirkning med i sin strategiske planlegging. Norske myndigheter legger også stor vekt på at brukermedvirkning skal ligge til grunn for tjenestetilbudet generelt. NAV-reformen har brukermedvirkning som ett av tre ambisjoner (se eks. Andresen mfl 2009). I 1999 kom stortingsproposisjon nummer 63, ”Om opptrappingsplanen for psykisk helse 1999– 2006”, som i 2006 ble utvidet med to år. Opptrappingsplanen skulle reformere psykiske helsetjenester både på spesialist- og kommunenivå, og ett av hovedmålene var å styrke brukerperspektivet og brukernes rettigheter. Evalueringer av opptrappingsplanen viser at dette arbeidet ikke er godt nok ivarettatt. I rapporten «Spesialisthelsetjeneste på brukerens arena» (Rådet for psykisk helse, 2008) hevdes det at brukerne ikke har reell medvirkning i store deler av landet og at tilbudet som ytes, ofte er usammenhengende og oppstykket.

Prinsippet om brukermedvirkning betyr at tjenesteapparatet skal benytte brukerens erfaringskunnskap for å yte best mulig hjelp. I tillegg er både empowerment og recovery beslektede og relevante begreper for brukermedvirkning. Empowerment handler om et positivt syn på mennesket som et i utgangspunktet aktivt og handlende subjekt, som kan og vil sitt eget beste hvis forholdene legges til rette for det. På norsk brukes begrepet om å gi makt eller kontroll til, og å gjøre i stand til eller å tillate. Ord som myndiggjøring blir også benyttet. I både den engelske og den norske betydningen ligger det en spenning mellom den aktive og passive forståelsen av empowerment. Det er viktig å understreke at brukerne selv skal stå for sin egen empower-

---

¹⁶ http://www.difi.no/filearchive/europeisk_veileder_i_brukerretting_pm9cj.pdf

mentprosess og at fagfolkenes rolle er å legge til rette for at dette kan gjøres. Empowerment er ikke noe man gjør med folk, men det er noe som folk kan settes i stand til å gjøre selv. En kort og sammenfattet definisjon av empowerment på norsk kan være å se på empowerment som et mål og en prosess hvor brukerne individuelt eller kollektivt får anledning til å ta økt kontroll over eget liv ved å påvirke egne livsbetingelser og ved å ha innflytelse på tiltak og tjenester som kan gi bedre levekår og livskvalitet. (Slettebø, Brodtkorb, Dietrichson og Lyhne 2009). I en demokratisk tilnærming til empowerment forventes det at brukerne i tillegg til å påvirke utviklingen av egne tiltak, skal ha innflytelse i forhold til de organisasjoner og institusjoner som påvirker og utøver kontroll over deres livsbetingelser. I et slikt perspektiv er brukermedvirkning også en del av en sosialpolitisk bevegelse som legger vekt på sosial inklusjon, autonomi og uavhengighet, med mål om å styrke brukernes rettigheter som medborgere (Beresford 2002).

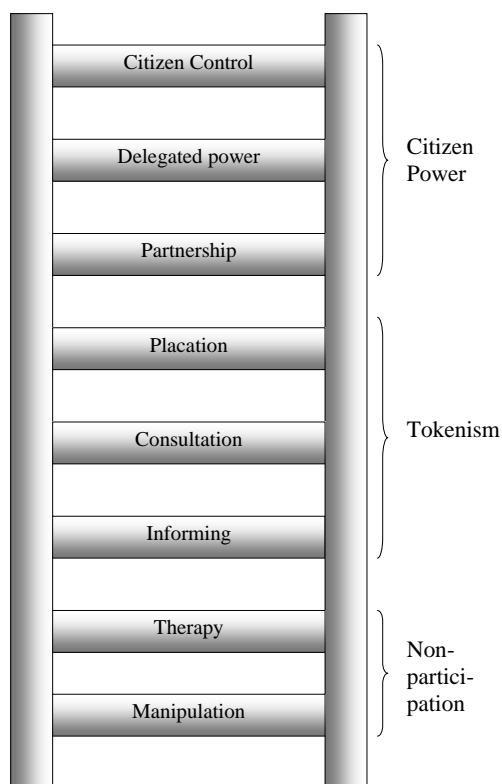
Studier om bedringsprosesser (recovery) er et relativt nytt forskningsområde og har sin opprinnelse i brukermiljøer. Det viser seg at kunnskap fra brukermiljøene har vært avgjørende for å få innsikt i personers egne aktive roller i det å mestre og leve med psykiske problemer og få til et godt liv i sitt nærmiljø (Borg 2009). Valla (2010) påpeker at brukermedvirkning fremstår som et kritisk element når vi ser nærmere på faktorene som skaper endring i terapi. Hun viser til behandlingsinstitusjonen Hagen, som etter at de gikk over fra ekspertstyrt til klientstyrt behandling, økte antall behandlede barn med 300 %. Dette ble dokumentert da det ble foretatt en sammenligning av femårsperioden før omleggingen (1990–1994) med femårsperioden etter omleggingen (2000–2004). I disse periodene var det verken nyansettelser eller økt ressursbruk. Studien viste også gjennom kontinuerlige tilbakemeldinger fra brukerne at institusjonen kom raskere i gang med tiltak som virket. I tillegg ble det vist at når familiene var med på å bestemme tiltakene, ble disse ofte mindre omfattende (Ibid.) Valla fremholder at hun gjennom jobben på Hagen lærte at klientenes tanker og ideer var like verdifulle som hennes egne. Hun ble i økende grad opptatt av hva familiene mestret, hva som var deres sterke sider og hvordan de selv kunne bli aktive agenter i sitt eget liv. KREM har gjort tilsvarende erfaringer (Slettebø, Dalen og Brodtkorb 2010) og det samme fundamentet er grunnlaget for flere større utviklingsarbeider de senere år¹⁷.

---

¹⁷ Eks:

<https://www.cristin.no/as/WebObjects/cristin.woa/wa/presentasjonVis?pres=334237&type=PROSJEKT>

I en undersøkelse av brukermedvirkning i helse- og omsorgstjenesten, argumenterer forfatterne for at brukermedvirkning må forstås i lys av den norske og nordiske modellen (Haukelien, Møller, Vike 2011). Forfatterne fremholder at det viktigste grunnlaget for brukermakten ligger i den norske velferdsmodellens universalisme, dvs. den makt hver enkelt borger har gjennom sin juridiske rett til ulike typer velferdsgoder. Ifølge forfatterne er kanskje den viktigste formen for brukermedvirkning den som foregår i de daglige relasjonene mellom tjenestemottaker og tjenesteyter. Forfatterne viser videre til at det i litteraturen også fremgår forsøk på å gradere medvirkning. I en klassisk artikkel av Arnstein (1969) skilles det mellom åtte grader av deltakelse, omtalt som "A ladder of Citizen Participation". De to nederste trinnene på denne stigen innebærer å delta uten samtidig å delegerere makt. Dette dreier seg dermed om

tilsynelatende deltagelse gjennom manipulasjon og terapi. Det neste nivået på stigen dreier seg om symbolsk medvirkning. Her finner vi informasjon, konsultasjon og blidgjøring/forsoning. Øverst i stigen finner vi tre reelle deltakelsesformer. Den første her er partnerskap, dernest delegert myndighet og til slutt borgerkontroll. Hovedpoenget her er at deltagelse kan ta mange former og at det i ulik grad er snakk om reell innflytelse.

I det videre skal vi se nærmere på brukermedvirkning forstått som partnerskap.

8.2 Brukermedvirkning forstått som partnerskap

Fra rapporten « En brukermedvirkningsprosess i HUSK¹⁸ (Slettebø, Brodkorp, Dalen 2010) finner vi at forfatterne argumenterer for at det er flere forutsetninger for partnerskap. For det første kreves det en relasjon mellom brukerne og fagfolkene. Aktørene må kunne oppleve at de er i en dialog. Hvis denne forutsetningen ikke er til stede, må brukerne få tilbud om å bytte saksbehandler på lik linje med for eksempel fritt valg av primærlege. For det andre kreves det at brukerne får informasjon om rettigheter, om hjelpetilbud, om organiseringen av tjenestene, om beslutningsprosesser og klagemuligheter. Dette sikrer ikke medvirkning i seg selv, men er viktige forutsetninger for reell medvirkning. Partnerskap mellom mottakerne av tjenestene og fagfolkene og hva det kan bety:

- ◆ At både brukernes erfaringer og de profesjonelles fagkunnskaper anerkjennes.
- ◆ At ansvaret for samarbeidet deles i fellesskap mellom brukerne og fagfolkene, og at det forhandles om løsninger.
- ◆ At brukerne får reelle valgmuligheter og innflytelse.
- ◆ At det er åpenhet om maktforskjeller og at disse må erkjennes.
- ◆ At både brukerne og fagfolkene skal føle seg som likeverdige aktører, selv om makten ikke alltid er jevnt fordelt.
- ◆ At det stilles krav om, og forventninger til, innsats fra begge parter.
- ◆ At det foretas løpende evaluering: Hvert møte skal avsluttes med en kort evaluering om hva partene opplevde som bra og hva som kunne ha vært gjort annerledes.

Hva som forstås som partnerskap i én relasjon, kan oppleves som en tvangstrøye i andre. Definisjonen av partnerskap må alltid forhandles frem i hvert enkelt tilfelle og må ta utgangspunkt i brukernes ønsker og behov og i den konteksten møtet finner sted i.

Medvirkning refererer til prosessene der brukerens erfaringer inviteres inn som en egen stemme i utviklingsarbeidet. Partnerskapet refererer til intensjonen om et samarbeid. Partnerskapet og derigjennom samarbeidet går lengre enn medvirkning i det at et samarbeid fordrer at du ikke bare inviteres til å gi uttrykk for din mening, men

---

¹⁸ http://www.krem-norge.no/wp-content/uploads/2011/06/HUSK_brukermedvirkning_52s.pdf

at du er en aktiv part som er nødvendig i et stykke arbeid. Man besitter en kompetanse det er behov for.

8.3 SIMBA-brukeres medvirkning

Det finnes mange gode eksempler på brukermedvirkning. Blant annet har vi i dag lærings- og mestringssentre (LMS) spredt over hele landet. LMS bygger på en ideologi om likeverdighet i samhandlingen mellom erfarne brukere og fagpersoner. Det innebærer at brukeres og fagfolks kompetanse og erfaringer er like verdifulle i utvikling, gjennomføring og evaluering av tilbud¹⁹. Vi finner den samme tilnærmingen i organisasjonen KREM²⁰, som betegner dette som partnerskap slik vi viste over.

SIMBAs tilnærming til medvirkning kan sies å falle inn under partnerskapsbetegnelsen slik den er omtalt over. Denne form for medvirkning ligger som vi viste tidligere, høyt oppe i «A ladder of Citizen Participation». Det genuine med SIMBAs tilnærming til medvirkning og som kan sies å tilføre partnerskapet en ny dimensjon, er at to ansatte fra henholdsvis barneverntjenesten og NAV har trådt ut av de rammer som på mange måter styrer ansattes praksis, og inn i brukernes hjem i søken etter å forstå deres virkelighet fra deres ståsted og samhandle fra felles ståsted. Det er i dette nye handlingsrommet, dette nye fellesskapet mellom brukere og offentlig ansatte, vi har utforsket den smarte praksis, den som forløser og frigjør, den som ikke reproducerer uhensiktsmessige handlingsmønstre, den som ikke låser folk i hjelpeløshet.

Et begrep for dette er Radikal Brukermedvirkning (Gustavsen, Dalen, Myhre og Haug 2012). Dette er den medvirkning der brukere og offentlig ansatte i felleskap utforsker praksisformer og organisatoriske systemer som «spiller samme melodi» slik at de finner den praksisform som anses som best egnet. I dette ligger at det både er organisasjonen og den enkelte fagutøvers ansvar å påse at brukermedvirkning faktisk finner sted. Brukermedvirkning er derved både et ledelsesansvar og et fagansvar som den enkelte ansatte i offentlig tjeneste er ansvarlig for å forvalte. Selv om mange fagutøvere med rette kan kritisere sin organisasjon for at den i liten grad legger til rette

---

¹⁹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/tema/sykehus/prioriterte-utviklingsomrader/brukermedvirkning.html?id=536803>

²⁰ <http://www.krem-norge.no/>

for medvirkning og brukermedvirkning, er det SIMBAs erfaring at den enkelte fagutøvers kompetanse, holdninger og vilje kan stå i veien for, eller forløse, brukermedvirkning. SIMBAs vurdering er derved at brukermedvirkning innebærer et helhetlig ansvar mellom ledelse og fagutøver for at brukeres erfaringer og løsningsforslag aktivt anvendes i samhandlingen mellom bruker og fagekspertise.

I Helsedirektoratets kvalitetsstrategi «... og bedre skal det bli²¹», defineres brukere som «personer som mottar tjenester direkte eller blir berørt av tjenestene indirekte som pårørende eller barn.» Det faktum at også personer som blir indirekte berørt av tjenesten blir betegnet som brukere av tjenesten, er svært interessant. Dette innebærer at også barnas situasjon skal tas hensyn til. Vi finner ikke tilsvarende forståelse i for eksempel NAVs samhandling med brukere som mottar en eller annen form for kvalifiserings- eller arbeidsrettet ytelse (f.eks. AAP). Majoriteten av de som mottar ytelser fra NAV, har ytelser fra den statlige delen av NAV. Innenfor denne delen er det SIMBAs erfaring at barn er et ikke-tema. Det er også vanskelig å spore et familie- og/eller barneperspektiv i lovverket som regulerer de arbeidsrettede, statlige ytelser og tjenester i NAV. Derimot finner vi at formålsbestemmelsen i lov om sosiale tjenester i NAV viser til at loven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud. I loven henvises også til verdier for arbeidet i NAV-kontorene, der blant annet følgende er nedfelt:

Likeverd og likestilling er verdier som ligger til grunn for lovens øvrige formål og for utformingen av lovens oppgaver og tjenester. Et eksempel på det siste er at personer som blir forsørget av ektefelle kan ha krav på kvalifiseringsprogram med tilhørende stønad. Likeverd og likestilling skal også ligge til grunn for NAV-kontorets tjenesteyting. Når en tjeneste gis til flere personer, skal tjenestetilbudet vurderes opp mot formålene i loven for hver enkelt mottaker. For eksempel skal tildeling av økonomisk stønad til en familie vurderes i samsvar med formålene for hvert enkelt familiemedlem i tillegg til familien som helhet.

I dette ligger et tydelig ansvar som NAV har i å sikre at også barn og unge skal ha status som brukere når de lever i familier som mottar ytelser og tjenester fra NAV. I sin tur fordrer dette at NAV også må lytte til deres særlige situasjon.

---

²¹ http://www.ogbedreskaldetbli.no/Om_kvalitetsstrategien/IS-1162_4390a.pdf

Barnevernets hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, samt å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår. Barneverntjenesten er først og fremst barnas tjeneste, og skal sikre dette gjennom blant annet å påse og bidra til at barnas foreldre er skikket til å være foreldre. Barn og unges rett til medvirkning i sine barnevernsaker, er nedfelt så vel i barnekonvensjonen som i lov om barneverntjenester. Barns rett til innflytelse og medbestemmelse ble skjerpet da FNs barnekonvensjon ble tatt inn i norsk lovverk i 2003. Og barnekonvensjonen er klar: Alle barn og unge skal ha anledning til å si hva de mener og ønsker før det tas avgjørelser som angår dem. Men innføringen medførte også at aldersgrensen for når barn skal bli hørt, ble senket fra 12 til 7 år.

Etter dette er det SIMBAs vurdering at barn og unge har krav på mulighet til å påvirke og medvirke i beslutninger som NAV og barneverntjenesten fatter og som får betydning for deres hverdag. SIMBA-familiene, enten de har hatt kontakt med en eller flere tjenester, hadde i svært liten grad erfart at så var tilfelle. Vi behandler dette nærmere senere i rapporten.

9. Deltagerfamiliene

I det følgende vil vi presentere en oversikt over deltagerfamiliene. Dette er familier som har vært deltagere i forskningsprosjektet. I tillegg til disse familiene har SIMBA også hatt kontakt med andre familier, og etter avslutningen av forskningsoppfølgingen har SIMBA fortsatt med sitt arbeid og hadde pr. juni 2012 hatt kontakt med i alt 41 familier. Disse utgjør 56 voksne og 97 barn.

Familiene som ble spurt om de ville være med i forskningsoppfølgingen, ble rekruttert fordi det i utgangspunktet var knyttet en mulig fattigdomstematikk til deres livssituasjon. Levekårsutfordringer er derfor naturlig nok et gjennomgangstema i alle familiene. For å vise hva dette faktisk dreier seg om i hverdagslivet, gir vi et innblikk i tre typiske SIMBA-familiers situasjon. Men først viser vi en oversikt over hvordan deltagerne fordeler seg i Drammen kommune.

9.1 Oversikt deltagerfamiliene

I alt 30 familier har deltatt i SIMBA i forskningsperioden (november 2009 til november 2011). Av disse har 16 familier etnisk minoritetsbakgrunn og ytterligere 2 hvor den ene av foreldrene er norsk og partner ikke etnisk norsk. 12 familier var etnisk norske. Når det gjelder familietype, var 10 familier parforhold og 20 familier enslige forsørgere. Antall barn samlet var 69, hvorav 20 barn i alderen 0 – 6 år, 28 barn i alderen 6 – 12 år og 13 barn i alderen 12 – 18 år. I tillegg var det 5 unge voksne over 18 år som bodde hjemme. Kjønnfordelingen på barna var 32 jenter og 34 gutter.

9.1.1 Deltagere fordelt på distrikt

Figuren under viser deltagerne slik de er fordelt på ulike distrikter i Drammen.

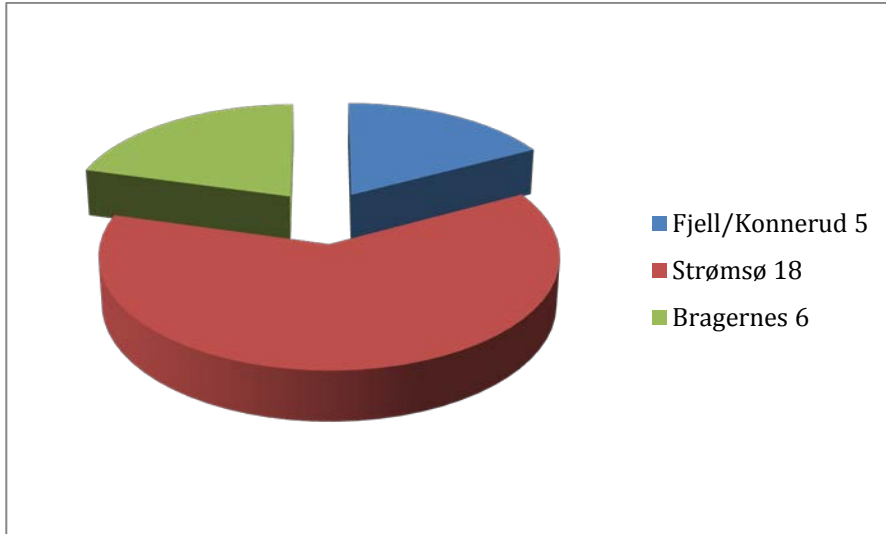

Fig. 5: Deltagere fordelt på distrikt

Vi ser at Fjell/Konnerud bydel har den laveste andelen SIMBA-deltagere. Dette kan antagelig blant annet forklares med at det i denne bydelen over flere år har vært, og fremdeles er, en omfattende innsats primært rettet mot minoritetsspråklige.

9.1.2 Etnisk norske – ikke etnisk norske

Ser vi på deltagerfamilien samlet i SIMBA og hvordan det fordeler seg med hensyn til etnisitet finner vi følgende fordeling.

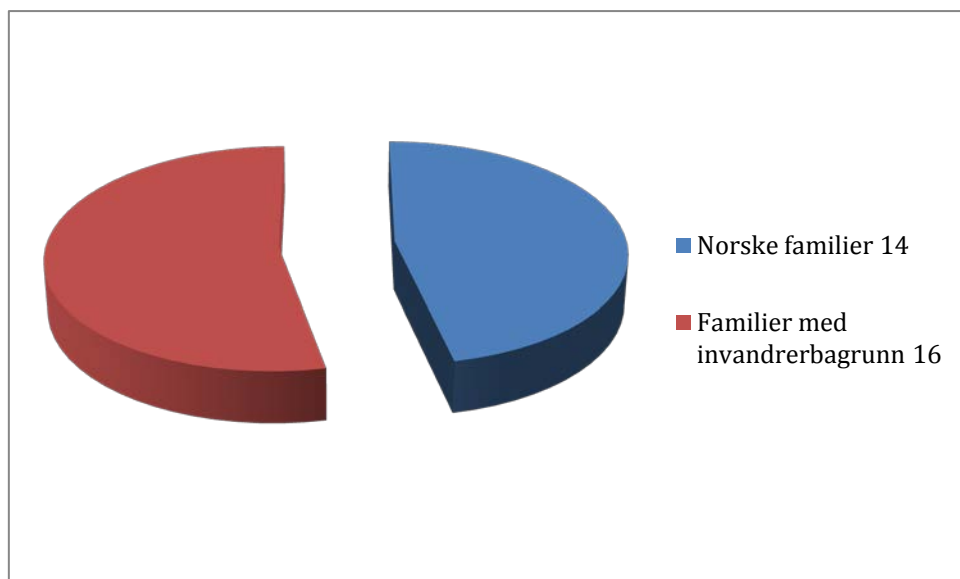

Fig. 6: Deltakerfamilier etnisk norsk – ikke etnisk norsk

Som figuren viser, er fordelingen nokså jevn. Forholdstallsmessig målt ift befolkningen, er det en høyere andel etniske minoriteter. Dette er ikke overraskende tatt i betraktning at det er denne gruppen som først og fremst er utsatt for fattigdom, slik vi har vist. Rekrutteringen til SIMBA har imidlertid ikke hatt en etnisk profil. Deltagerne er rekruttert ut fra deres kontakt med tjeneteforvaltningen.

9.1.3 Alder på barna

Ser vi nærmere på aldersfordelingen på barna i deltagerfamiliene, finner vi en overvekt av barn i alderen 6 – 12 år.

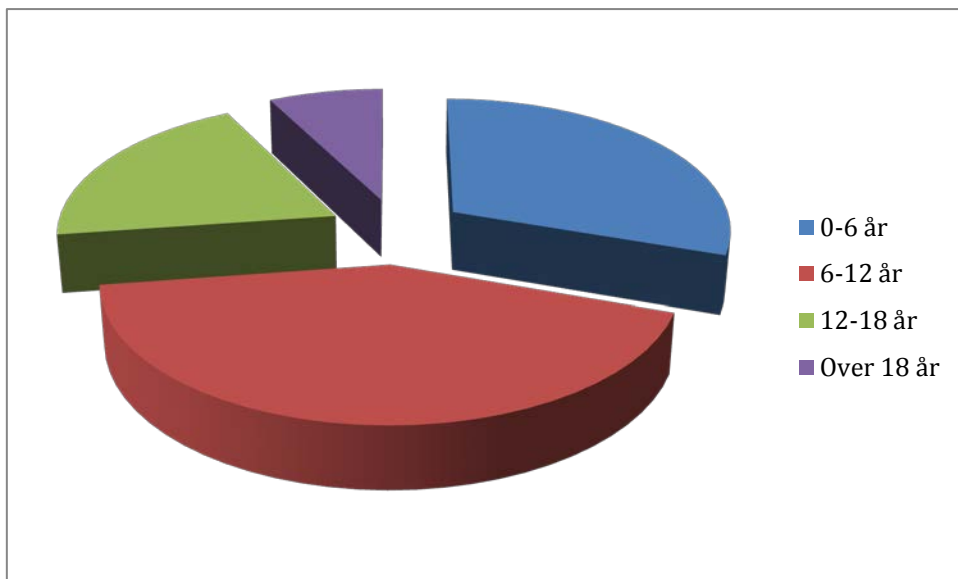

Fig. 7: Alder på barna

9.1.4 Hovedtema levekår i deltagerfamiliene

Som vi har vist tidligere, er familiene i SIMBA primært rekruttert på bakgrunn av kjennetegn knyttet til dårlige levekår. Ser vi på hvordan levekårene fordeler seg, finner vi følgende:

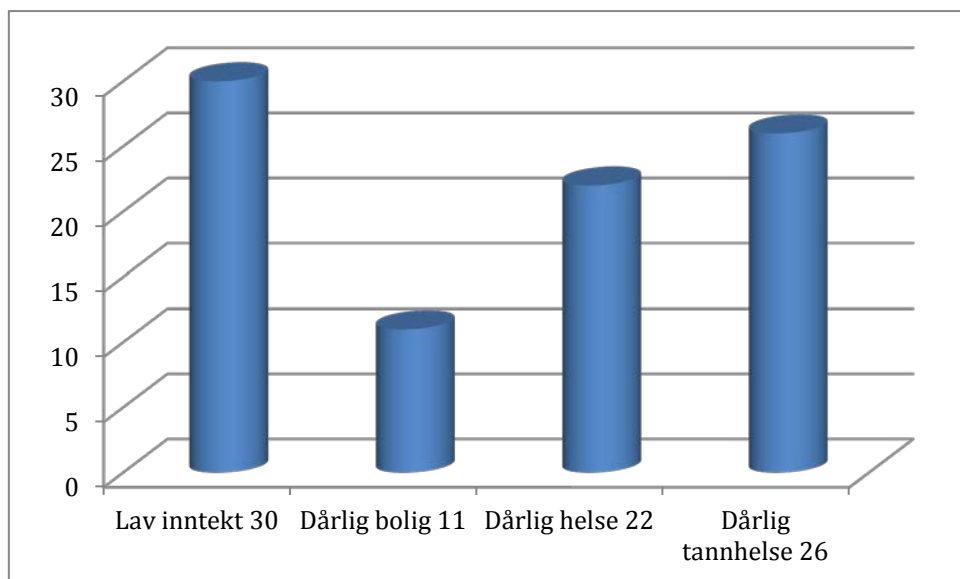

Fig. 8: Hovedtematikk i deltagerfamiliene, voksne

Vi ser at i tillegg til lav inntekt, er problemer knyttet til bolig, helse og tannhelse fremtredende²².

Når det så gjelder barna i familiene, finner vi at de fleste barna manglet grunnleggende utstyr som pc som er nødvendig i forhold til skolebruk, fritidsutstyr, klær og mat. Dårlige boforhold rammer også barna. I tillegg var i mange familier mangel på utstyr i forhold til senger, madrasser, sengetøy, hvitevarer, klær og fritidsutstyr til voksne, samt utstyr generelt.

9.2 Deltagertid i SIMBA

Av de 30 familiene som vi har fulgt i forskningsprogrammet, har 2/4 medvirket i inn-til 6 måneder, 1/3 medvirket under 6 måneder og 1/3 over 6 måneder. Det er noe komplisert å fastsette antall måneder helt eksakt, fordi mange har hatt noe kontakt

²² Opplysninger om helse og tannhelse er familiens subjektive opplysninger, kombinert med de erfaringer medforskerne gjorde seg under samarbeidet med familiene.

også etter at de formelt hadde avsluttet deltagelse i SIMBA og var selvhjulpne. Men så har det oppstått en situasjon som tilsa behov for noe bistand, alt fra å tolke et brev fra NAV eller å bistå i mer omfattende arbeid nyttet til en ny situasjon i familien (eks. skilsmisse). Rekruttringen har også foregått løpende, så det har ikke vært en samlet gruppe fra start til slutt.

Det viste seg også ganske raskt, at familiene som ble rekruttert til SIMBA, hadde nokså omfattende behov for bistand. Dette kan bla ha sammenheng med at rekruttringen fra NAV har vært forholdsvis dårlig, mens den fra Senter for oppvekst har vært høy. Især har barneverntjenesten henvist en rekke familier til SIMBA. Dette er familier som ikke har hatt behov for omfattende barnverntjenester, men der levekårutfordringer har vist seg å være høye. I løpet av SIMBAperioden utviklet barneverntjenesten også stadig økende kompetanse på å identifisere levekårsproblemer i familier, hvilket medførte en økende rekruttering til SIMBA. Fra NAV var rekruttringen lav, hvilket ble forklart med at NAV var under etablering i samme periode som SIMBA pågikk, hvilket medførte mye fokus internt. Fra SIMBAs side stiller vi spørsmål ved om den lave rekruttringen fra NAV også kan ha sammenheng med at NAV ikke har tradisjon for «å se barna». Dette perspektivet trekker vi frem flere steder i rapporten.

For alle 30 familiene har SIMBAs «en åpen dør», og terskelen er lav. Den typiske familie som benytter SIMBAs tjenester over lengre tid, er flerkulturell og der kvinnene i familien ofte har språkutfordringer. Men den typiske SIMBA familie finner vi både blant etnisk norske og flerkulturelle.

9.2.1 Fire typiske SIMBA-familier

I det følgende presenterer vi fire deltagerfamilier, som representerer typiske SIMBA-familier. Vi gir kun en presentasjon av deres situasjon på tidspunktet de ble deltagere i SIMBA.

Familie 1

Mor 38 år, far 43 år, gutt 15 år, datter 11 år, gutt 10 år, datter 2 år.

Far er i arbeid og jobber 13 timer i døgnet for å tjene nok penger, mor er hjemmearbeidende, kan ikke norsk og er deprimert. Familien bor i en leid leilighet som koster 10 000,- pr mnd. Boligen har tre soverom. Boligen er kald.

Da SIMBA kom inn i familien var situasjonen som følger:

Gutt 15 år: Sitter med for kort bukse og for kort genser på seg, han har ikke pc og må derfor benytte pc på biblioteket til noe av skolearbeidet. Han har ikke busskort og må gå de 4 km opp og ned til biblioteket. Han sier ”*Det er tyngst hjemover for det er bare oppoverbakker*”. Han er ikke med i noen fritidsaktivitet.

Jente 11 år: Mangler klær, er lei seg fordi de andre jentene i klassen spør henne hvorfor de ikke blir invitert i bursdag til henne når de har invitert henne. Hun har ikke skoleransel og bærer bøkene sine til og fra skolen. Når de andre jentene sykler, løper hun etter.

Gutt 10 år: Trekker seg litt unna når vi kommer. I likhet med sine søsken mangler han det mest elementære av klær. Han forteller at han ønsker å gå på kampsport.

Jente 2 år: Har for små klær, har ikke parkdress o.l. Hun går ikke i barnehage og er hjemme med mor hver dag.

Mor ønsker ut å komme ut av huset og bidra økonomisk. Hun har behov for norskopplæring for å komme ut i aktivitet. Mor viser oss kjøleskapet, det er ingenting i det.

Familie 2

Mor 48 år, far 54 år, gutt 14 (ei datter på 19 år og sønn på 18 år bor ikke hjemme)

Da SIMBA kom inn i familien er situasjonen som følger:

Familien bor i en kommunal bolig. Boligen har 3 soverom. Yngste gutten sover i en bod, de sier; ”*slik at de alle har sitt eget på en måte*”. Boligen har god beliggenhet, men de plages av at det er svært lytt til naboer. Det er stadig konflikter med naboer pga dette.

Begge foreldrene er på AAP (arbeidsavklaringspenger). De har mye gjeld fra tidligere som de strever med.

Gutt 14 år: Gutten er hjemme fra skolen når vi kommer til familien første gang. Han har da vært hjemme fra skolen i nesten 2 uker fordi han ikke har vinterjakke, lue, votter eller vinterstøvler. Han har for kort genser og for korte bukser på seg. Ute er det bort i mot 20 minusgrader. Han ler litt og sier; ” *jeg drar sokkene utenpå buksa, så ser ikke de andre at den er så kort*”. Han forteller at han er veldig opptatt av å gjøre det bra på skolen og sier; ” *Det er den eneste muligheten, jeg skal i hvert fall ikke leve sånn som dette når jeg blir voksen*”. Han er stolt av resultatene han har på skolen og gjør det godt i alle fag. Han har regulering, men de klarer ikke betale time- ne, så han får ikke gått til oppfølgingstimer. Han forteller at til helgen er det turnering med idretten han er med på, men han får ikke deltatt for han har ikke drakt lenger. Den han hadde er blitt altfor liten. Han kunne tenke seg å lære seg å spille gitar, men mangler gitaren.

Familie 3

Enslig mor på 33 år, med en liten datter på 4 år.

Bor i bitteliten leilighet som de eier. Leiligheten er en ett roms. Mor jobber som stuepike på ett hotell som vikar, men har over lang tid fått færre og færre vakter.

Mor kan ikke tallfeste inntekten hun har når vi kommer inn i familien. Hun fikk utbetalt siste utbetaling av overgangsstønad desember 2010 og hadde søkt om supplerende livsopphold i januar 2011.

Da SIMBA kom inn i familien i april hadde mor fortsatt ikke fått svar på sin søknad og situasjonen er prekær. Mor har i disse månedene lånt penger av alle hun kjenner for å dekke husleie og ha nok til mat til seg og barnet²³.

Familie 4

Mor 39, fire barn 9, 12, 16 og 19 år. Far er død.

---

²³ SIMBA bistår mor i å få kontakt med NAV og for å få fortgang på saken. Når mor får vedtak i april får hun avslag med begrunnelse i at hun har overgangsstønad. Simba bistår mor i å klage og hun får etter mye om og men medhold.

Familien leier leilighet privat, den er romslig men i til dels svært dårlig forfatning. Mor mottar økonomisk sosialhjelp.

Barn på 9 og 12 år er hjemme da SIMBA kommer første gang. De ønsker begge å spille fotball, men har ikke utstyr. Familien har ikke pc og kan ikke følge skolens informasjon som går på mail. Det er ikke madrasser til alle, så mor og et barn sover i samme seng.

Husholdet er generelt svært dårlig utstyrt, både hva gjelder utstyr og klær. Det er også lite mat i kjøleskapet. Hvitevarer er delvis gammelt og ødelagt. Mor sier at alle barna ønsker å spise norsk mat, men at det er veldig dyrt.

Mor har helseplager som i noen grad er fulgt opp av fastlege, men hun opplever at hun blir verre for hver dag. Hun forklarer dette selv med at det er den vanskelige økonomiske situasjonen som er den viktigste årsaken til plagene hun har.

Mor ønsker veldig gjerne å komme i arbeid, har vært flere ganger i praksis via NAV men dette er ikke fulgt opp i forhold til jobb. Mor er svært skuffet over det.

10. Fremgangsmåte og gjennomføring

I det foregående har vi gjort rede for SIMBAs hensikt, ambisjoner, aktører og organisering. Dernest har vi utdypet faglige perspektiver i arbeidet, og vi har gitt en skissemessig beskrivelse av typiske SIMBA-familier. I det videre følger en beskrivelse av hvilke aktiviteter som er gjennomført i perioden vi har studert (november 2009 – november 2011), der vi også reflekterer over hva det kan ha betydning.

10.1 Feltarbeidet

10.1.1 Møte med familiene

Samarbeidet med familiene har vært basert på gjensidig åpenhet og tillitt. Etter at familiene, gjennom sine kontakter i tjenesteforvaltningen, hadde takket ja til deltakelse, ble kontakten mellom SIMBA og familiene etablert. For 28 av 30 familier foregikk det første møte i deres hjem. 2 av familiene ønsket å møte SIMBA på et nøytralt sted, og de forklarte senere at dette var forbundet med at de følte sterk skam over sin bosituasjon.

Det faktum at møtene var hjemme hos familiene, har vært en del av det SIMBAs medforskere har lært mest av. Både fordi det krever en annen tilnærming til møte med familiene enn den tradisjonelle kontorrollen. Dernest at fattigdommen kom mye tettere på.

Alle deltagerne var på forhånd, før de samtykket i deltakelse, gjort kjent med hvem de skulle møte. De var også gjort kjent med at SIMBA var et utviklingsprosjekt der de var deltagere og at en aksjonsforsker deltok i den løpende utvikling og dokumentasjon. Deltagerne var kjent med at arbeidet ville bli skriftliggjort gjennom logger og at det skulle skrives rapport fra arbeidet som skulle publiseres. De ble også gjort kjent med at de når som helt kunne velge å trekke seg ut av SIMBA eller avstå fra å være med i den delen som omhandlet forskningsoppfølgingen.

10.1.2 Hjemme hos: Om å komme hjem til

Det å gjennomføre samtaler i hjemmet til familier kan fortone seg om å trække over en privat terskel som det offentlige tjenesteapparat ikke bør gjøre. Ideen bak oppsamling av offentlige ansatte i kontorbygg, er antagelig delvis basert på en forestilling om at det er mer effektivitet, dernest at det sikrer en form for nøytralitet. I tillegg kan det være basert på en vurdering av at folk som er avhengig av offentlige tjenester må kunne motta dette uten at tjenesteforvaltningen skal «snoke» i deres private hjem.

I SIMBA delte vi åpent disse tankene med familiene. Den unisone tilbakemeldingen fra familiene var at det var langt bedre at det endelig var noen som åpnet opp for å se hvordan livene deres virkelig var. Mange fortalte om årelang kontakt med både NAV, barneverntjenesten, helsetjeneste, psykisk helsevern og andre offentlige aktører, uten at noen hadde sett helheten. Ingen hadde sett alt. Mange av familiene oppfattet at det var modig av SIMBA å komme hjem dem og for alvor se deres virkelige liv. De ga også uttrykk for at det var lettere å være åpne, det ble ikke et rollespill slik de opplevde at det kunne bli på offentlige kontorer. Under en erfaringsdialog med 15 av familiene samlet, ble følgende uttrykt:

Det at dere kommer hjem til oss, viser også at dere tør å se alt. Da tør vi også å vise alt. Da blir det ikke et spill. Det blir ekte.

Vi vil likevel tilføye, fra SIMBA, at offentlige ansatte skal være ytterst varsomme med å ”presse seg på” brukernes hjem. En rekke personer som har hatt langvarig kontakt med offentlig forvaltning kan også ha opplevd ulike former for krenkelse i sitt liv. Dette kan medføre at det å sette grenser for seg selv, for enkelte kan være problematisk. Mange har også en særlig sårbarhet i møte med andre mennesker, og især maktpersoner som offentlige ansatte kan oppfattes å være (Halås 2012). Det er derfor en betydelig etisk bevissthet som skal ligge bak en vurdering av hvorvidt man skal foreslå for brukere å gjennomføre kartlegginger og samtaler i hjemmet i stedet for på kontoret. Vår erfaring fra SIMBA er imidlertid at om brukere føler og opplever at den de har kontakt med virkelig møter dem med respekt, kommer med åpent sinn, ikke er fordomsfull og dømmende, så åpner dette for autentiske samtaler som legger et åpent og helt grunnlag for samarbeid mellom brukere og offentlig ansatte.

Måten SIMBA jobber på, er helt riktig. Dere møter oss uten fordommer, dere gir oss muligheter. Dere gir oss blanke ark. Og dere gir oss nye blanke ark dersom vi trenger det.

Det faktum at den offentlige ansatte også gjennom dette ser mer, lytter helt ut og åpner for den virkelige verden, endrer også på hvilken innsats som settes inn og på hvilken måte. Medforskerne uttrykker seg blant annet slik om dette:

Det at vi har åpnet for å se familienes virkelighet fra deres ståsted i deres hjem, har ført til at vi har jobbet på en helt annen måte enn vi gjorde tidligere. Nå jobber vi mye mer direkte og helhetlig.

Flere av SIMBA-familiene har også gitt uttrykk for at hjemmet som arena for møtene med tjenesteforvaltningen, medførte en følelse av at maktbalansen var jevnere. Under SIMBAs forskningsoppfølgingsperiode utforsket og utprøvde vi også å gjennomføre stormøter hjemme hos enkelte familier som hadde kontakt med mange ulike deler av tjenesteforvaltningen. Dette er nærmere omtalt senere i rapporten.

Det er likevel slik, sett fra SIMBAs ståsted, at det bør være mulig for en offentlig ansatt å være i en åpen, fordomsfri, respektfull og direkte dialog også med brukere som de møter på sine kontorer. Vår erfaring viser at dette dreier seg mye om holdninger til brukere.

10.2 Kartleggingen: Helhet og åpenhet

Under det første møte med familiene ble det gjennomført en kartlegging. Denne var som tidligere påpekt, basert på tre hovedtemaer: 1) Levekår, herunder den materielle situasjonen, 2) Erfaringer med samarbeid med offentlig forvaltning, 3) Drømmer, ressurser og talenter.

Gjennom at kartleggingen foregikk i hjemmet, var det i de fleste familier flere enn ett familiemedlem som deltok i kartleggingen. Om det var barn til stede, var vi varsomme med hvordan vi håndterte gjennomføringen, og vi spurte bare barna direkte der de selv hadde ønske om det. I enkelte familier ønsket barna som var tenåringer, å delta i kartleggingen for å fortelle oss hvordan de opplevde sin hverdag. Følgende sitat er hentet fra en 14 år gammel deltager:

Vi mangler så mye. Jeg har ikke egen seng fordi det ikke er plass til det på det ene soverommet vi har, og stua er for liten til både sofa og seng. Jeg må derfor sove i samme seng som mamma. Og så er det kaldt i leiligheten, vi må være forsiktig med strøm fordi vi har ikke råd til å betale det selv. Og så har

ikke jeg vinterklær, jeg har heller ikke egen pc, jeg har ikke noe utstyr. Jeg synes alt er vanskelig og flaut (informanten er på gråten når hun snakker).

Kartleggingen tok i gjennomsnitt ca to timer. Vi gjennomgikk alt av utstyr, klær, møbler, hvitevarer, elektroniske artikler, fritid, mat, helse, jobb, utdanning og alt som et hverdagsliv består av og i. Flere av familiene ønsket også at vi så med egne øyne det de snakket om. Blant annet var det en mor som viste oss det familien hadde av klær, hun viste oss hvordan barna og hun sov (svært dårlige madrasser, ikke senger til alle). Denne form for kartlegging gir et autentisk bilde av den faktiske situasjonen. Den setter derved også offentlig forvaltning i stand til å samarbeide med brukere på et helt annet og mer presist grunnlag. Dette åpner for mange muligheter. Men det krever også mye. For det forplikter å vite. SIMBA fikk tilgang til reelle liv, som også i mange tilfeller var vanskelige kunnskap å håndtere. For SIMBAs medforskere opplevde at heller ikke de nådde frem til offentlig forvaltning som bla NAV, med henvendelser og søknader som de bisto familiene med. Det ble i perioder derfor svært problematisk for SIMBA å få tilgang til så mye informasjon om den enkelte familie. Dette omtaler vi nærmere senere i rapporten.

10.3 Oppfølging: Samme vei, felles ansvar, brukeren i førersetet

---

Som ledd i kartleggingen ble det identifisert hva oppfølgingen skulle bestå av og i. SIMBAs medforskere hadde i utgangspunktet ingen rammer for hva de skulle medvirke i. Det var familienes behov og løsningsforslag som skulle danne grunnlaget for SIMBAs virke sammen med den enkelte familie. Det ble fokusert på hva familiene kunne greie selv og hva de hadde behov for bistand til. I hver enkelt familie ble det nedtegnet en plan for dette. Familiene hadde til dels svært varierende behov, slik vi tidligere har vist. Det dreide seg om basisbehov som mat, strøm og klær. Dernest bar alle familier, med unntak av en, preg av å ha levd lenge på lav inntekt ved at det ikke var fritidsutstyr i hjemmene, i liten grad pc og tilgang til internett, i liten grad mobiltelefonutstyr og mange manglet nødvendige hvitevarer, møbler og senger/madrasser var av dårlig kvalitet.

Medforskerne lærte derfor at det var lurt å ta utgangspunkt i «hva er viktigs akkurat nå», og sammen med familiene la de sten på sten frem til en grunnmur av en viss levekårsstabilitet var etablert. Derfra begynte arbeidet med å se på mulighet for kvalifi-

sering, utdanning og arbeid, som for mange også betydde fokus på psykisk og somatisk helse, språk og utvidelse av nettverk.

10.4 Erfaringsmøter: Sluttfase og ei åpen dør

En del av metoden i SIMBA har vært å gjennomføre systematiske erfaringsmøter med familiene etter at de hadde medvirket i SIMBA i 3 måneder. Disse erfaringsmøtene hadde til hensikt å identifisere hva som var gjort, hva familiene og medforskerne hadde lært så langt og hva som var lurt å gjøre videre. Vi benyttet aksjonslæringslogg ”gjort-lært-lurt” slik vi har redegjorde for tidligere. De familiene som ikke lenger hadde behov for tett kontakt med SIMBA, fikk tilbud om at SIMBA alltid hadde (har) ei åpen dør om de skulle ha behov for kontakt.

10.5 Stormøter

Under SIMBA arbeidet utviklet SIMBA en ny struktur for møter mellom ulike instanser som var involvert i en og samme familie. Dette var basert på de erfaringer vi gjorde i arbeidet knyttet til fravær av samordning og samtidighet fra tjenesteforvaltningens side. Dette la grunnlaget for Stormøtemetoden. Dette er en arena der familien, eller medlemmer av denne, samlet møter representanter fra alle offentlige aktører som på en eller annen måte har kontakt med familien. Dette er ikke en ukjent møteform, mange vil kjenne den som ansvarsgruppemøter mv. Det nye i Stormøtestrukturen er at det er familien, eller medlemmet av denne, som skal lede møtet, evt. sammen med en aktør vedkommende velger ut. Møtet skal primært også finne sted hjemme hos familien. Gjennom en slik struktur erfarte SIMBA at det familiens reelle situasjon kom frem, noe som la grunnlaget for adekvate og tilpassede beslutninger knyttet til oppfølging.

10.6 Økonomisk tilskudd til familiene

Etter at familiens situasjon var kartlagt ble det ofte tydelig at familiens grunnleggende behov først måtte sikres. Dette ble også vurdert som viktig med tanke på å oppnå videre fremdrift i saken. Medforskerne erfarte at de ofte brukte uforholdsmessig mye tid på å vente på vedtak og beslutninger i offentlig forvaltning (primært NAV), samt

å finne frem til ”riktig” person i forvaltningen. Dette har også mange familier opplevd som en stor belastning. Det førte også til forsinkelser i SIMBAs arbeid med å oppnå målsettingene for familiene. I flere av sakene valgte SIMBA derfor å benytte prosjektmidler, tilskudd fra Drammen sanitetsforening prosjektmidler eller hjelp fra Frelsesarmeen for å løse akutte behov som mat, vinterklær, legehjelp, sko til barna etc. SIMBA benyttet også midler fra Drammen Sanitetsforening, samt prosjektmidler til å utstyre noen av barna med sykler og annet fritidsutstyr. Mange familier har også mottatt tilskudd til å kjøpe utstyr som senger, sengetøy, madrasser og hvitevarer. Og de aller fleste familier med barn/ungdommer, har mottatt en eller flere pc, både til skolebruk og som grunnutrustning for familien.

Erfaringen SIMBA har gjort seg knyttet til økonomien i familiene, er blant annet at situasjonen i mange av familiene var langt mer prekær enn vi var forberedt på. Mulighetene til å gå raskt inn å yte rask bistand også på det økonomiske området og betydningen av dette, har vært en sentral erfaring i SIMBA og bidratt til å legge grunnlaget for den modellen vi har kommet frem til som vi omtaler i kapittel 12.

10.7 Møtearenaer i utviklingsarbeidet

Som vist tidligere, har SIMBAs medforskere, prosjektleder og aksjonsforsker avholdt løpende interne erfarings-, refleksjons- og fremdriftsmøter under hele forskningsperioden. Dette ligger som et kjernelement i metoden aksjonsforskning, der læring gjennom handling og refleksjoner over handlinger, står sentralt, det som betegnes som aksjonslæring.

Da vi startet opp med SIMBA, var denne strukturen en del av metoden i prosjektet. Hvor omfattende behov det ville være for denne type aksjonslæringsdialoger, var vi ikke kjent med fra starten. På det tidspunktet var det ikke en gruppe av deltagere til SIMBA, men vi hadde besluttet at vi skulle rekruttere max 30 familier. Alle SIMBA-familier har blitt rekruttert løpende. Den enkelte families situasjon, behov og kapasitet har vi sammen med den enkelte familie avdekket ettersom de ble deltagere. Dette har i sin tur avstedkommet behov for dialoger med og mellom ulike tjenester, nivåer og virksomheter. Samlet har dette, som vist, gitt et svært rikt materiale.

10.8 Kompetanseheving

I forskningsperioden har det vært gjennomført flere samlinger for fagansatte og ledere i Drammen der vi har lagt frem erfaringer underveis og bedt om innspill. Dette har vært et ledd i den løpende kompetansehevingen på området, samt som ledd i utviklingsarbeidet. SIMBA erfaringer har også vært fremlagt på flere eksterne lokale, regionale og nasjonale samlinger. SIMBAs prosjektleder og begge prosjektmedarbeidere har også i SIMBA-perioden gjennomført videreutdanning på masternivå og/eller er i gang med dette.

10.9 SIMBAs kvinnegruppe

Etter at SIMBA hadde virket i ca ett år, tok en av deltagerne fra en SIMBA familie initiativ til en kvinnegruppe. Hensikten med initiativet var å legge til rette for en arena der kvinnene kunne dele erfaringer, ideer og løsninger knyttet til sin situasjon. Videre var det et ønske om å skape en arena der familier som har lav inntekt, kunne bytte klær og utstyr. SIMBAs medforskere la til rette for at kvinnene fikk låne lokaler av Drammen kommune, samt at de fikk mat under sine samlinger. SIMBAs medforskere har også vært med på flere av samlingene. Kvinnegruppa har avholdt møter hver 14 dag over ett år og har utviklet seg til å bli en arena der kvinner som har et svært lite nettverk, som nesten ikke er ute, som i liten grad praktiserer norsk språk, møtes og deler både gleder og utfordringer. De snakker også norsk, i den hensikt å øve opp språklig ferdighet. Kvinnegruppa består både av etnisk norske og ikke-etnisk norske, kvinnene er i ulike livsfaser og aldre. Ofte er barna med på samlingene. Det er en kjernegruppe på 6-7 kvinner, og i alt 12-13 kvinner har vært med på en eller flere samlinger. Flere av samlingene har også vært benyttet til å lage mat fra ulike kulturer, samt å låne og dele klær og utstyr.

11. Hva SIMBA erfarte og lærte

11.1 Innledning

To studier fra 2008 omhandler hvorvidt fattigdom går i arv mellom generasjoner. Den ene studien fra NOVA (Kristoffersen og Clausen 2008, Kristoffersen 2008) ser på forholdet mellom barnevern og sosialhjelp. Den andre studien, fra Fafo, ser på langtidseffektene av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp. Begge studiene konkluderer med at det foreligger en vesentlig overføring av fattigdom, sosial ulikhet og sosial eksklusjon mellom generasjoner i Norge i dag. Lorentzen og Nilsen (2008) finner at hele 25 prosent av 20-åringene som vokste opp i en familie som mottok sosialhjelp i 1994, selv mottok sosialhjelp innenfor perioden 2002-2004. Sentrale myndigheter har over flere år tildelt innsatsmidler knyttet til å bekjempe barnefattigdom og sosial eksklusjon på kommunalt nivå. Evalueringen av ordningene viser at fattigdommen ikke har blitt mindre i de aktuelle kommuner (Nuland m.fl. 2010), men at det kan være grunn til å tro at livskvaliteten til en rekke barn, unge og familier er bedret som følge av ulike tiltak og virkemidler. Telemarksforskning har imidlertid i flere rapporter tatt til orde for at fattigdomsbekjempelse bør sees i sammenheng med en innsats for å redusere reproduksjon av sosiale ulikheter. I den forbindelse har vi tatt til orde for at sentrale myndigheters stimuleringsstøtte i større grad må rette seg inn mot kommunene og NAVs organisering av familie- og oppveksttjenester, endre praksis blant fagutøvere, fremme samarbeid med skole og arbeidsliv, samt fremme brukermedvirkning, enn alene å fokusere på kompensierende tiltak overfor barn og unge (Gustavsen m.fl. 2009, 2010, Gustavsen 2011, Gustavsen og Dalen mfl 2012, Gustavsen, Dalen og Skar 2012). SIMBAs ambisjon er å bidra til å bekjempe barnefattigdom og reproduksjon av sosiale ulikheter gjennom å optimalisere systemer og praksis som familier må forholde seg til når de trenger ulike former for bistand fra offentlig forvaltning. I det videre skal vi se nærmere på hva vi har erfart og hva vi har lært.

11.2 Historiene om samarbeid med to SIMBA-familier

11.2.1 Familie på fire

Far studerer, mor er syk, de bor i midlertidig akuttbolig som de får bo i på 14-dagers basis. De får ikke ha private eiendeler utover klær i boligen.

Gutten på 10 år har fått busskort slik at han kommer seg til og fra skolen uavhengig av om foreldrene kan kjøre/har råd til buss. Han har fått fotballutstyr og kontingent slik at han kan fortsette med fotballen. Han er da ikke avhengig av foreldrenes daglige økonomi for å opprettholde sin skolegang, fritidsinteresser og sosial omgang med venner. Det jobbes for at gutten skal slippe å bytte skolekrets så lenge de bor i akuttboligen.

Datter har fått parkdress og vinterstøvler slik at hun har det utstyret hun trenger for å være i barnehagen og følge deres opplegg på vinterstid.

Mor og far får veiledning i å rydde og få oversikt over økonomien. De er søkt inn hos gjeldsrådgiver og benytter ventetiden til å rydde og få oversikt over sin økonomiske situasjon. Vi starter prosess med å kalle inn alle som jobber i familien til stormøte hjemme hos familien. Familien har søkt om kommunal bolig, men står på venteliste. Mens vi venter, leter vi aktivt etter en ny bolig for familien på det private leiemarkedet.

Vi arrangerer stormøte hjemme hos familien. Familien presenterer sin historie for tjenesteforvaltningen. De forteller noe om hvorfor de har havnet i uføret, hva de tenker er realistiske mål, hvordan de selv kan jobbe for å komme dit og hva de trenger hjelp til av de som sitter rundt bordet for å nå målet om en selvstendig tilværelse. I møtet blir det laget konkrete avtaler og nytt møte blir bestemt med en gang kun 14 dager etter. Etter det nye møtet er faktisk familiens situasjon snudd på hodet. Familien får innvilget kommunal bolig. NAV godtar at far fullfører studiene. Gutten får beholde skoleplassen sin til tross for at de flytter til ny skolekrets.

Pr juni 2012 var situasjonen som følger: Familien bor trygt i den kommunale leiligheten. De har inngått samarbeid med gjeldsrådgiver og er på god vei til å komme seg ut av det økonomiske uføret. Far er nå ferdig høyskoleutdannet og klar for å søke job-

ber. Mor har kommet seg så pass i form at hun forsøker å jobbe litt igjen på et pleiehjem. Gutten spiller fortsatt fotball og har hele veien fått beholde sitt nettverk. Jenta har fått venninner i nabolaget og er klar for å begynne på skolen til høsten.

11.2.2 Familie på seks

Begge foreldrene er hjemme på dagtid. Far er psykisk syk. Mor er frisk og har gått på ”ny sjanse”- kurs på NAV. Kurset er stanset av NAV og mor er usikker på hvorfor. Mor ønsker å være ute og være aktiv. Familien bor i en kommunal leilighet. Den er grei, bortsett fra badet. Det veldig gammelt og slitt, og det kommer ulike småkryp som klypedyr ut av veggene. Familien har svært dårlig økonomi.

Ungene mangler elementært utstyr. To av barna trenger madrasser, alle fire har behov for ting som klær, sko, puter i sengene. Ingen av dem har sykler.

Vi bisto med å skaffe til veie det barna trenger for å få en bedre hverdag, og vi starter samtidig opp et systematisk samarbeid med mor. Mor er den voksne i familien som har mulighet og kapasitet til å gjøre et løft for familien. Hun er veldig ivrig og sier hun gjør hva som helst for å komme ut av huset og ut i jobb. SIMBA bisto med få mor inn i kurs i regi av NAV og etter gjennomført kurs er hun nå ute i arbeidspraksis.

Mor initierer kvinnegruppe i SIMBA, se tidligere omtale.

11.3 Barnestemmene

Som vist over, dekket SIMBA i flere familier grunnleggende, akutte levekårsbehov. Eksempler på dette var familier som manglet mat og familier der barn ble holdt hjemme fra skolen fordi de manglet vinterklær. Noen av foreldrene hadde akutt behov for tannlege og i noen familier manglet de penger til lege og medisiner. Flere av leilighetene har hatt dårlig oppvarming i kuldeperioder. Flere av familiene hadde fått inkassokrav eller varsel om utkastelse fra bolig. I mange familier gjorde foreldrene mye for å skjerme barna. Dette er også kjent fra annen forskning (ref. Sandbæk..) Men der fattigdommen har vedvart over tid er det ikke til å unngå at dette også rammer barna, slik også Sandbæk (2008) fant. I det følgende skal vi gi dere innblikk i noen av SIMBA-familienes barnestemmer.

Gutt 15 år:

Det er ganske irriterende. Det er vanskelig ikke å ha det samme som de andre på skolen. Jeg har ikke lyst til å ta med venner hjem fra skolen og sånt. Det er flaut å vise dette her. Jeg gjør alt jeg kan for at jeg ikke skal leve sånn som det her når jeg blir stor. Jeg gjør det jeg kan for å være flink på skolen. Det er veldig kipt at vi i familien aldri kan være med på kinobesøk eller å gå ut å spise sammen. Hvorfor kan vi ikke være en ordentlig familie, hvorfor kan ikke vi ha det hyggelig på lørdager sånn som andre? Jeg ønsker at mamma og pappa blir friske så de kan jobbe og tjene mer penger.

Gutt 13 år:

Huset vårt er dårlig, vi mangler mye. Vi kunne hatt bedre vegger, og bedre kvalitet på møblene, oppvaskmaskin og at det er bedre kvalitet på ting. Og at jeg kunne fått mer. Og så er det så lytt her at det ikke går an. Og vi har hagemøbler fra fyllinga som ikke kan brukes. (informanten rister på hodet.)

Jente 9 år:

Jeg merker at vi har lite penger. Jeg ønsker meg et penal, men jeg kan ikke få nytt, jeg har et gammelt penal. Jeg tenker mest på bursdagen min (6 mnd til). For man må ha bursdag! Da får man besøk, og så får man gaver. Jeg vet hva bekymre seg betyr. Jeg bekymrer meg for bursdagen min og for om vi kan feire den sånn som jeg drømmer om. (far får tårer i øynene og hvisker til oss at det bekymrer han seg for også)

Jente 15 år:

Jeg er ikke med på noe, jeg kan ikke være med på kino på lørdagskvelder, jeg sier at jeg ikke kan. Jeg er da hjemme med min mor. Jeg har tenkt at det er noe jeg har lyst til, for eksempel denne turen til Polen. Det var foreldre som arrangerte, alle var med, jeg var ikke med, vi søkte om det i Drammen kommune, men jeg fikk det ikke. Jeg var tre dager på skolen, resten var helgen og høstferien. Vi var nesten ingen på skolen. Det var bare jeg og et par til. Jeg hadde lyst til å være med til Polen. Det va veldig grusomt å være igjen hjemme.

11.4 Foreldre om barnas situasjon

Vi viste at fattigdom virker inn på mange sider i hverdagslivet. I det videre skal vi lytte til noen sitater fra foreldre og hvordan de tenker om barnas situasjon. Sitatene er hentet fra ulike hushold, og ett hushold er kun sitert en gang.

En mor

Jeg ønsker å få løftet gutten. Han biter tennene sammen og har selvkontroll. Han trenger rom for å snakke med oss. Han skal slippe å gå med skamfølelse. For han skammer seg over hvordan vi bor. Jeg ønsker vi hadde et hjem som ingen skammer seg over, der vi kan lene oss tilbake og skape et hjem.

En far:

Barna tenker mye. De ser vår situasjon og vurderer hvor mye vi kan klare. Noen ganger vil de på ski eller andre ting, men vi kan ikke. Jeg har ikke tid til å snakke med barna eller bruke tid til å følge dem på ting. Jeg jobber til klokken 20 hver kveld.

En mor:

Den minste av barna hadde bursdag i desember, men vi hadde ikke råd til å feire den dagen. Hun gråt mye fordi vi ikke feiret den. Hun telte ned på fingrene en hel uke i forveien til bursdagen sin. I februar har den andre jenta vår bursdag, vi kan ikke feire den heller og hun har begynt å telle ned. Jeg tenker ikke så mye på meg selv, men er opptatt av barna. Men vi greier ikke å gi dem mye av det som er vanlig i samfunnet.

En mor:

Jeg skulle ønske sønnen min kunne ta med seg venner hjem, men de vil ikke bli med hit for vi har ikke internett eller gode møbler.

En far:

Vi har ikke pc. Vi har nett, men ikke pc, det har vi ikke råd til. Vi har ikke råd til å ha bursdag for egne barn. De får gå i andres bursdag, men da finner vi billigst mulig gave. Ingen av barna deltar i aktiviteter. Hadde vi hatt råd så hadde de fått lov til hva de måtte ønske. Eldste jenta vil gjerne gå på skøyter, men det går ikke, utstyr koster jævlig mye penger. Barna merker vi har dårlig økonomi.

De spør, har vi råd til det? De er veldig forståelsesfulle. Vi har ikke råd til å dekke alle behovene deres, og da må vi forklare og som regel forstår de. Vi må sette grenser fordi barna har jo ønsker hele tiden. Hvis vi ikke gjør det, så stopper det aldri. De er stort sett veldig forståelsesfulle, men av og til blir de lei og surmuler for de ikke får det de ønsker seg. Barna har ikke sånne ting som sykler og sånt, barna har ingen sånne ting.” (far begynner å gråte).

En mor:

Det er mye bråk i denne blokken. Mange som ikke arbeider, fyll og bråk om natten. Politiet kommer ofte. Jeg er bekymret for barna. Er redd. Mye stjeling også. Sykkelen til sønnen ble stjålet etter 14 dager, de kappet sykkellåsen. På datteren min sin sykkel tok de hjulene så den fungerer ikke.

En far:

Boligen er hovedproblemet. Ville vært bedre for barna med større plass (bor på 35m²) med plass for lekser, lek og soving osv. Vi ringer på flere leiligheter. Noen vil ha depositum ellers vil de ikke ha barna. Depositum er det største problemet. Vi har ikke penger til depositum, og nesten ingen utleiere vil ha garantier fra NAV.

Disse sitatene er representative for de erfaringer SIMBA har gjort under forskningsperioden. Vårt materiale inneholder en stor mengde data som disse sitatene, både barnas og foreldrenes.

11.5 Deltagerfamilienes erfaringer med SIMBA

Deltagerne har gitt uttrykk for at kontinuitet, tilgjengelighet og forutsigbarhet har vært viktige elementer i deres kontakt med medforskerne. Videre har flere gitt uttrykk for at de har opplevd at gjensidig respekt og likeverdighet har bidratt til en ”ren” og åpen kommunikasjon. Dette har i sin tur bidratt til felles plattform i arbeidet. I det videre gjengir vi hva som fremkom under en stordialog med familiene oktober 2011, der 13 familier deltok. I tillegg til denne erfaringsdelingen, har alle familiene delt sine erfaringer i familiemøter. Det som fremkom under stordialogen, er representativt for det som har fremkommet under familiemøtene.

11.6 Hva synes du har vært lurt med SIMBA?

- ◆ Få belyst de tingene som vi sliter med
- ◆ Fint at det ikke bare har vært en etat, men at vi har snakket med mange samtidig, man bli ganske syk i hodet om man hele tiden skal gå i møter
- ◆ Fint at det har vært mange etater sammen.
- ◆ Fint at barna har fått lov til å si ting
- ◆ Fint at barna har fått lov til å snakke, det har vært veldig fint med SIMBA.
- ◆ Gode samtaler, ikke den ovenfra og ned holdingen, dere møter oss skulder til skulder, møter oss der vi er i familien.
- ◆ Holdninger er kjempeviktig for å nå hjertet.
- ◆ Og så er det veldig veiledende, vi merker det i måten vi har pratet på, det hjelper også oss å erkjenne hva som er problematisk og å gjøre noe med det. SIMBA gjør dette på en måte som ikke ubehagelig
- ◆ Veldig målrettet, hjelper oss å sette ord på det.
- ◆ Har vært så tett på at vi får familiefølelse –
- ◆ Jeg kom til Norge alene, har hjulpet veldig at dere er her. Dere er nesten som familie og venn, jeg kan snakke med noen åpent.
- ◆ Glad for at jeg har SIMBA
- ◆ Fint at SIMBA kan være med på kontor. Det er betryggende for meg

Om at arbeidet i SIMBA også foregår hjemme sammen med familiene:

- ◆ Og så er det fint at dere kommer hjem til oss, at det ikke er på et kontor. En kvinne sa følgende om dette: Det at dere kom hjem var vanskelig for min mann, han synes det var litt skamfylt, å vise frem hvordan vi bodde, at vi ikke hadde noen ting, at alt var kaos. Men da han så hvordan dere var, ble det bedre for han og han opplevde at det var fint at det kom noen hjem til oss, fått være med på din egen utvikling
- ◆ De som sitter der og som kommer fra kommunen osv., blir annerledes når de kommer hjem til familien. Blir mer personlig.
- ◆ Skal ikke være en skam å søke hjelp.
- ◆ Min sønn synes det var flaut med en gang, men nå synes han ikke det er flaut lenger, om du kommer i en slik situasjon så skal man kunne søke hjelp
- ◆ Var ikke så glad for at dere kom hjem i begynnelsen, litt rart, litt flaut, men etter å ha truffet Heidi, var det bra.

- ◆ Da NAV kom hjem til oss sammen med SIMBA: Da skjer det noe inne i det menneske også, da skjer ting fort. De som jobber i NAV er folk, ikke gud, de vil hjelpe, men de bestemmer ikke alt.

11.7 Om kvinnegruppa / ressursgruppa:

- ◆ Bra med ressursgruppa, da møter vi andre mennesker i samme situasjon, snakke om ting, finne ut av hva vi har felles, noen har sår og sorg og skam, prate litt om det, se ting i perspektiv, har forslag til hva vi kan gjøre sammen.
- ◆ Utvikling av ressursgruppa: Se punkt ” Forslag og ideer til videre arbeid”.

Om Stormøter i hjemmet:

- ◆ Stormøter hjemme i familien er bra, da skjer det ting. Ingen kan dekke seg bak noe
- ◆ Jeg vil ha stormøte hjemme hos meg, jeg trenger mer hjelp, det er så mange å snakke med, jeg vil at vi skal snakke sammen hjemme hos meg.

Hva synes du kunne vært annerledes med SIMBA?

- ◆ Litt lenger samarbeidstid. Men veldig forskjell fra familier, en familie trenger en ting en annen familie trenger en annen ting, noen ganger hjelper det bare å bli dyttet, familien blir det som er i midten, noen trenger år noen trenger. For noe er det et mer komplekst sammensatt,
- ◆ Det var vanskelig å se i starten hvor lang tid man trenger. Det ble satt opp mål ift hvor lang tid det ville ta ift. ulike mål
- ◆ Kanskje det er lurt å bli tydeligere på å vurdere underveis, se på hvor langt man har kommet underveis. Da kan an også identifisere hindre for samarbeidet, hva er det som dette skyldes
- ◆ Flere som jobber på den måten er et ønske.
- ◆ NAV betyr mye, men de arbeider sent, det vanskelig å få kontakt også for SIMBA. Det er det viktig å gjøre noe med.

11.8 Hva har SIMBA betydd for deg?

- ◆ For oss, i den situasjonen vi var i, betydde dette at vi hadde ikke klart oss i det hele tatt om vi ikke hadde fått kontakt med SIMBA. Nå har vi fått orden på alt, gjennom stormøter fikk vi kontakt med NAV og med andre som kunne hjelpe. Så med SIMBA fikk vi hjelp til å hjelpe oss selv.
- ◆ Katalysator.
- ◆ For mange er det vanskelig å snakke fordi vi ikke har ord, SIMBA har hjulpet oss å snakke. SIMBA har hjulpet oss til å hjelpe oss selv.
- ◆ For meg har det også vært et sted hvor vi kan klage og syte litt, at vi kan være litt kritiske også. Har kunnet ta opp alt.
- ◆ Jeg spurte guttungen min, 15 år: ”Det har betydd mye og det er bra at jeg får en fin hverdag med ting jeg trenger.”

Forslag til hva som er lurt i samarbeidet med Drammen kommunes ulike tjenester og NAV Drammen:

- ◆ Der man ikke kan ha stormøter hjemme, et hus i stedet for offentlig kontor. Litt hyggelig
- ◆ Ta med psykiatrisk team inn i stormøtene der det hører hjemme
- ◆ Viktig at instansene både samarbeider godt og samtidig
- ◆ Viktig at instansene har ett felles mål i samarbeid med den gjelder
- ◆ Tror det er lurt at NAV kommer hjem og snakker sammen med oss hjemme, i alle fall der det er mange instanser inne
- ◆ Ekkel følelse ikke å strekke til som mor / forelder. Bedre om vi kunne få økt inntektssikringen, da kan vi spare litt og selv sørge for våre barn.
- ◆ Lurt å bruke ressursgruppa og utvikle det videre, gi videre av det man selv har fått
- ◆ De som er ferdig med SIMBA kan være til hjelp for andre, nettverk, kan hjelpe hverandre, ressurs for hverandre, at de som har fått hjelp hjelper videre. Eks. ressursgruppa kan bidra til det. Vi har annerledes tid, og kan være der for hverandre.
- ◆ SIMBA har vært tilgjengelige, det har vært veldig bra for å bli selvhjulpen, at det var noen der hele tiden i en krevende tid, det hadde vært fint om instansen kunne jobbe litt mer slik
- ◆ Kurs med ulike instanser, at SIMBA folket holder innlegg etc.
- ◆ Fint med kontakt, vi vil ha mer av dette,

- ◆ Noen ganger har jeg fått brever og regninger jeg ikke forstår noe av, da har SIMBA hjulpet meg, det er viktig at vi kan få hjelp til dette
- ◆ Merker at det er mange som har behov for SIMBA i Drammen, ikke bare økonomi men å gå til et kontor (lege, NAV etc.) Idè at man også kan bruke resursgruppa til det.

Alle de forslag og anbefalinger som kommer frem over, er i tråd med det også medforskerne har erfart sammen med familiene, det de har lært og hva vi etter dette anser som lurt. Det er med andre ord ingen diskrepans mellom det medforskerne og brukere oppfatter som smarte og kloke måter å jobbe på.

11.9 Brukernes medvirkning

SIMBAs innsats er som vist, knyttet til utvikling av ny tjenestemodell og ny praksismetode der aktiv og reell brukermedvirkning skal integreres. Antagelsen er at et likeverdig samarbeid mellom den som har behov for veiledning/bistand og den som yter bistanden/tjenesteforvaltningen, vil bidra til økt grad av selvhjulpenhet og fravær av fattigdom. Når NAV og andre deler av tjenesteforvaltningen har som uttalte mål at brukere av tjenestene aktivt skal medvirke i «sin sak», er det den samme antagelsen som ligger til grunn. I SIMBA har vi vært opptatt av at modell og metode må ”snakke sammen”, så å si ”spille samme melodi”. SIMBAs fokus på forvaltningens organisering og praksis dreier dette seg altså om en erkjennelse av at arbeid med å bekjempe fattigdom ikke alene omhandler endring hos den enkelte bruker. Det dreier seg like mye om at tjenesteapparatet som skal bistå brukere, må tilrettelegges slik at det optimaliserer brukernes potensial og muligheter.

Forskjellen i SIMBAs tilnærming og den tilnærming NAV og tjenesteforvaltningen generelt er orientert mot, kan se ut til å omhandle den grunnleggende forståelsen av brukermedvirkning. Hva betyr det i faktisk og praktisk handling? Vi har tidligere redegjort for SIMBAs tilnærming. Denne tilnærmingen dreier seg om å arbeide for en likeverdig forståelse av brukernes egen erfaring = egenkompetanse og forvaltningens fag- og forvaltningskompetanse²⁴. Antagelsen er at denne samarbeidsplattformen vil

---

²⁴ Det ser ut til at en slik ulike denne tilnærmingen i økende grad får oppmerksomhet også innenfor andre utviklingsprosjekter der partnerskap mellom forvaltning, brukere, fag og forskning er gjenstand for utforskning, se tidligere referert eks. HUSK og nå PraksisVEL.

resultere i langt mer målrettet og effektivt samarbeid mellom bruker og forvaltning. Dette fordi den forventer reell innflytelse hos alle parter. Derved utfordres også likeverdig ansvar for prosessen og for utfallet. Empowerment er ofte forstått som myndiggjøring/bemyndigelse der brukers rett til innflytelse i egen sak står sentralt. Teoriens opprinnelige idé var imidlertid egenkraftmobilisering. I dette ligger at den enkelte som opplever en utfordrende hverdag, både må få innsikt i mulige årsaker/forklaringer og må mobilisere egne ressurser i utviklings- og endringsprosessen²⁵. Den innebærer i tillegg at vi må fokusere både på bruker og på tjenesteforvaltningens ansatte samtidig, da endring vanskelig kan skje om ett ledd står stille. Derfor må det legges til rette for at både bruker og ansatt blir bemyndiget/myndiggjort og at de anerkjenner hverandres kompetanse som likeverdig. Ved dette fremmes egenmobilisering hos bruker, men også hos ansatte. Gjennom at den ansatte gis mulighet for egenmobilisering, vil det frigjøre både kapasitet og kreativitet. Antagelsen er at denne gjensidige egenmobilisering og myndiggjørende prosessen medfører øket treffsikkerhet i forhold til tiltak/aktivitet.

11.10 Ventetid er verst

Erfaringer fra SIMBA viser at mange familier venter mye, både på å få time ved et offentlig kontor, på telefon, på vedtak, på oppfølging og på åpning inn i arbeidslivet. Denne ventetiden ser ut til å bryte ned familienes tiltro til egen kapasitet og til muligheter. Når den vanskelige livssituasjonen vedvarer til tross for at mange offentlige etater er involvert uten at noen tar et helhetlig ansvar, og når tempo i oppfølgingen er svært langsom, rammer håpløsheten og fortvilelsen tungt. Derfor er det avgjørende at vi får øket gjennomføringskraft- og takt fra tjenesteforvaltningens side i samarbeidet med fattigdomsutsatte så vel som andre utsatte familier.

Det interessante med SIMBAs erfaringer, er at også medforskerne har erfart nettopp det samme som brukerne, nemlig at det har vært vanskelig å komme i posisjon til tjenesteforvaltningen og især til NAV. Fordi NAV forvalter økonomiske virkemidler, er denne tjenesten avgjørende for familienes situasjon. I alle familiene har det vært temaer rundt ventetid, og medforskerne erfarte dette også daglig. Vi erfarte også at i de sakene der NAV involverte seg skikkelig, ble det funnet smarte og hensiktsmessige

---

²⁵ (<http://www.selvhjelp.no/filestore/Empowerment.pdf>)

løsninger i samarbeid med SIMBA. Disse gode erfaringene, og kunnskapen vi utviklet om hvor nedbrytende ventetiden var og er, har dannet et viktig grunnlag inn i arbeidet med å utforme SIMBA-modellen, som vi redegjør for i kapittel 12.

11.11 Medforskerne – faglige friaktører

Medforskerne sier selv følgende om sine rolle som faglige friaktører:

- ◆ Er heldige som får jobbe på en annen måte enn det vi er vant til
- ◆ Mer intensivt og direkte i forhold til den enkelte familie
- ◆ Det å ha tid er viktig
- ◆ Det at vi har penger å gå inn med, er viktig
- ◆ At vi ser de, og kan gjøre noe med det med en gang, er veldig viktig
- ◆ Jeg stiller meg til rådighet i forhold til tid. Går mer personlig inn i saken.
- ◆ Jeg har ikke behov for å beskytte meg slik jeg hadde tidligere, nå som jeg har så få klienter.

Denne medforskerens utsagn, viser at det ikke alene er rollen som faglig friaktør som medfører en annen arbeidsform, men at det også dreier seg om metodisk tilnærning. Følgende fremkom under datadialogen om hva som er mulig å få til i denne for form for utviklingssamarbeid med familiene der vi våger å se alt, der brukere selv peker ut veien og tjenesteforvaltningen går sammen med brukeren på den veien:

De fleste klienter er klar over sin egen livssituasjon, men de kommer aldri i den situasjonen hvor de kan fortelle om det. Men når de får til det, da kan ting skje! Jeg tror at ved å sette inn mye innsats i en kort periode i forhold til tid og penger, så vil vi se resultater veldig raskt. Dette er en formel som gjelder mange.

Medforskere oppsummerer selv sine erfaringer på følgende måte:

Det å ha muligheten til å engasjere seg i familiens hverdagsliv gjør at vi også ser barna i stor grad. Det at vi har rom for å kunne bidra der familien trenger det enten det er en stor eller liten, viktig eller mindre viktig ting. Det å ha muligheten til å bli kjent med disse flotte menneskene, å se personene i saken: hvem de er, hvordan de lever, hvordan de sliter og hvordan de tenker og håper. Vi er på deres arena, i deres hjem og er sammen med dem i deres hverdag og deres reise i tjenesteforvaltningen. Det at vi er i hjemmet, gjør

også at vi ser barna og får et nærmere forhold til dem. Vi ser hvordan fattigdommen påvirker, begrenser og preger deres livsutfoldelse. Vi ser hvordan begrensningene i familiens økonomi påvirker barnas muligheter for deltakelse i fritidsaktiviteter, sosial omgang med venner og ikke minst muligheten til å holde seg oppdatert, gjøre skolearbeid, levere lekser over data/ internett. Det er forventet fra skolene i området at både barn og voksne har tilgang til pc og at all informasjon fra skole legges ut på læringssystemet MLG.

Denne innsikten har berørt oss på flere plan. Det er vondt å se hvor stakkarslig noen av disse barna lever og har levd i mange år. Det er vondt å ha vært en del av en tjenesteforvaltning som har hatt mulighet til å gjøre noe for disse menneskene tidligere og ikke ha sett det. Det å gå inn i det nå, gå inn i hjemmene med blikket rettet mot familiens totale situasjon, ved å ta inn hele bildet, bli kjent med personene som er en del av statistikken, har vært sterkt og urovekkende.

Dette sitatet viser hvor dypt fattigdommen griper om seg i barnefamilier og hvor viktig det er at tjenesteforvaltningen våger å se dette og erkjenne den faktiske situasjonen. Neste steg er å gjøre noe med det. Vi har tidligere pekt på at medforskerne i pilotperioden har opplevd det samme som deltagerne, nemlig at det er vanskelig å komme i aktiv posisjon til tjenesteforvaltningen:

Det er opprørende og frustrerende å oppleve å møte en vegg når vi nå skal prøve å videreformidle det vi ser til tjenesteforvaltningen. Vi opplever det som vanskelig å komme i posisjon til å komme i dialog, og vi spør oss om dette handler om praksis, holdninger, retningslinjer og om det også handler om motvilje til å ville se. Det er ubehaglig å måtte vedstå det at også vi har vært en del av dette apparatet. Det opplyttende i dette, har vært at vi har hatt muligheten til å agere raskt der vi har sett det er store mangler i forhold til barnas primære behov for det mest elementære av mat, klær, utstyr for å fungere i hverdagen. Å kunne skaffe disse tingene raskt, og samtidig jobbe mer langsiktig og målrettet med de voksne mot en mer økonomisk stabil hverdag, har vært rørende, morsomt, spennende utfordrende og lærerikt.

Medforskerne har også gitt uttrykk for at de selv hadde fordommer mot hverandre før de skulle samarbeide. Dette var ikke av personlig karakter, men relatert til arbeidsfelt. Begge uttrykker at det har vært svært verdifullt å jobbe så tett sammen og at fordommene har blitt borte:

Vi har erfart at det at vi kommer fra ulike arbeidsfelt har vært viktig og vi har sett hvor lærerikt det har vært å jobbe sammen.

På spørsmål om hva som kjennetegnet en situasjon der de følte at de gjorde en god jobb da de tidligere jobbet som ordinær ansatt, sier en av medforskerne:

11.12 Velferdstjenester i skjæringspunktet mellom bistand og grensesetting

---

Vi har i tidligere rapport fra SIMBA (2009) omtalt utfordringer knyttet til det å komme i operativ posisjon til felt. Dette er en erfaring som ble stadig tydeligere for medforskerne. Det er en interessant erfaring at SIMBAs medforskere har gjort de samme erfaringer som brukerne har gjort. Det faktum at ulike grupper av personer opplever det samme, uavhengig om det er brukere eller ikke, kan betraktes som ”oppløftende” ved at det kan tolkes som at tjenesteforvaltningen ikke gjør forskjell på de ulike henvendelser og personer. Samtidig er det urovekkende ved at det kan se ut til at det er et grunnleggende trekk ved systemet. Det kan indikere at tjenesteforvaltningens byråkratiske rutiner, prosedyrer og praktiske tilnærming, er ment å være lite tilgjengelig. Dette fenomenet er blant annet behandlet i en undersøkelse av sosialhjelpen og fattigdom (Hansen 1998). Forfatteren drøfter om det er slik at sosialtjenesten sin praksis knyttet til den økonomiske sosialhjelpen, som var undersøkelsesobjektet, gjennom sin praksis er ment og ”fortelle” omverdenen hva folk ikke bør gjøre/hvilke situasjoner de bør unngå. Denne form for grensesettende mekanismer og institusjoner finner vi i alle samfunn. Fengsler og tilsvarende anstalter er det ytterste og uttalte uttrykk for dette. Vi stiller spørsmål ved om velferdsforvaltningens praksis generelt, og slett ikke i Drammen spesielt, er ment å være av en slik karakter at det ikke skal være ”for enkelt” å være bruker av denne tjenesten. Kanskje er det en frykt for at det blir for enkelt, for hyggelig og derved kan øke muligheten for at flere finner veien dit? Det er blant annet en rådende oppfatning i flere miljøer at ”for rause” inntektssikringsordninger som det er enkelt å benytte, vil medføre at flere velger dette fremfor å være i arbeid. Mange modeller for tjenestekvalitet har som mål å øke forbruket av tjenestene og/eller øke brukerlojaliteten. For mange offentlige tjenesteytere er slike hensyn derimot mindre relevante. De kan være eneleverandører, slik at brukerne er nødt til å bruke deres tjenester (f.eks. lovbestemte tjenester), eller de kan ha det motsatte målet med tjenestene, nemlig at en reduksjon av forbruket faktisk ville være å foretrekke (som i tilfellet helsetjenester og sosiale tjenester) (Dinsdale og Marsden, 1999 etter Europeisk veileder i brukerreting

Velferdstjenester i skjæringspunktet mellom bistand og grensesetting, er et svært viktig perspektiv å drøfte når vi skal søke å forstå den praksis som utvikler seg i tjenesten.

11.13 Nye stemmer

En annen fenomen vi har vært opptatt av å utforske i SIMBA, omhandler ”de nye stemmene”. Hver bruker representerer en ny stemme. I endringsprosesser er nettopp nye stemmer viktige. Sosiale medier er en arena hvor nye stemmer fritt kan komme til uttrykk. I flere sammenhenger benyttes det også aktivt av det offentlige system, som på nettsiden til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner .

Hvilke stemmer som kommer til orde og blir sett og hørt, er også et bilde på makt, noe tidsskriftet Samtiden viser i sin kronikk ”Ansiktene som mangler på TV”. Artikkelen er en kritikk av mediernes seleksjonsmekanismer, som forfatteren mener er systematiske og ikke-tilfeldige og et uttrykk for hvem som besitter makt og posisjoner. Vi spør oss om det er tilsvarende prosesser i velferdssystemene. Er det slik at det er en systematisk utvelgelse av hvilke stemmer som får taletid og blir lyttet til? Det finnes en mengde litteratur som på ulike måter belyser makt og avmakt i velferdsstaten og dets forvaltningssystemer. Tilsvarende knyttet til mekanismer for undertrykkelse og vedlikehold av status quo. Når SIMBA er opptatt av å åpne for nye stemmer, griper dette inn i tematikken om makt og avmakt. Det utfordrer derved også eksisterende strukturer og kan oppleves som truende.

Vår erfaring fra SIMBA tyder imidlertid på at det blir for snevert å forstå de nye stemmer kun som en trussel mot eksisterende maktstrukturer. Vi har tidligere tatt til orde for at også ”bakkebyråkrater” befinner seg i en posisjon der de ikke er myndiggjort (se tidligere referanser, se også Lipsky 1980²⁶.) Innenfor kritisk tenking vil en slik umyndiggjøring av praksisfeltet bli forstått som en nødvendig disiplinering for å ”holde orden i rekkene” og påse at regelverk overholdes. Dette kan forstås som en bekymring for at om hver enkelt saksbehandler fritt skal kunne beslutte i samråd med ”sin” bruker, kan dette medføre en ukontrollert bruk av penger. I et slikt regi-

---

²⁶ <http://www.youtube.com/watch?v=ZX1IivgPspA>
<https://www.russellsage.org/publications/street-level-bureaucracy>

me, der selve strukturene skal fungere disiplinerende, kan det synes umulig å introdusere nye stemmer. I alle fall nye stemmer som kommer nedenfra, fra bunnen av maktpyramiden.

De nye stemmene kan også være stemmer som kommer til orde "innenfra". Det kan være ansatte som ønsker å bidra med engasjement og ideer, ansatte som ser nye løsninger på gjennomføring av arbeidsoppgaver. Denne type ansatte kan være intraprenører i en organisasjon og bidra til viktig nyskaping. SIMBAs medforskere, herunder prosjektleder, har nettopp representert denne type nye stemmer. I tillegg har de innehatt en friaktørrolle som har gitt mulighet for å forsøke ut nye arbeidsformer. I denne posisjonen har de hatt mulighet til å operere på tvers av etablerte grenser og systemer, og de har lagt til rette for etablering av nye fora, nye nettverk, nye strukturer og påbegynt arbeidet med nye arbeidsformer. Dette arbeidet har de utrettet i partnerskap med forskning. Denne dimensjonen er utførlig behandlet i en annen rapport fra Telemarksforskning (Gustavsen mfl 2012)

12. Erfaringer knyttet til modell og metode

Som vi har vist, er det mye som tyder på at dagens organisering og praksis, ikke alene i Drammen men i landet for øvrig, ikke i tilstrekkelig grad legger forholdene til rette for vekst hos brukere. Omfanget av personer som er i en situasjon der de mottar økonomisk bistand fra tjenesteforvaltningen, er et uttrykk for dette. Dette har vært, og er, et tema for både fag, politikk og forskning. NAV-reformen er et direkte uttrykk for dette. I SIMBA har prosjektgruppen erfart, både gjennom prosjektet og mangeårig virke i sosial- og barneverntjenesten, at strukturene som ansatte jobber innenfor, og som brukerne møter, må legges til rette for en likeverdig og myndiggjørende praksis og en praksis som er handlekraftig. Tjenestemodellen er strukturen. Praksismetoden er den praksis som foregår innenfor strukturene, det som skjer i møtet mellom bruker og saksbehandler. Om SIMBAs langsiktige ambisjon skal realiseres, fordrer dette at modell og metode ”snakker sammen”. Dette innebærer at modellen må legges til rette for ønsket metode.

SIMBA omhandler med andre ord både strukturer og den enkelte ansattes individuelle praksis. Det handler om hvordan tjenesten er organisert og hvordan den enkelte ansatte utøver sin rolle. Som leseren vil se, er innsatsen av en slik karakter at det kan ta tid før resultater på individnivå kan måles i forhold til færre mottakere av offentlige støtteordninger, flere i arbeid og bedret økonomisk og sosial situasjon og posisjon for den enkelte bruker. Det er derfor også lagt vekt på at innsatsen, parallelt med metode- og modellutvikling, samtidig skal ha en praktisk her-og-nå-innretning. Dette er blant annet knyttet til at fattigdomsutsatte brukere og deres barn skal ytes konkret bistand i form av for eksempel utstyr, materiell og tilgang på aktiv fritid, slik vi har vist. SIMBA samarbeidet derfor også med andre innsatser på området der tilrettelegging av sosiale møteplasser, opplevelser, individuell oppfølging, mestringsgrupper som leksehjelp mv. er innført. Dette er blant annet utført i samarbeid med frivillig sektor som Røde Kors og Norske Kvinners Sanitetsforbund. En slik praktisk innretning har også en faglig begrunnelse som vi tidligere har redegjort for.

I det følgende presenteres en oversikt over erfaringer på modellnivå (struktur), på metodenivå (faglig praksis). Modell- og metodenivå griper inn i hverandre, men vi

har søkt å tydeliggjøre de ulike nivåene i den følgende presentasjon. Våre erfaringer på modell og metodenivå har dannet grunnlaget for det som har blitt SIMBA modell og praksismetode som vi omtaler nærmere i kapittel 12.

12.1 Modellenivå

Med erfaringer på modellenivå menes aktiviteter som danner et mønster og/eller en overordnet struktur. Fra dette kan utledes metoder for ny praksis og/eller tiltak. I Drammen kommune var det, før prosjekt SIMBA ble igangsatt, lagt til rette for tverrfaglig samarbeid og samhandling på ulike nivåer. Kommunen har blant annet opprettet en koordinerende enhet for personer som har behov for langvarige og koordinerte tjenester. Denne enheten gir blant annet bistand knyttet til søknad om individuell plan. Det er også opprettet et koordinerende team og et tverretattlig inntaksteam for arbeid med utsatt ungdom og/eller unge sosialhjelpsmottakere. Videre er det ansvarsgruppemøter i enkeltsaker. Vi finner også tverrfaglige møter, opplæring og seminar for kompetanseheving og det arrangeres tverretattlig lederutvikling og samhandlingsmøter på ledernivå. Fattigdomsbekjempelse og samordnet innsats i familiesaker er ofte tema, men det er foreløpig ikke tydeliggjort en helhetlig struktur eller modell for samordnet innsats på dette området.

I arbeidet med SIMBA har vi erfart og lært følgende om hva som er lurt når det gjelder organiseringen av arbeidet, det vil si hvilken modell for organisering som kan legge til rette for og stimulere til en praksis der brukere medvirker og som er effektiv og handlekraftig.

12.1.1 Samarbeid mellom etater

Alle deltagerfamiliene, 30 i alt, har kontakt med minst to etater i tjenesteforvaltningen. Av disse tilfellene er det ingen familier hvor det er opprettet formelt samarbeid mellom de ulike etatene. Dette til tross for at det er opprettet et koordinerende team for sammensatte saker i Drammen kommune. Ved nærmere gjennomgang av hvilke familier dette teamet er i kontakt med, viser det seg primært å være rettet mot familier der barnet har en eller annen form for funksjonsnedsettelse. SIMBA-familiene har levekårutfordringer og sammensatte behov knyttet til dette der både helse, økonomi, arbeid, bolig og utdanning er typiske områder. Det faktum at samarbeid mellom etatene knyttet til denne type saker ser ut til å være så å si fraværende, kan vanskelig

forklares med annet enn at dette ikke har fått tilstrekkelig oppmerksomhet og at det derved ikke er utviklet strukturer og rutiner for dette. Denne erfaringen er en sentral læring i og av SIMBA, og har dannet et viktig grunnlag for utvikling av SIMBAs modell og metode.

12.1.2 Koordinering

I alle saker der det har vært behov for koordinering, og det gjelder alle deltagerfamiliene, viser våre erfaringer at det er så å si fraværende. På tidspunktet da vi kom inn i familiene, var det ingen fra offentlig forvaltning som sørget for å se helheten, koordinere innsatsen og påse at familiene hadde en kontaktperson å forholde seg til. Dette til tross for at hovedandelen av SIMBA-familiene hadde hatt langvarig behov for tjenester fra mange instanser. Et eksempel fra en av deltagerfamiliene illustrerer dette. Der var NAV inne med både kommunal og statlig bistand, og barnevern, boligkontor, sykehus og fastlege var inne i forhold til familien. Det var omfattende helseproblematikk rundt mor, familien sto uten fast bolig, de hadde en svært anstrengt økonomi, far var student og hadde helgejobb i tillegg. Familien hadde to barn. I denne saken var det ingen som har tatt ansvaret med å koordinere noen form for samarbeid og familien var svært langt nede. Da familien sa ja til å delta i SIMBA, var det med sterkt ønske om at noen måtte se helheten og bistå familien i kontakt med de ulike instanser. Denne familien er i skrivende stund selvhjulpne, far har gjennomført utdanningen, mor er i jobb og familien har en stabil bosituasjon. SIMBAs innsats i familien har vært å koordinere tjenesteforvaltningens ressursbruk i familien, få opp tempo i gjennomføringen fra tjenesteforvaltningen, bistå familien med gjeldsproblematikk, bistå familien direkte økonomisk, være guide, veileder samtalepartner og LOS. SIMBA var inne i 6 måneder. Etter dette var familien selvhjulpne. En annen deltager, som også hadde mange «gode hjelpere» fra offentlig forvaltning, sa det slik:

Jeg ønsker at en person hjelper meg med alt dette. Tar kontakt, koordinere. Jeg blir skrullede av dette noen ganger.

12.1.3 Helhetlig, samordnet og koordinert tjeneste for barn og unge

Erfaringen fra SIMBA viser at i de saker der barneverntjenesten er involvert, er det i all hovedsak opprettet formelt samarbeid mellom barnevern, skole, ppt og hjem osv. Men derimot er familiens økonomiske situasjon, deres situasjon knyttet til arbeidsdeltagelse, utdanning, kontakt med sosialtjenesten/NAV ikke er gjenstand for samlet vurdering. Dette er en erfaring ALLE deltagerne har. Våre erfaringer viser altså at det er liten eller ingen dialog mellom NAV og barneverntjenesten.

Medforskerne sier følgende om sine erfaringer på dette området:

Det som slår oss som tydelig er at de i disse familiene, er at barnevern og Nav ikke står i fellesskap rundt familien.

I SIMBA har vi erfart at barn i mange av familiene som mottar hjelpetiltak i barnevernet, lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling jfr. Lov om Barneverntjenester §§ 1-1 og 3-1. Disse forholdene skyldes ikke nødvendigvis foreldrenes manglende omsorgsevne, men har klar sammenheng med familienes levekår og helse.

På tross av at både barnevern og NAV over tid har hatt tiltak i familiene, manglet mange av barna nødvendig utstyr. Eksempelvis har flere av barna manglet både varme vinterklær og adekvat skotøy. De har også svært begrensede muligheter til å kunne delta i aktiviteter sammen med andre barn. Flere av dem har ikke deltatt i fritidsaktiviteter pga. familiens økonomi. Mange av barna i disse familiene har verken ski, skøyter, sykkel eller PC. Dette begrenser i stor grad barnas mulighet for deltagelse i skole og fritid.

I disse familiene er tverretattlig, samtidig samarbeid helt nødvendig for å kunne sikre barna tilstrekkelig gode oppvekstvilkår. Videre er fokus på barnefamilienes levekår vesentlig for å kunne utvikle gode metoder og tiltak i barnevernet. Dette har også avgjørende betydning med tanke på å forebygge reproduksjon av fattigdom.

I tillegg til våre erfaringer fra arbeidet i SIMBA viser vi her også til Undersøkelsen Barnevern og Sosialhjelp som ble utført av NOVA i 2008 (Lorentzen og nielsen 2008). Den viser at familier med tiltak i barnevernet ofte er mottakere av sosialhjelp. Undersøkelsen viser også at det var særlig høy sosialhjelpsbruk blant tidligere barne-

vernsklienter med foreldre som hadde mottatt sosialhjelp. 75 prosent av disse tidligere barnevernsklientene ble selv mottakere sosialhjelp (Kristoffersen og Clausen 2008).

På bakgrunn av dette vurderer vi at et samarbeid mellom NAV og Senter for oppvekst bør være en sentral strategi i arbeidet med økonomisk utsatte barn og familier. SIMBA vurderer videre at vi ville ha kunnet arbeidet med flere familier, samt oppnådd bedre resultater dersom vi hadde kunnet unngå lang ventetid i forvaltningssystemet. Det er derfor viktig å sikre raskere rekruttering av saker til SIMBA, samt kortere beslutningsprosesser i oppfølgingsperioden.

12.2 Metode

Med metode menes fremgangsmåte, prosedyrer og praksis. Ofte utledes metode av modellen, eller vi kan se for oss at metoden viser veien til en ny modell.

12.2.1 Eksisterende metoder i Drammen kommunes arbeid med barn og unge

I Drammen kommunes arbeid med barn og unge er det iverksatte ulike metodiske tilnærminger over mange år. Blant annet finner vi ulike tiltak for utvikling av lavterskeltilbud og tidlig innsats i arbeide med barnefamilier. Det er innført ICDP-veiledning, et foreldreveiledningsprogram som skal legge tilrette for at foreldre kan møtes for å ta opp ulike spørsmål og utveksle erfaringer. Programmet bygger på foreldrenes ressurser og har som målsetting å styrke foreldrenes tro på seg selv og sine egne vurderinger. Videre er det innført Home-start, som er et foreldrestøtteprogram basert på rekruttering og opplæring av frivillige. Dette er et samarbeidstiltak mellom Senter for oppvekst og Frelsesarmeen. Videre er det etablert samarbeidstiltak mellom skole, oppvekst, kultur og frivillig sektor for etablering av gruppeaktiviteter og fritidstiltak for barn og unge.

Dette er metodiske tilnærminger som prosjekt SIMBA kan bygge videre på. Vår erfaring i pilotperioden viser imidlertid at tjenesteforvaltningen ikke har en enhetlig tilnærming til fattigdomsutfordringen i familiene. Vi mener tvert imot å se at fattigdom

ikke tematiseres fra tjenesteforvaltningen. Det er nærmest som om det er et ikke-eksisterende fenomen i det faglige arbeidet.

Tjenesteforvaltningens fravær av fokus på fattigdom og dets implikasjoner, oppfatter vi som et sentralt funn i prosjektet. Oppdagelsen i seg selv viser betydningen av å sette fattigdom på dagsorden i det faglige arbeidet, og det er en svært viktig erfaring å ta med seg videre.

SIMBA har altså vist at det er nødvendig å øke kunnskapen om fattigdomsproblematikk mer generelt, dernest at det er behov for å utvikle en metode som sikrer systematisk tilnærming til familiens helhetlige situasjon, herunder fattigdomstematikk. Som ledd i dette arbeidet kan det blant annet være nødvendig å satse på flerfaglig veiledning.

12.2.2 Kartleggings- og avklaringsverktøy

I prosjekt SIMBA har vi benyttet et kartleggingsverktøy som fanger opp dimensjonene levekår, herunder erfaring med tjenesteforvaltningen, materiellsituasjonen og drømmer/talenter. Vi har utviklet verktøyet/skjemaet som ledd i prosjektarbeidet. I motsetning til andre kartleggingsverktøy som vi kjenner til (eks. KIS, arbeidspengeavklaring, systemene rundt individuell plan), har vi i vår tilnærming valgt et helhetlig fokus der også deltageres erfaringer som brukere, er trukket inn. Hensikten med denne delen av kartleggingen, var å komme i en åpen dialog med deltagerne om hvilke erfaringer de anså som gode og hva som ikke var bra. Gjennom dette hadde vi mulighet til å unngå å repetere dårlig og u hensiktsmessig praksis. Videre la vi vekt på å gå grundig inn i familiens samlede levekårsituasjon, herunder materiell og utstyr. Dette har gitt oss tilgang til detaljer i hverdagslivet som tjenesteforvaltningen står i fare for ikke å se gjennom mer overflatiske kartlegginger. Det faktum at vi også møtte deltagerne på deres hjemmearena, ga også tilgang til informasjon gjennom både å se og lytte. Denne tilnærmingen er selvsagt ikke ukjent for tjenesteforvaltningen. Men ofte opptrer tjenesteforvaltningen fragmentert og stramt fokusert på deler av familiens utfordring. Derved vil kanskje sentral informasjon gå tapt. En av medforskerne sa det slik etter endt kartlegging i en deltagerfamilie:

Jeg og andre i tjenesteforvaltningen har kjent denne familien i mange år og har vært på mange hjemmebesøk. Men ingen har sett dette! Ingen har vært opptatt av familiens levekår. Vi har unnlatt å se hvor elendige forhold barna

lever under, som handler om levekår. Jeg får dårlig samvittighet, jeg blir lei meg og får bare lyst til å gråte.

Dette utsagnet viser nettopp at tjenesteforvaltningen, til tross for at den på ulike måter kan ha kontakt med familier over mange år, kan stå i fare for å låse folk fast i hjelpeløshet gjennom mangel på helhetlig tilnærming og fravær av fokus på levekår.

Under punkt 9.2, viste vi til hvordan kartleggingen foregikk. Vi kommenterte også at en slik grundig kartlegging som SIMBA har foretatt krever en oppfølging. Det forplikter å vite. SIMBA fikk tilgang til reelle liv, som også i mange tilfeller var vanskelige kunnskap å håndtere. For SIMBAs medforskere opplevde at heller ikke de nådde frem med henvendelser og søknader som de bisto familiene med. Det ble i perioder derfor svært problematisk for SIMBA å få tilgang til så mye informasjon om den enkelte familie. Under datadialoger og refleksjonssamtaler som forskeren hadde med medforskerne omkring de prosessene som medforskerne opplevde, undret vi oss over følgende: Er det slik at det faktisk at det forplikter å vite, kan være en av grunnene til at offentlige forvaltning opptrer stykkevis og delt? Kanskje oppfattes det rett og slett som belastende for den offentlig ansatte å se det hele, fordi det ikke er mulig å bistå på en adekvat måte med mindre man selv sitter med utstrakt myndighet over virkemidlene? Kan det være slik at mangel på muligheter for den offentlige ansatte til å handle på det som brukerne tydelig fremviser er nødvendig, medfører tilbaketrasket kontorliv og tunnelsyn, rett og slett fordi det blir nødvendig å beskytte seg? De erfaringene SIMBAs medforskere gjorde seg knyttet til denne dimensjonen, og de vurderingene vi foretok av dette, var en av flere viktige faktorer som la grunnlaget for det som har blitt SIMBA sin metode og modell.

12.2.3 Brukermedvirkning

Som tidligere vist, er kjerneverdier for arbeidet likeverdig partnerskap mellom tjenesteforvaltning og brukere, lytte aktivt og fordomsfritt og uten moralske innvendinger, samt myndiggjorte brukere og ansatte. Som vist over, la vi allerede i den første kartleggingen grunnlaget for en åpen og ”ren” dialog, tuftet på respekt og likeverd.

En deltager sa det slik under første kartlegging:

Før jeg fikk denne diagnosen ble jeg bare kastet ut i ting av NAV, det bare skjedde over hode på meg, det var andre som bestemte. Det var vanskelig å få kontakt, mye venting, går rundt og ikke vet noe. Etter at jeg fikk diagno-

sen så fikk de øynene opp for meg. Jeg føler det går bedre nå selv om alt tar litt tid. Man skal være aktiv å ringe kontakten man har på NAV, men når du har dårlig råd kan du ikke sitte i kø på telefonen. De har sagt at jeg kan legge igjen en beskjed, som regel får jeg beskjed om at de skal ringe tilbake, men det gjør de ikke. Kanskje ringer de tilbake etter flere dager.

Den sammen deltager var imidlertid godt fornøyd med den oppfølging hun fikk fra en annen kommunal tjeneste i forhold til hjelpetiltak for barna i forbindelse med sykdom:

Jeg synes egentlig det er helt greit å være der nå, er det noe som skjer kan jeg ringe og de kan hjelpe meg. Jeg har ingenting å sette fingeren på der.

En annen deltager oppsummerte sine mangeårige erfaringer med tjenesteforvaltningen på denne måte:

Det er ingen som har spurt hva jeg tenker og hva jeg vil. Ingen har spurt om meg og mitt, hva jeg tenker og hva jeg mener. Jeg har blitt sløvet. Ut i fra en ting har det vært gjort andre ting. Men etatene har ikke snakket sammen, de gjør alt hver for seg. Og de sjekker ikke ut med verken meg eller hverandre. Jeg har ikke bestemt noen ting, andre har bare gjort det.

Som vi ser, griper utsagnene inn både på modell- og metodenivå. De omhandler mangel på koordinerte tjenester og fravær av medvirkning. Dette er representativt for det generelle inntrykket vi sitter igjen med etter prosjektperioden, og er toneangivende for våre anbefalinger som er den organisasjonsmodellen og praksisformen som skal implementeres i Drammen kommune.

Under erfaringsdialogene med deltagerfamiliene, som ble gjennomført etter prinsipper for aksjonslæring der blant annet læringslogg står sentralt, fant vi at alle deltagerfamiliene har gitt uttrykk for opplevelse at de gjennom SIMBA har blitt lyttet til, blitt møtt med åpenhet og respekt og at meningen deres var av betydning. Dette er grunnleggende prinsipper i empowerment som ofte er forstått som myndiggjøring/bemyndigelse der brukerens rett til innflytelse i egen sak står sentralt. Teoriens opprinnelige idé var imidlertid egenkraftmobilisering. I dette ligger at den enkelte som opplever en utfordrende hverdag, både må få innsikt i mulige årsaker og forkla-

ringer og mobilisere egne ressurser i utviklings- og endringsprosessen²⁷. Et utsagn fra en mor i en familie, er et uttrykk for erfaringer deltagerne samlet uttrykker:

Det er lurt med en slik kontakt. Gjensidig ærlighet er også gjensidig tillit. Jeg er glad for at dere har gått inn i prosjektet med blanke ark og hele tiden gir oss nye blanke ark. Dere lytter ordentlig og hører på det vi sier. Vi føler at dere respekterer oss.

Medforskerne har opplevd at den friaktørposisjonen de har i kontakten med deltagerfamiliene, har medført en kvalitativt annen kontakt med brukerne. Dette kan ha sammenheng med at medforskerne har hatt færre familier å forholde seg til enn det tjenesteforvaltningen har. Men det er antagelig også slik at rolleutførelsen i seg selv er av betydning for om kontakten mellom den som trenger og den som yter bistand blir opplevd som likeverdig. Medforskerne har blant annet erfart at enkelte brukere tilpasser hva de forteller til ulike instanser ettersom hva de tror denne instansen vil høre eller er opptatt av, uten kanskje å fortelle hele bildet.

---

²⁷ (<http://www.selvhjelp.no/filestore/Empowerment.pdf>)

13. Resultater av SIMBA

SIMBAs arbeid omhandler både de strukturer og systemer ansatte jobber innenfor og som brukere møter, og den enkelte ansattes individuelle praksis i møte med brukere. Det handler om hvordan tjenesten er organisert og hvordan den enkelte ansatte utøver sin rolle. Som leseren vil se, er arbeidet av en slik karakter at det vil ta tid før resultater på individnivå kan måles i forhold til færre mottakere av offentlige støtteordninger, flere i arbeid og bedret økonomisk og sosial situasjon og posisjon. Det ble derfor også lagt vekt på at utviklingsarbeidet, parallelt med metode- og modellutviklingen, samtidig skulle ha en praktisk her-og-nå-innretning. Dette innebærer at det i utviklingsperioden også er lagt til rette for at fattigdomsutsatte brukere og deres barn skulle ytes konkret bistand i form av for eksempel tilgang til fritidsaktiviteter, fritidsutstyr, klær, pc, sykkel mv, samt at flere av familiene har fått handlet inn nødvendig utstyr til kjøkken, stue, soverom og klær. En slik praktisk innretning har også en faglig begrunnelse som er nærmere omtalt tidligere i rapporten. I det følgende presenteres en oversikt over målbare resultater på modellnivå (struktur/ system), på metode-nivå (faglig praksis) og på individnivå (enkeltpersoner). Modell- og metodenivå griper inn i hverandre, men vi har forsøkt å tydeliggjøre de ulike nivåene i den følgende presentasjonen. La oss starte med en oversikt over endringer og resultater knyttet til våre 30 SIMBA-familier som har vært våre guider og veiledere.

13.1 Resultater på enkeltpersons- og/eller familieni- vå

I et utviklingsarbeid der målene skal kunne ”leses av” på individnivå knyttet til bedring av livssituasjon, i dette tilfellet fravær av fattigdom, vil det også være påkrevd å dokumentere om det er sannsynlig at arbeidet har ført til reduksjon av fattigdom og bedring av levekår for målgruppen. Profilen på prosjektet SIMBA tilsier at måloppnåelse av et visst omfang knyttet til denne dimensjonen, vil ligge noe frem i tid. I de følgende redegjør vi for de konkrete resultater knyttet til de 30 deltagerne i SIMBA som vi fulgte i prosjektperioden. Vi presiserer at det er grunn til å tro at langt flere har fått en bedret levekårsituasjon gjennom det økede fokus som SIMBA har bidratt. Så til deltagerfamiliene:

13.1.1 Bolig

- ◆ 13 familier oppgav bolig som problem ved oppstart. 9 av disse har fått forbedret bosituasjon.
- ◆ Ytterligere 1 familie har fått utbedret bolig av kommunen (ikke blant de 13)
- ◆ Ytterligere 2 familier har fått stanset utkastelse fra bolig (ikke blant de 13)
- ◆ Flere familier følges opp i forhold til bolig. Dette er knyttet til utfordringer ift dårlige boforhold og kortvarige leieavtaler. Tilgangen og mangel på boliger er en utfordring familiene deler med kommunens boligkontor, som sier følgende om dette under et møte med en representant fra boligkontoret:
- ◆ Der er det lange køer av mennesker som bor så dårlig at de burde bli tilbud annen bolig umiddelbart.

13.1.2 Arbeid og utdanning

- ◆ 2 mødre har kommet i fast arbeid
- ◆ 1 mor er i utdanning
- ◆ 2 mødre har fått praksisplass
- ◆ 1 far er i utdanning
- ◆ 1 far har kommet i arbeid
- ◆ 1 mor gjennomfører norskopplæring
- ◆ 1 har blitt uføretrygdet
- ◆ 1 mor har fått AAP
- ◆ 1 mor har fått KVP
- ◆ 1 person har påbegynt kompetansegivende kurs som øker muligheten for arbeid.
- ◆ 1 familiefar har fullført høyskolestudie med aktiv støtte fra SIMBA.
- ◆ 1 ung voksen er i arbeidstiltak
- ◆ 1 ung voksen er av SIMBA koplet på samarbeid med KIF (Kriminalomsorg i Frihet)for å forberede liv etter soning.
- ◆ 1 har en klagesak i NAV knyttet til en form for kompetansetiltak som vedkommende tidligere har fått avslag på. I samarbeid med SIMBA er det tatt fornyet kontakt med NAV slik at saken kan belyses bedre. Denne familiefaren er også aktiv jobbsøker, men har fått avslag på en rekke søknader. Kompetansegivende kurs synes derfor hensiktsmessig.

- ◆ Flere av deltagerne har gått i en mer aktiv dialog med blant NAV i den hensikt å øke sine sjanser til selvhjulpenhet.
- ◆ En familie, der målet ikke var arbeid (forelder uføretrygdet grunnet helse) men aktiv fritid, har fått bistand til dette.
- ◆ Tilsvarende gjelder for ytterligere en familie der foreldre er på tiltak.

13.1.3 Økonomi og materiell

- ◆ 27 familier har mottatt bistand av materiell karakter. Dette dreier seg for de fleste familier om innkjøp av pc, for noen familier hvitevarer og møbler, herunder senger, innkjøp av annet utstyr til bolig, dekning av aktiv fritid for foreldre og barn, klær og for flere familier innkjøp av mat.
- ◆ 25 familier har fått pc. I familier med tenåringsbarn har disse fått egen pc i tillegg til en familiepc.
- ◆ I flere familier er det foretatt en total opprydding i økonomien, noe som har medført langt bedre hverdagsøkonomi.
- ◆ Alle familiene opplyser at de har fått en tryggere økonomisk situasjon. I flere av familiene dreier dette seg om bistand med å rydde opp i økonomien.
- ◆ Mange av familiene lever fortsatt under en uakseptabel inntektsgrense som vil føre til problemer om den fortsatt vil vedvare over tid.

Til å dekke disse utgiftene er det anvendt både midler fra Sanitetskvinnene i Drammen og prosjektmidler i SIMBA.

13.1.4 Helse

- ◆ I flere familier har det vært omfattende helsetematikk, og i disse familiene har dette vært gjenstand for ulike tiltak i form av samtaler, møter med aktuelle samarbeidsaktører, med fastleger og med NAV.
- ◆ Vi har ikke gjennomført en oppsummerende kartlegging av helseforbedring, men mange av familiene forteller om bedre fysisk og psykisk helse i perioden de deltok i SIMBA.

13.1.5 Ressursgruppe for kvinner

Denne er omtalt under punkt 9.5, og er et direkte produkt av SIMBA.

13.1.6 SIMBA – et ressurscenter for fremtiden

Alle familier som går ut av SIMBA, får tilbud om å komme tilbake dersom ting blir vanskelige igjen. Gjennom dette følger SIMBA opp deltagerne som har behov for det.

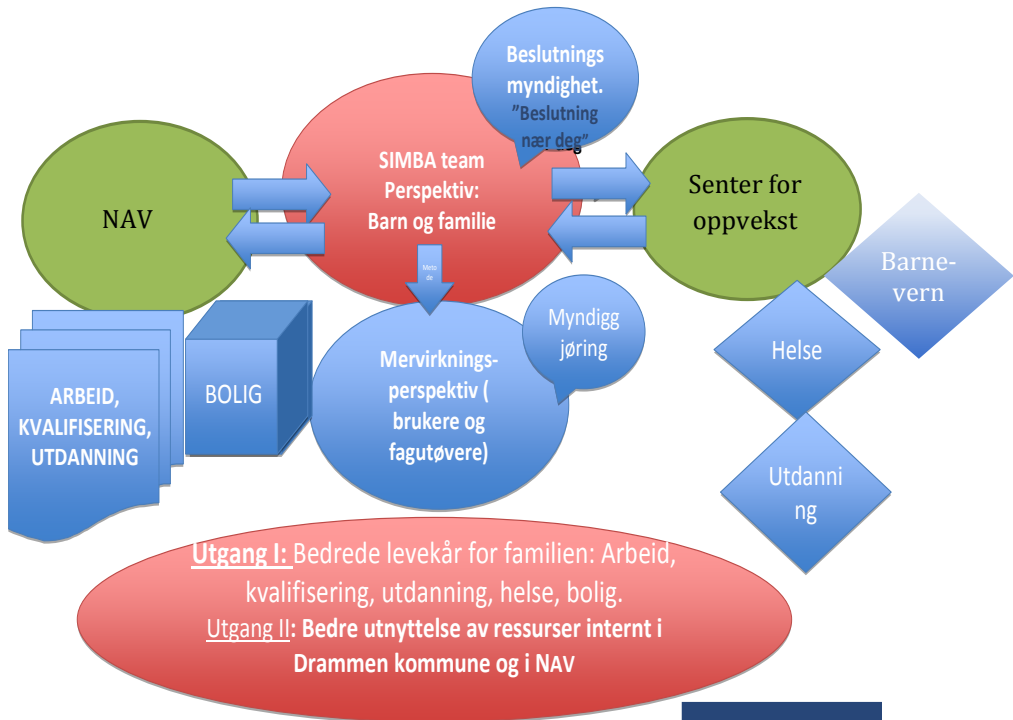
13.2 Modellnivå

Med resultater på modellnivå menes igangsatte eller etablerte aktiviteter som danner et mønster og/eller en overordnet struktur for praksis. Modellen betegner her den formaliserte strukturen fagutøvere arbeider innenfor og som brukere møter i sin kontakt med tjenesteforvaltningen. Det er besluttet at SIMBA skal etableres som fast modell i arbeidet med å bekjempe barnefattigdom og levekårsutsatthet i Drammen kommune. Det er NAV Drammen og Senter for oppvekst i Drammen kommune som skal være kjerneaktører i teamet, slik de har vært under SIMBA-satsingen. Det vises til vedlegg 2 for konkret gjennomgang av struktur og innhold av SIMBA-team. Følgende figur illustrerer SIMBA-modellen. Den er et direkte resultat av SIMBA-innsatsen i Drammen.

SIMBA modell og metode - videreføring

Figur 9: SIMBA-modell.

Dette innebærer blant annet at Senter for oppvekst og NAV Drammen viderefører ved etablering av SIMBA-team som en fast samarbeidsstruktur i Drammen kommune. Teamet skal arbeide operativt i samhandling med barnefamilier og rekruttere familier som mottar tjenester fra NAV i tillegg til en eller flere kommunale tjenester. SIMBA-teamet har i de sakene de til enhver tid arbeider med, et overordnet ansvar for koordinering av samarbeidet mellom tjenestene som er involvert. Medarbeidere i SIMBA-teamet skal utstyres med mandat og myndighet til å fatte nødvendige vedtak i saker som krever rask behandling. Det skal utarbeides nærmere retningslinjer for dette. Det vises til vedlegg 1 for utdypende redegjørelse.

13.3 Metode

Med metode menes fremgangsmåte, prosedyrer og praksis. Ofte utledes metoden av modellen. Vi kan også se for oss at metoden viser veien til en ny modell. Den praksismetoden Drammen kommune har hatt som mål å legge grunnlaget for, omhandler medvirkning forstått som likeverdig partnerskap. Dette er omtalt tidligere i rapporten. Videre var det et mål at det også skulle utvikles en koordinerende praksis blant de enkelte fagutøvere. Vi har tidligere vist at modellen som er utviklet, har lagt grunnlag for en langt høyere grad av koordinerende praksis.

Når det gjelder brukermedvirkning i praksis, har SIMBA som vist, bidratt til økt fokus på hvordan medvirkning bidrar til å øke sjansene for selvhjulpenhet. SIMBAs praksisform skal videreføres i det nye SIMBA-team. Det skal også legges til rette for dialoger mellom SIMBA-team og øvrig forvaltning der brukermedvirkning skal være løpende tema.

14. Fattigdomsbekjempelse – et felles anliggende

Flere trekk ved samfunnsutviklingen viser at velferdsstatens står overfor nye utfordringer. Aldrende befolkning og en stor del av arbeidsstyrken utenfor reelt arbeidsliv, er de mest tydelige områdene. Det fører til en rekke store utfordringer i forhold til inntektssikring, drift av helsesektoren og kapasitetsproblemer i omsorgssektoren. På et mer overordnet plan representerer også selve nasjonalstatens rolle en utfordring for velferdsordningenes basis. Nasjonalstaten er den naturlige ivaretakeren av de fleste større velferdspolitiske ordningene, og nasjonalstatens rolle har endret seg mye i Europa de siste tiårene. Globalisering av økonomi, miljøproblemer, kultur og politikk påvirker arbeidsmarkedet mellom nasjonene og innad i nasjonalstatene på en måte som skaper ytterligere press på velferdsordningene. Økt fattigdom, ikke mindre fattigdom, kan og vil være et resultat av flere av disse faktorene enkeltvis og en effekt av samspillet mellom dem.

SIMBA har vist oss at en ny retning i arbeidet med å bekjempe fattigdom bør være basert på felles eierskap til fenomenet. Både forvaltning, fagekspertise, brukere, forskning og arbeidsliv må være involvert. I tillegg bør vi etter vårt syn også få en tydeligere politikk for fattigdomsbekjempelse, der både kortsiktige og langsiktige perspektiver er ivaretatt. Fattigdomsbekjempelse bør derfor også omhandle mål om å redusere reproduksjon av fattigdom over tid og også reproduksjon av sosiale ulikheter. Norge er ett av få land i Europa som har maktet å opprettholde en viss stabilitet i denne utviklingen, men der vi ikke uten videre kan ta for gitt at fortidens virkemidler vil virke på samme måte i en ny fremtid. En ny vei i arbeidet er det SIMBA har vist, som omhandler praksisutvikling i utforskende partnerskap. Den videre innsats i Drammen skal utvikle dette utforskende partnerskapet der ambisjonen er at også arbeidsliv og utdanningssystemet må koples langt tettere på. Gjennom dette vil vi også øke mulighetene for å utvikle en praksis og struktur som ivaretar behovet for både kortsiktige og langsiktige strategier i arbeidet med å bekjempe fattigdom i Drammen kommune.

Referanser

Andersen, Arne Støttrup og Øyvind Sivertstøl (2009). Lavinntektsgrupper på arbeidsmarkedet. Statistisk sentralbyrå

Andreassen, Tone Alm (2009). Brukermedvirkning i NAV: når velferdsforvaltningen og brukerorganisasjonene skal jobbe sammen Gyldendal akademisk

Arnstein, Sherry R. "A Ladder of Citizen Participation," JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224 (se og nettsiden: <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>)

Backe-Hansen, Elisabeth og Moshus mfl. (2010). Verdighetsforvaltning i liv på grensen. En kvalitativ studie av barn og foreldre i familier med vedvarende lavinntekt. NOVA-rapport 16/10

Backe-Hansen, Elisabeth (2004). Barn og unges håndtering av vanskelige livsvilkår. Kunnskapsbidrag fra 34 studier av hvordan økonomisk knapphet i hele eller deler av oppveksten innvirker på barn og unge. Oslo: NOVA-rapport 12/04

Backe-Hansen, Elisabeth, Tone Fløtten, Jens Hjort, Jens Lunnan og Bjørn Richard Nuland (2009). Aktivitet og deltakelse for fattige barn og unge. En evaluering av to statlige tilskuddsordninger Fafo-rapport 2009:50

Beresford, Peter (2002) User Involvement in Research and Evaluation: Liberation or Regulation? Cambridge Journals Online.

Bjørnsrud, Halvor (2005). Forskende partnerskap med fortellinger i skoleutvikling, I: Utdanning for utvikling av skolen. Gyldendal Akademisk. s 25

Borg, Marit (2009). Bedringsprosesser slik de leves i hverdagslivet: Brukererfaringer ved alvorlige psykiske lidelser. Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 46, 452–459.

Eilertsen, T. V. (2004). Aksjonsforskning på nært hold: muligheter og dilemmaer. I Tiller, Tom. Aksjonsforskning i skole og utdanning. Høyskoleforlaget,

Elstad, Jon Ivar (2008). Helse blant lavinntektsbarna i Sandbæk (red.) mfl. (2008): Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid. Rapport 7/08, Oslo NOVA

Hem, Hans Einar Hem (2002). Aksjonsforskning. Forskning til nytte i møte med velferdssamfunnets hovedutfordringer. Art. i Hauge, H.A. og Mittelmark, M. (red.) *Helsefremmende arbeid i en brytningstid. Fra monolog til Dialog*. Bergen, Fagbokforlaget

Engestrom, Yrje. (1999). Innovative learning in work teams: Analyzing cycles of knowledge creation in practice, in Y. Engestrom, R. Miittinen and R.-L. Punamaki (eds.) *Perspectives on Activity Theory*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 377-404.

Davenport, T.H. og Short, J.E. (1990 Summer). "The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign," *Sloan Management Review*, pp. 11-27

Fløtten, Tone, Inger Lise Skog Hansen, Anne Skevik Grødem, Arne Backer Grønningssæter, Roy A. Nielsen (2011). Kunnskap om fattigdom i Norge. En oppsummering. Fafo-rapport 2011:21

Gustavsen Karin, Hilde Dalen, Filip Gundersen, Sissel Kruuse Meyer, Siri Myhre (2010). Hortensia – bekjempelse av barnefattigdom i Horten kommune. Telemarksforskning Notat 19/2010

Gustavsen Karin, Hilde Dalen, Filip Gundersen, Sissel Kruuse Meyer, Siri Myhre (2009), Hortensia – bekjempelse av barnefattigdom i Horten kommune. Telemarksforskning Notat 6 - 2009

Gustavsen, Karin, Ranveig Van der Meij, Heidi Braathen og Heidi Nielsen Jøndahl (2010) Prosjekt SIMBA. Barnefattigdomsbekjempelse i Drammen kommune. Notat 18/2010. Telemarksforskning.

Gustavsen, Karin (2011). Sosiale ulikheter i oppvekst – en humanitær utfordring. TF-rapport 283/ 11. Telemarksforskning

Gustavsen, Karin. Ranveig Van-der Meij, Heidi Braathen, Heidi Nilsen Jøndahl (2010). SIMBA. Notat fra pilotstudiet i arbeidet med å bekjempe fattigdom blant barn og unge Drammen kommune. TF-notat nr. 18/2010. Telemarksforskning

Gustavsen Karin, Hilde Dalen og Cathrine Skar (2012). I partnerskap for sosial innovasjon. TF-rapport 300/2012. Telemarksforskning. (Under publisering)

Gjersvik R. (2002). Modelleringskonferanser. I: Levin, M. & Klev, R: Forandring som praksis. Læring og utvikling i organisasjoner. Bergen: Fagbokforlaget.

Gjerustad, Cay, Arne Grønningsæter, Torun Kvinge, Svein Mossige, Jorunn Vindeng (2006). Bare fantasien setter grenser? Om kommunens bruk av hjelpetiltak i barnvernet. Faforapport 545.

Grøholt, Else-Karin, Stigum, H. Nordhagen, R. Köhler, L (2001). Children with chronic health conditions in the Nordic countries in 1996 – influence of socio-economic factors. *Ambulatory Child Health*; 7: 177-89

Grøholt Else-Karin og R. Nordhagen (2002). Ulikhet i helse og helsetjenesteforbruk hos nordiske barn etter foreldrenes utdannelse. *Norsk Epidemiologi*; 12 (1): 47-54

Grøholt, Else-Karin, Stigum, H. Nordhagen, R. Köhler, L (2003a). Health service utilization in the Nordic countries in 1996. *European Journal of Public Health*; 13: 30-7

Grøholt, Else-Karin, Stigum, H. Nordhagen, R. Köhler, L (2003b). Recurrent pain in children, socio-economic factors and accumulation in families. *European Journal of Epidemiology*; 18: 965-75

Halvorsen, Knut (1994). Velger folk trygd for vinningens skyld? I Dag Brusgaard, Aksel Hatland og Aksel Syse (red). Et nødvendig gode. Folketrygdens plass i Velferds - Norge. Oslo, AD-notam. Gyldendal.

Harju, Anne og Tapio Salonen (2003). När pengarna inte räcker till. En studie om Majblommans organisation och utsatta barnfamiljers ansökningar. Majblommans Riksförbund, Göteborg. ISBN: 91-631-4496-4

Harju, Anne og AnneBrita Thoröd (2011). Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context – From Children’s Point of View. *Child Indicator Research*.

Harju, Anne (2005). 'Barns röster om ekonomisk utsatthet' i Salonen, Tapio Barnfattigdomen i Sverige. Årsrapport 2004, Rädda Barnen, Stockholm. ISBN: 91-7321-150-8

Harju, Anne (2005). Barn och knapp ekonomi. Rapportserie i socialt arbete, IVOSA, Växjö universitet: Växjö. ISSN: 1652-8573

Harju, Anne (2008). Barns vardag med knapp ekonomi. En studie om barns erfaringer och strategier. Doktorsavhandling i socialt arbete. Växjö university press: Växjö. ISSN: 1404-4307

Harju, Anne, Torbjörn Hjort & Norma Montesino (2009). Utanför välfärdsstaten – om frivilligt socialt arbete och økonomisk utsatta barnfamiljer. Working Papers Series, MiV. 2009:1

Harsløf, Ivan og Sissel Seim (red.) (2008). Fattigdom i en norsk velferds kontekst. Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunn. Universitetsforlaget

Hansen, Jan (1998) Sosialhjelpen - forsvarlig livsopphold eller fattigdom i kommunal regi? Hovedoppgave – NTNU 1009.

Halås, Catrine Torbjørnsen (2012) Ungdom i svev – Å oppdage muligheter med utsett ungdom. Universitetet i Nordland, Profesjonshøgskolen rapport nr. 5 (2012).

Haukelien, Heidi, Geir Møller og Halvard Vike, (2011). Brukermedvirkning i pleie og omsorgssektoren. Telemarksforsking. Rapport 284.

Hjelmtveit, Vidar (2004). Barn og unge i familier med langvarig økonomisk sosialhjelp. Sammendragsrapport Redd Barna, rapport nr. 43-04

Hjelmtveit, Vidar (2008). Langvarig, økonomisk sosialhjelp i barnefamilier. I Harsløf, Ivan og Seim, Sissel (red.) (2008). Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet. Universitetsforlaget 2008

Jenssen, Anne Grete (2009). Brukermedvirkning i sosialtjenesten, en studie av sosialarbeidernes perspektiv. Doktoravhandling for graden philosophiae doctor Trondheim, 2009 Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Kalleberg, R. (1992). Konstruktiv samfunnsvitenskap. En fagteoretisk plassering av "aksjonsforskning" (ISO Rapport 24). Oslo: Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo.

Kishiyama, Mark m.fl. (2008). *EEG Brain Activity Differs Between Poor And Rich Kids* Journal of Cognitive Neuroscience (2008)
<http://www.medicalnewstoday.com/articles/132186.php>

Kongsvold, Kenneth og Bjørn-Emil Madsen (2004). Smartere sammen: Å bygge læringsmuskulatur KUNNE Nedtegnelse 2004 N 02/04 SINTEF Teknologi og samfunn 2004. (se også: Hvordan få aksjonsforskningen til å svinge? Metoder og erfaringer fra Smartere sammen Geir Guttormsen, Lisbeth Hansson, Margit Hermundsgård, Trond Kongsvik, Jostein Sveen, Bjørn-Emil Madsen og Torbjørn Korsvold.)

Kristofersen, Lars B. og Sten-Erik Clausen (2008). Barnevern og sosialhjelp. NOVA-notat 3/08

Kristofersen, Lars B. (2005). Barnevernbarnas helse. Uførhet og dødelighet i perioden 1990–2002. NIBR-rapport 2005:12

Larsen, Hege og Sissel Seim (red.) (2011). Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge. HiO-rapport 2011 nr. 10

Lorentzen, Thomas og Roy Nielsen (2008). “Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp”, Fafo-rapport 14

Levin, Morten. (2002). Søkekonferanser. I: Levin, M. & Klev, R: Forandring som praksis. Læring og utvikling i organisasjoner. Bergen: Fagbokforlaget

Lipsky, Michael (1980) Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services.

Markussen, Eifred, Mari Frøseth Wigum, Berit Lønning, Nina Sandberg (2008). Bortvalg og kompetanse. Gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002. Hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter. Rapport, 13 NIFU STEP 2008. Oslo

Nadim, Marjan og Roy A. Nielsen (2009). Barnefattigdom i Norge. Omfang, utvikling og geografisk variasjon ISBN 978-82-7422-696-8

- Nuland, Bjørn Richard, Kaja Reegård, Hans Christian Sandlie (2010). Tiltak for fattige barn og unge Evaluering av fattigdomstiltakene innenfor tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn Fafo-rapport 2010:19
- Sandbæk, Mona (red) (2008). Barns levekår. Familiens inntekt og barns levekår over tid. NOVA rapport 7/08.
- Sandbæk, Mona (red) 2010. Barns og unges levekår i lavinntektsfamilier. NOVA rapport 10/10.
- Seim, Sissel. (2006). Egenorganisering blant fattige. En studie av initiativ, mobilisering og betydning av Fattighuset. Avhandling til doktorgrad. Skriftserien 2006:3. Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Seim, Sissel og Hege Larsen (red.) 2011. Barnefattigdom i et rikt land. Kunnskapsoppsummering om fattigdom og eksklusjon blant barn i Norge. HIO rapport 2011/10.
- Seim, Sissel og Ivan Harsløf (red.) 2008. Fattigdommens dynamikk. Perspektiver på marginalisering i det norske samfunnet. Universitetsforlaget.
- Stolanowski, Per Arne og Karin Gustavsen Tvetene (2005). ”Har vi råd, mamma? – om inntektssikring og fattigdom”. Cappelen akademisk 2005
- Seim, Sissel og Tor Slettebø (2007). Brukermedvirkning i barnevernet. Universitetesforlaget
- Slettebø, Tor, Elisabeth Brodtkorb, Vanja Dietrichson og Kim Lyhne (2009). KREMs kurs i endringsmetode. Beskrivelse og evaluering av nye metoder for avklaring om deltakelse i kvalifiseringsprogrammet. Diakonhjemmets høyskole. Rapport nr 6 2009. http://www.diakonhjemmet.no/stream_file.asp?iEntityId=4148
- Slettebø, Tor, Elisabeth Brodtkorb, Vanja Dietrichson, Torvald Øien (2011). Avklaring, Aktivitet, Arbeid Rapport 2011/10, Diakonhjemmets sosialhøyskole
- Säljö, Roger (1999). Læring i praksis. Et sosiokulturelt perspektiv. Oslo: Cappelen
- Ridge, Tess (2002). Childhood Poverty and Social Exclusion. From a Child's Perspective. The Policy Press.

Tiller, Tom. (1999). Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen. Høgskoleforlaget Kristiansand S

Tiller, Tom. (2004). Aksjonsforskning i skole og utdanning. Høgskoleforlaget. Kristiansand S

Tiller, Tom (2006). Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen: Motoren i det nye læringsløftet. Høgskoleforlaget.

Underlid, Kjell (2005). Fattigdommens psykologi. Oppleving av fattigdom i det moderne Norge. Samlaget

Vygotsky, L. S. (1976). Tænkning og sprog, Bind I og II, Hans Reitzels Forlag, København.

Valla, Birgit (2010).Tidsskrift for Norsk Psykologforening, Vol 47, nummer 4, 2010, side 308-314

Andre referanser:

”Fattigdom blant barn, unge og familier – et kunnskaps- og erfaringshefte”. Utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet. Rapport – januar 2006.

Se forøvrig henvisninger til nettressurser i teksten

SSB-notat (2007). Ungdoms levekår

SSB, (2011). Økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2010. Oslo: Statistisk sentralbyrå, 2011. Rapport 5/2011

St.meld. nr. 20 (2006–2007): Nasjonal strategi for å utjevne sosiale helseforskjeller

St.meld. nr. 44 (2008–2009) Utdanningslinja

St. meld. nr. 6 (2002–2003) Tiltaksplan mot fattigdom

St. meld. nr. 50 1998–1999 - Utjæmningsmeldinga

St meld. 13 (2011–2012) Utdanning for velferd Samspill i praksis

Handlingsplan mot fattigdom. Vedlegg til St.prp. nr. 1 (2006–2007) – Statsbudsjettet 2007

Sosial- og helsedirektoratet (2005). Gradientutfordringen. Sosial- og helsedirektoratets handlingsplan mot sosiale ulikheter i helse. Sosial- og helsedirektoratets handlingsplan mot sosiale ulikheter i helse. 1/2005

St.meld. 30 (2010–2011) Fordelingsmeldingen

Foredragskilder:

Haavet, Ole Ricard (2009). ”Hvilke helsekonsekvenser medfører fattigdom i oppveksten”. Seminar i Redd Barnas Forum for barnefattigdomsbekjempelse, 8. september 2009

Netthenvvisninger:

Se fotnoter.

Vedlegg – 1:

Notat av 26. juni 2012 VIDEREFØRING OG IMPLEMENTERING AV SIMBA

Organisasjons- og tjenesteutvikling for bekjempelse av barnefattigdom og sosial eksklusjon

Bakgrunn:

Drammen kommune har i perioden 2009 -2012 mottatt utviklingsmidler fra NAV gjennom Fylkesmannen i Buskerud og Arbeids- og Velferdsdirektoratet til bekjempelse av barnefattigdom og sosial eksklusjon. I prosjektperioden er det innvilget kr. 770.000 årlig. Innsatsmidler for øvrig er dekket av Drammen kommune gjennom omprioriteringer av interne budsjetter.

Overordnede målsetting er å bekjempe barnefattigdom og å redusere reproduksjon av fattigdom i Drammen kommune.

Det er med utgangspunkt i dette nedfelt konkrete mål for arbeidet på modell- og metodenivå.

På modellnivå: a) Samordne og koordinere tiltak for fattigdomsutsatte barnefamilier; b) Koordinere tjenester for å sikre en mest mulig effektiv utnyttelse av ressurser; c) Sikre et forutsigbart tjenesteapparat for både brukere og ansatte.

På metodenivå: Utvikle praksismetode for økt selvhjulpenhet blant foreldre gjennom aktiv og reell brukermedvirkning.

Kjerneelementer i ny praksismetode: Systematisk og ressursorientert samtale, der likeverdighet mellom samtaleaktørene står sentralt. Dette innebærer anerkjennelse av brukererfaring og fagkompetanse som to likestilte kompetanseområder som er gjensidig avhengig av hverandre. Ved dette sikres aktiv og reell brukermedvirkning.

Ressursinnsats i prosjektperioden:

- 50 % prosjektstilling fra NAV
- 70 % prosjektstilling fra barnevern

- Ca 30 % prosjektlederstilling fra stab i Senter for oppvekst
- Aksjonsforsker fra Telemarkforskning

Deltagerfamiliene:

Det er i perioden arbeidet med i alt 41 familier, hvorav 30 danner grunnlag for forskningsrapport som publiseres august 2012. Samtlige familier i prosjektet mottar tjenester fra både NAV og barnevern.

Familiene som har deltatt i prosjektet har i all hovedsak vært rekruttert gjennom barneverntjenesten. Alle familiene har mottatt tjenester fra NAV.

Deltagerfamilier i forskningsperioden november 2009 – november 2011:

Kartlegging:

Prosjektet har benyttet seg av kartleggingsverktøy som fanger opp dimensjonene hele familiens levekårssituasjon, herunder materiell situasjon, drømmer og talenter, samt erfaringer med tjenesteforvaltningen. Dette innebærer et helhetlig fokus der også deltagerens erfaringer som brukere, er trukket inn. Denne erfaringen er brukt aktivt i utviklingsarbeidet. Det faktum at vi også møtte deltagerne på deres hjemmearena, ga også tilgang til mer informasjon gjennom både å se og lytte. Dette har gitt oss tilgang til detaljer i hverdagslivet som tjenesteforvaltningen står i fare for ikke å se gjennom mer overflatiske kartlegginger.

Hovedproblematikk hos de voksne:

Mange har hatt svært dårlige boforhold, og de fleste familiene har sammensatte behov. Mye problematikk er knyttet til helse. Mange av familiene har hatt akutt behov for bistand.

Eksempler på akutte behov: Familien har manglet mat. Barn er holdt hjemme fra skolen pga mangel på vinterklær. Noen av foreldrene har hatt akutt behov for tannlege. Noen familier har manglet penger til lege og medisiner. Flere av leilighetene har hatt dårlig oppvarming i kuldeperioder. Flere av familiene har fått inkassokrav eller varsel om utkastelse fra bolig.

Det er i prosjektperioden brukt mye tid på å følge familier rundt i ulike deler av tjenesteforvaltningen, hjelpe til med å fylle ut søknader etc. Det var i utgangspunktet

ikke intensjonen å bruke mye tid på denne type oppgaver, men etter at familiens situasjon var kartlagt ble det ofte tydelig at familiens grunnleggende behov først måtte sikres. Dette ble også vurdert som viktig med tanke på å oppnå videre fremdrift i saken. Vi opplevde at vi ofte brukte uforholdsmessig mye tid på å vente på vedtak og beslutninger, samt å finne frem til ”riktig” person i forvaltningen. Dette har også mange familier opplevd som en stor belastning. Ventetid og manglende kontaktpersoner har også bidratt til å forsinke vårt arbeid med å oppnå målsettingene familiene satte opp. I flere av sakene valgte vi å benytte prosjektmidler, tilskudd fra Drammen sanitetsforening prosjektmidler eller hjelp fra Frelsesarmeen for å løse akutte behov (eks: mat, vinterklær, legehjelp, sko til barna etc.). Vi benyttet også midler fra Drammen Sanitetsforening samt prosjektmidler til å utstyre noen av barna med sykler, pc og annet fritidsutstyr.

Resultater i familier pr. 01.06.2012:

9 familier har fått forbedret bosituasjon.

3 familier har fått stanset utkastelse fra bolig

2 mødre har kommet i arbeid

1 mor er i utdanning

2 mødre har fått praksis plass

1 far er i utdanning

1 far har kommet i arbeid

1 mor gjennomfører norskopplæring

1 har blitt uføretrygdet

1 mor har fått AAP

1 mor har fått KVP

- De fleste av barna i familiene har fått oppgradert sin materielle situasjon i form av klær, fritidsutstyr, pc, sykkel etc. Mange av barna har også fått økonomisk støtte til å kunne delta i idrett eller andre fritidsaktiviteter.

Barnevern og sosialhjelp

I SIMBA har vi erfart at barn i mange av familiene som mottar hjelpetiltak i barnevernet, lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling jfr. Lov om Barneverntjenester §§ 1-1 og 3-1. Disse forholdene skyldes ikke nødvendigvis foreldrenes manglende omsorgsevne, men har klar sammenheng med familienes dårlige levekår og helse.

På tross av at både barnevern og NAV over tid har hatt tiltak i familiene manglet mange av barna nødvendig utstyr. Eksempelvis har flere av barna manglet både varme vinterklær og adekvat skotøy. De har også svært begrensede muligheter til å kunne delta i aktiviteter sammen med andre barn. Flere av dem har ikke deltatt i fritidsaktiviteter pga. familiens økonomi. Mange av barna i disse familiene har hverken ski, skøyter, sykkel eller pc. Dette begrenser i stor grad barnas mulighet for deltagelse i skole og fritid.

I disse familiene er tverretattlig samarbeid helt nødvendig for å kunne sikre barna tilstrekkelig gode oppvekstvilkår. Videre er fokus på barnefamilienes levekår vesentlig for å kunne utvikle gode metoder og tiltak i barnevernet. Dette har også avgjørende betydning med tanke på å forebygge reproduksjon av fattigdom.

I tillegg til våre erfaringer fra arbeidet i SIMBA viser vi her også til Undersøkelsen Barnevern og sosialhjelp som ble utført av NOVA i 2008. Den viser at familier med tiltak i barnevernet ofte er mottakere av sosialhjelp. Undersøkelsen viser også at det var særlig høy sosialhjelpsbruk blant tidligere barnevernsklienter med foreldre som hadde mottatt sosialhjelp. 75 prosent av disse tidligere barnevernsklientene ble selv mottakere sosialhjelp (Nova 2008).

På bakgrunn av dette vurderer vi at et samarbeid mellom NAV og Senter for oppvekst bør være en sentral strategi i arbeidet med økonomisk utsatte barn og familier. SIMBA vurderer videre at vi ville ha kunnet arbeidet med flere familier, samt oppnådd bedre resultater, dersom vi hadde kunnet unngå lang ventetid i forvaltningssystemet. Det er derfor viktig å sikre raskere rekruttering av saker til SIMBA samt kortere beslutningsprosesser i oppfølgingsperioden,

Med bakgrunn i overnevnte, drøftinger i oppsummeringsmøte 11.05 2012 og beslutningsmøte 22. juni 2012 er følgende ramme og retning lagt for det videre arbeidet:

1. Senter for oppvekst og NAV Drammen viderefører SIMBA-team som en fast samarbeidsstruktur i Drammen kommune. Teamet skal arbeide operativt i samhandling med barnefamilier og rekruttere familier som mottar tjenester fra barneverntjeneste og/eller NAV. SIMBA-teamet har i de sakene de til enhver tid arbeider med, et overordnet ansvar for koordinering av samarbeidet mellom barnevern, NAV og andre deler av forvaltningen som er involvert.

2. Medarbeidere i SIMBA-teamet har fra og med 15.08. 2012 mandat og myndighet til å fatte nødvendige vedtak i saker som krever rask behandling. Det utarbeides nærmere retningslinjer for dette innen 15.08.2012.

3. Til sammen 3 hele stillingshjemler øremerkes til operativt arbeid i SIMBA-teamet på følgende måte:

- Ressursinnsats fra Senter for oppvekst økes fra 70 % til 150 % årsverk.
- Ressursinnsats NAV økes fra 50 % til 150 % årsverk.
- Det forutsettes at utvidelse av teamet ivaretas gjennom en omprioritering av arbeidsoppgaver og ressurser i henholdsvis NAV og Senter for oppvekst. Med bakgrunn i erfaringene vi har gjort i prosjektperioden vil dette vil bidra til økt effektivitet, samt bedret og helhetlig utnyttelse av allerede eksisterende ressurser. Det henvises til rapport som publiseres august 2012, for en gjennomgang av dette.
- I tillegg avsettes samlet 30 % årsverk knyttet til dokumentasjon, resultatrapportering og fagutvikling.
- Det opprettes en styringsgruppe bestående av virksomhetslederne i NAV og Senter for oppvekst. De er likestilte eiere av SIMBA-teamet. SIMBA rapporterer til styringsgruppa.

4. Målsetting for det operative arbeidet i teamet:

- SIMBA-teamet rekrutterer minimum 50 familier pr. år for kartlegging og oppfølging.
- Barnas situasjon sikres på en slik måte at grunnleggende behov for mat, klær og deltagelse i skole og fritid er godt ivaretatt i henhold til rettigheter i gjeldende lovverk og anbefalinger i rundskriv.

- Foreldreperspektivet i arbeidet skal bidra til å ivareta mål om arbeidsretting.
- Familiene ivaretar på sikt sin økonomiske situasjon uten økonomisk sosialhjelp, primært gjennom lønnsarbeid.

5. Målsetting på organisasjonsnivå:

- Samhandling, samordning og samtidighet i tjenestens kontakt med familier som har sammensatte behov.
- Bedre og mer effektiv ressursutnyttelse

6. Brukermedvirkning:

SIMBAs arbeid skal være basert på aktiv og reell brukermedvirkning. Se grunnlaget i rapporten fra arbeidet.

SIMBA-modell:

